

ŠIFRY: Vá., -Vá-. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Čes. dělník (1941); Čes. sever (Teplice 1945); Lid. noviny (1929–30, 1932–42, 1944); Pohraniční družba (Teplice 1946–47); Sever (Ústí n. Lab. 1945–48); sb. Tři města v Podkrušnohoří (Brno 1947). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pustina (D 1942, prem. asi po 1945); Hříchy (R 1943); Česká polka (D se zpěvy a tanci, 1957, rozmnož., prem. 1949, hudba F. Achac). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Bratrstvo svaté Markéty (1947). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Čes. sever (1945, s jinými), Sever (1945 – březen 1946, s J. Hadrbolem), Pohraniční družba (prosinec 1946 – listopad 1947); *sborník*: Tři města v Podkrušnohoří (1947, s jinými). ■

LITERATURA: ● ref. Hříchy: -vh- (V. Hánek), Venkov 18. 4. 1943; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 29. 6. 1943; lnz. (L. N. Zvěřina), Čtème 1943, s. 96 ●; J. Hájek: ref. insc. Bratrstvo svaté Markéty, RP 11. 4. 1947; J. Hájek, K. Vaněk: Z práce Krajského krušnohorského divadla (ref. Česká polka), RP 10. 2. 1950; P. Koukal: Pozdrav jubilantovi, Revue Teplice 1982, č. 7 + (šifra Pak.) Za V. V., Revue Teplice 1983, č. 5 + Odsouzenec k smrti, Ústecký deník 27. 7. 2002.

sb, et

Edvard Valenta

* 22. 1. 1901 *Prostějov*

† 21. 8. 1978 *Praha*

Prozaik a básník, publicista z okruhu Lidových novin; autor povídek a cestopisných próz, inspirovaných zejména dvojm americkým pobytem, a psychologicko-společenských románů rozvíjejících starší realistickou tradici bohatými prvky pozorovatelskými a analytickými.

Syn zubního lékaře, osiřel v útlém dětství, když oba rodiče brzy po sobě (1903, 1904) zemřeli na souchotiny. Spolu s oběma sestrami byl vychováván v rodině strýce F. Kováříka, spolujeditele prostějovské továrny na hospodářské stroje Wichterle a Kovářík (1920–21 ministra veřejných prací v Černého úřednické vládě). V. citový život v dětství vedle časně smrti rodičů silně poznamenala sebevražda jeho sedmnáctileté sestry Věry. Již jako student psal verše, tehdy se sblížil s J. Wolkrem při spolupráci na Sborníku čes. studentstva na Moravě a ve Slezsku (debut 1917). Po maturitě na prostějovské reálce 1918 se na přání pěstounů zapsal na strojní fakultu brněnské techniky, po absolvování čtyř semestrů však studium přerušil a 1920 vstoupil do redakce Lid. novin nejprve jako stenograf, pak jako redaktor. V Lid. novinách prošel všemi rubrikami i redakcemi

(Brno 1920–22, Olomouc 1923–26, Praha 1927–28, Brno 1929–40), psal fejetony, sloupky, reportáže, soudničky, kulturní referáty, úvodníky atd.; podílel se též na redakci knižnice vydávané při novinách (Knihovna Lid. novin a po válce Knihovna Svobodných novin). Jako novinář podnikl několik zahraničních cest i mimo Evropu, profesní zájem ho přivedl do kontaktu s nejrůznějším prostředím i osobnostmi, např. se světem polárníka J. Welzla, stejně jako s Baťovým Zlínem a J. Baťou osobně; jejich vzájemné sblížení umožnilo V. jednak půlroční stipendijní cestu po Severní a Střední Americe (1936–37), jednak pozdější (1939) pobyt v USA, kde pracoval jako Baťův tajemník. Obě tyto cesty zpracoval V. literárně v cestopisných a autobiografických knížkách. Po nuceném odchodu z Lid. novin za okupace žil a literárně tvořil v Praze (1940–42) a ve Voznici u Dobříše (1942–45), od 1945 byl redaktorem Svobodných novin a odpovědným redaktorem Peroutkova týdeníku Dnešek. Po únoru 1948 byl z redakce propuštěn a půl roku bez soudu vězněn (do května 1949; vyloučen byl též ze Syndikátu čes. spisovatelů), po návratu se živil psaním komentářů ke krátkým filmům, publikovat mohl jen omezeně a většinou pod pseudonymy. Mezníkem byl rok 1956, kdy po téměř desetileté odmlce vyšel román *Jdi za zeleným světem* a po něm několik dalších titulů; po 1970 se však V. znovu nuceně odmlčel a jeho poslední dvě knihy vyšly už jen v ineditních edicích, resp. posmrtně v zahraničí (1977, 1981). V. dlouhodobě trpěl Ménièreovou chorobou a posléze i hluchotou.

Těžiště V. tvorby je v próze, jež se však plně uplatnila až od třetího desetiletí jeho literární činnosti, zatímco první dvě jsou vyplněna hojnou a mnohostrannou publicistikou převážně na stránkách Lid. novin a několika svazky básní (*Zrána, Několik let, Návrat*), v nichž se V. citovou i smyslovou vřelostí i bezprostředností výrazu řadí k wolkrovské generaci. V. prozaickým knihám předcházely literární adaptace vyprávění českého cestovatele a polárníka J. Welzla, které spolu s B. Golombkem vydali v literárně zpracované, posléze v autentičtější podobě (na základě V. stenografických záznamů); V. sám později převyprávěl Welzlovy příběhy v knížce pro mládež *Strýček Eskymák*. Welzlovu osobitost a vzájemnou spolupráci zachytili v reportážní próze *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Výchozí pojetí novináře a re-

portéra je příznačné rovněž pro následující povídkové (*Lidé, které jsem potkal cestou, Kouty srdce a světa*) i cestopisné (*Světlem pro nic za nic, Nejkrásnější země*) svazky, z valné části inspirované V. americkými cestami. K význačnému pozorovatelskému talentu a humanistickému citění přistupuje v povídkových prózách smysl pro paradox, napínavý děj a účinnou pointu, pro bizarní lidské osudy. Příznačně je i první V. román *Druhé housle*, zachycující druhou, neúspěšnou africkou cestu E. Holuba, stylizován jako zápisky jednoho z účastníků výpravy, jako autentické svědectví. Silný prvek historické věcnosti až dokumentaristické uplatnil V. i v následujícím románu *Kvas*, v němž na příběhu dospívajícího chlapce z rodiny vesnického řemeslníka zobrazil převratné proměny rodného kraje v posledním desetiletí 19. století; navázal tu na tradici moravského společenského románu z konce století, kterou obohatil výraznou kresbou charakterů a baladickým laděním. Zvláštní místo ve V. tvorbě i v širším dobovém kontextu doznívající éry budovatelského románu zaujímá rozsáhlý román *Jdi za zeleným světlem*, autobiograficky inspirovaný příběh umělce, který se v životní krizi uchyluje v posledních měsících války do vesnického ústraní, do prostředí jemu zcela vzdáleného. Autor se zde cele přesunul na půdu psychologického románu, k zachycení vnitřních proměn a lidského růstu intelektuála, osamělého a do sebe uzavřeného, který všechno své konání podrobuje neustálé sebemučivé analýze, až k postupnému překonání uzavřenosti, strachu, sebeobviňování a k smysluplnému (třeba tragickému) naplnění jeho osudu (milostný cit, protiokupační aktivity). Vnější děj je zde rozdroben do řady epizod, významných z hlediska sledování vnitřního psychického pohybu, který je osou příběhu; tato priorita je ještě podtržena střídáním vyprávěče a ich-formy. Podobné téma hledání cesty z izolace k druhému člověku, zde však mnohem abstraktněji pojaté, zpracoval V. v novele *Trám*. Po detektivce *Dlouhán v okně* se k motivu utajeného a nevsvětlého zločinu (který uplatnil už v románu *Kvas*) vrátil v románu *Žít ještě jednou* (opět se silnými prvky autobiografickými), zachycujícím životní příběh umělce, který značnou část života strávil v prostředí novin, vylíčeném zde do všech detailů včetně klíčové postavy šéfredaktora. Spolu s tímto románem uzavírají V. dílo dvě práce autobiografické:

vzpomínky *Život samé psaní* (od dětství a dospívání až po vstup do redakce Lid. novin) a *Žil jsem s miliardářem* (podrobné vylíčení autorovy „bafovské“ životní epizody od prvního seznámení až po půlroční pobyt v Americe v roce 1939 v roli Bafova „tajemníka“). Do 40. let se V. věnoval pravidelně též literární kritice (především v Lid. novinách a ve Svob. novinách). Od 30. let spolupracoval s brněnským rozhlasem (i překlady z němčiny). K životopisné próze o E. Holubovi se druží několik jeho rozhlasových her (*Z Nového světa* o A. Dvořákovi, 1963, *Ukradený vynález* o J. Resslervi, 1964, aj.). V. je rovněž autorem televizní hry *Corrida* (1963).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich Polan, Emil Krejčí, James Walsh, Jan Snášel, Jiří Svěrák, R. M. Procházka, Václav Veřmiřovský; Dr. E. V., E. V., ev, ev., GaV., G&V (obojí s B. Golombkem), L. M., M. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Cesta* (1925–26); *Čes. dělník* (1943); *Dnešek* (1946–48); sb. *Dvanáct pouť světem* (1941); sb. *Hollar* (1935, příl. P Královino tajemství, i sep.); *Host* (1927); *Host do domu*; *Impuls* (1968); *Lid. demokracie*; *Lid. noviny* (1920–40); *Listy* (1968); *Lit. kruh* (Mor. Ostrava 1936); *Lit. noviny*; *Lumír* (1925–30); *Mor. orlice* (Brno); sb. *Na paměť Rudolfa Těsnohlídka* (Brno, Jaroměř 1928); *Nár. osvobození*; *Nár. práce* (1928); *Niva* (Brno 1930); *Plamen*; *Prager Presse* (1934); *Právo lidu* (1920–21); *Přítomnost* (1932–38); *Salon* (Brno 1923–24); *Sborník čes. studentstva na Moravě a ve Slezsku, pokr. Sborník čes. studentstva (Přerov 1917–18)*; *Sborník pětadvacíti* (1969); *Svět v obrazech* (1947); *Světozor* (1928); *Svob. noviny* (1945–48); *Svob. slovo* (1957, 1968); sb. *Těsnohlídkův strom* (Brno 1938); *Topičův sborník* (1923); *Venkov* (1923); – posmrtně: sb. *Jeden i druhý. Vzpomínky na bratry Čapky* (Hradec Král. 1988). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Voříškova dobrodružství (BB pro ml., 1923, ke kresbám O. Sekory); *Zrána* (BB 1926, bibliof.); *Trh před svatým Mikulášem* (B 1927, bibliof.); *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě* (P 1932, s B. Golombkem); *Několik let* (BB 1934); *Tajemný Zlíňan* (P 1935, vyd. bez vědomí autora); *Návrat* (B 1936, bibliof.); *Lidé, které jsem potkal cestou* (PP 1939; 1948 rozšíř. vyd. s tit. *Poprvé a naposledy*); *Druhé housle 1, 2* (R 1943; další vyd. v 1 svazku); *Kouty srdce a světa* (PP 1946); *Světlem pro nic za nic* (cestopisné PP, 1947); *Kvas* (R 1947); *Novoroční Arizona* (P 1947, bibliof.); *Jdi za zeleným světlem* (R 1956); *Nejkrásnější země* (cestopisné PP, 1958); *Trám* (P 1963); *Dlouhán v okně* (R 1965); *Srdce a poklad* (P pro ml., 1969); *Život samé psaní* (vzpomínky, 1970); – posmrtně: *Žil jsem s miliardářem* (vzpomínky, Kolín n. Rýnem 1980, Brno 1990); *Žít ještě jednou* (R, Toronto 1983, Praha 2000). – *Výbor: Starou cestou* (PP 1958, upr. vyd. 1971). – *Adaptace:*

Valenta

J. Welzl: *Tricet let na zlatém severu* (P 1930, s B. Golombkem; upr. vyd. 1965 spolu s P Po stopách polárních pokladů) + *Po stopách polárních pokladů* (P 1930, s B. Golombkem; upr. vyd. 1965 spolu s P *Tricet let na zlatém severu*) + *Ledové povídky* (1934, s B. Golombkem; 1967 vyd. pro ml. s tit. *Ledové povídky Eskymo Welzla*); *Strýček Eskymák* (P pro ml., 1941, podle J. Welzla). – *Ostatní práce*: *Ellas – Greece* (1959, text k fotografiím J. Lukase). ■ *REDIGOVAL časopisy*: *Divadelní šeptý* (září 1922 – únor 1923), *Dnešek* (1946–48); *sborník*: *Sborník čes. studentstva* (1918). ■

LITERATURA: sb. E. V. (1993, v tiráži uvedeno 1996, sb. příspěvků z konference); K. Turková: E. V. (1901–1978). *Soupis archivního fondu* (LA PNP 2004). ■ A. N. (Novák): ref. *Zrána*, *LidN* 17. 4. 1927; ref. a články úpravy J. Welzla viz in LITERATURA hesla *Jan Welzl*; P. E. (Eisner): ref. *Trampoty eskymáckého náčelníka...*, *Prager Presse* 15. 4. 1932; ● ref. Několik let: -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 34, 1933/34, s. 462; A. N. (Novák), *LidN* 1. 4. 1934; G. (F. Götz), *NO* 15. 4. 1934; AMP. (A. M. Píša), *PL* 26. 5. 1934; M. Hlávka, *Studentský časopis* 14, 1934/35, s. 26 ●; olo (B. Golombek): *Československý žurnalista jede kolem světa*, *LidN* 10. 10. 1936; ● ref. *Lidé, které jsem potkal cestou*: B. Jedlička, *LidN* 27. 7. 1939; vbk. (V. Běhounek), *Nár. práce* 3. 8. 1939; jer (J. Pober), *LitN* 1939, s. 199 ●; ● ref. *Druhé housle*: K. Milotová, *Venkov* 21. 7. 1943; J. Š. Kvapil, *Naše doba* 51, 1943/44, s. 66 ●; ● ref. *Světlem pro nic za nic*: S. Budín, *Kulturní politika* 2, 1946/47, č. 37; J. Ort, *Svob. noviny* 15. 7. 1947; F. Kašpar, *NO* 3. 8. 1947; hr- (A. Hrubý), *KM* 1947, s. 425 ●; ● ref. *Kouty srdce a světa*: F. Götz, *Svob. noviny* 9. 3. 1947; KFK (F. Kafka), *Svob. slovo* 18. 4. 1947; P. Eisner, *KM* 1947, s. 141 ●; P. Eisner in E. V.: *Kvas* (1947); ● ref. *Kvas*: B. Polan, *Svob. noviny* 14. 12. 1947; A. Hrubý, *KM* 1948, s. 92 ●; ● ref. *Jdi za zeleným světlem*: J. Hájek, *LitN* 1956, č. 53; G. Franci, *LD* 1. 1. 1957; V. Běhounek, *Práce* 13. 1. 1957; E. Hrych, *Mladá fronta* 16. 2. 1957; O. Štorch-Marien, *LD* 9. 11. 1957; F. Kautman, *Kultura* 1957, č. 2; M. Milota, *Mladá tvorba* 1957, s. 94; M. Petříček, *NŽ* 1957, s. 97 ●; ● diskuse o témže díle: E. Bernardinová, I. Klíma, J. Vohryzek, J. Mourková, red., vše *Květen* 2, 1956/57, s. 225, 264, 294, 364, 368, příspěvek J. Vohryzka → *Literární kritiky* (1995) ●; sm (S. Machonin): *Spisovatelská diskuse o V. románu*, *LitN* 1957, č. 8; K. Nešvera: *Autor „zeleného světla“ o svých plánech* (rozhovor), *Svob. slovo* 22. 9. 1957; P. Den: *Český román zoufalství* (*Jdi za zeleným světlem*), *Svědectví* (Paříž) 2, 1958/59, s. 191; M. Jungmann: *Proza včera a dnes*, *LitN* 1959, č. 23; ● ref. *Trám*: M. Pohorský, *Večerní Praha* 31. 7. 1963; J. Petrmichl, *RP* 3. 8. 1963; M. Suchomel, *HD* 1963, s. 427 → *Co zbylo z recenze* (1995); M. Jungmann, *LitN* 1963, č. 30; V. Kocourek, *Plamen* 1963, č. 11 ●; V. Kocourek in E. V.: *Jdi za zeleným světlem* (1965); ● ref.: *Dlouhán v okně*: P. Grym, *LD* 30. 12. 1965; F. Kafka, *Práce* 22. 1. 1966; H. Hrzalová, *Večerní Praha* 28. 1. 1966;

M. Pohorský, *RP* 7. 3. 1966; V. Kocourek, *LitN* 1966, č. 7; Š. Vlašín, *Impuls* 1966, s. 200 ●; ● k pětadesátinám: (Gm). (P. Grym), *LD* 22. 1. 1966; J. Mourková, *LitN* 1966, č. 4; Chvilka s E. V. (rozhovor), *Čtenář* 1966, č. 1 ●; V. Žehourková: *Trináct ztracených let*, *LD* 23. 6. 1968; J. G. (Glivický): *Básnické začátky E. V. a J. Wolkra*, *Štafeta* 1969, č. 1; V. Měšťan: *Co děláte, pane V.?* (rozhovor), *Práce* 9. 5. 1969; vbk (V. Běhounek): ref. *Srdce a poklad*, *Práce* 16. 12. 1969; (gf): *Sedmdesátka E. V.*, *LD* 22. 1. 1971; ● ref. *Život samé psaní*: J. G. (Glivický), *Štafeta* 1971, č. 1; S. Z., *Proměny* (New York) 1971, s. 112; an., *VVM* 1972, s. 249 ●; ● ref. *Starou cestou* (vyd. 1971): M. Nyklová, *LD* 27. 7. 1971; (iz.) (I. Zítková), *Zeměd. noviny* 18. 8. 1971 ●; A. Kratochvil in sb. *Žalují 2* (Haarlem 1975, Praha 1990); -g- (J. Glivický): *Wolkrův prostějovský přítel* (nekrolog), *Štafeta* 1979, č. 2; ● ref. *Žít ještě jednou* (vyd. 1984, Kolín n. R.): M. Habr, *Nár. politika* (Mnichov) 1984, č. 4; V. Škutina (polemika s předchozím), *tamtéž*, č. 5; V. H. (Hejl), *Svědectví* (New York, Paříž) 19, 1984/85, s. 975 ●; A. Spurná: *Jan Welzl a E. V.*, *Štafeta* 1985, č. 4; (fc) (G. Franci): *Novinář a spisovatel* (k 10. výr. úmrtí), *LD* 23. 8. 1988; M. Suchomel in E. V.: *Jdi za zeleným světlem* (1990); ● ref. *Žil jsem s miliardářem*: (ls) (L. Soldán), *Svob. slovo* 25. 7. 1991; J. Mervart, *Rovnost* 26. 10. 1991; S. Bartůšková, *List pro literaturu* 1991, č. 3; J. Poláček, *Duha* 1991, č. 4 ●; ● k 90. výr. nar.: J. Hek, *Rovnost* 22. 1. 1991; J. Chudáček, *Moravskoslezský den* 22. 1. 1991; (bj) (B. Jirásek), *Nová Pravda* 24. 1. 1991 ●; L. Soldán: ref. *Žít ještě jednou*, *LD* (Brno) 27. 2. 1992; (sb) (S. Bartůšková): E. V.: *Jdi za zeleným světlem*, *Slovník českého románu 1945–1991* (1992); J. Galík: *Téma náhlého prozření ve V. novele Trám*, *AUP Olomouc. Studia bohemica* 6, 1993; J. Svoboda: *Spisovatelovo vykröčení k svobodě*, *AFP Ostrava* 1995. *Lit. věda*, sv. 155, č. 2 → *Z obzoru tvorby* (1998); F. Tomáš in E. V.: *Žít ještě jednou* (2000); ● ref. *Žít ještě jednou*: P. Kovařík, *Čes. slovo* 10. 5. 2000; A. Jelínek, *Právo* 17. 5. 2000; V. Papoušek a O. Macura, *Tvar* 2000, č. 18; J. Černý, *Host* 2000, č. 9 ●; O. Valentová: *Večer slunce nevychází* (rozhovor o životě E. V. a o *P Žít ještě jednou*), *LitN* 2000, č. 18; M. Nyklová: *Pokus o E. V.*, sb. *Lit. archiv* 32–33, 2000–01 (2002), s. 259; F. Všetická in *Olomouc literární* (2002) + in *Kroky Kalliopé* (2003, o *R Druhé housle*) + *Jdi za zeleným světlem E. V.*, *Alternativa plus* 2003, č. 3–4; I. Fencel: E. V., *Plž* 2004, č. 2.

es

Josef Valenta

* 8. 3. 1878 *Holice* u Pardubic

Autor frašek a her se sociálními motivy.

Narodil se v Nových Holicích, části obce Holice, v rodině domkáře. Působil jako kancelář-

ský oficiál v Holicích a v Křešeticích u Kutné Hory.

V. psal zejména fraškovité komedie (často se zpěvy) určené ochotníkům, v nichž se robustní humor prolínal se sentimentalitou i věcným smyslem pro materiální lidské potřeby; vystupovala v nich řada typických figurek a lidových postav, živnostníků, oficiálů, inspektorů a úředníků, uplatňujících při hledání obživy, nevěst a nápadníků či při obstarávání věna vychytralost a drobné lsti. Jednoduchá konstrukce a prostá psychologie charakterizují i hru *Marnotratnice*, líčící úpadek a konec venkovské hospodyně, která propadla alkoholu. Sociální rozměr mělo drama *Zrádce*, zachycující generační rodinný konflikt na pozadí korupce a zrady dělnických zájmů (završený harmonicky zásluhou továrníka-lidumila).

KNIŽNĚ. *Hry*: Noční hlídka aneb Jak Rakousko přišlo na to, chytiti francouzské zlato (1925); Osel je osel (1925); Ženich s titulem (b. d., 1925, s K. Holíkem, hudba R. Sever); Svůdná láska (1926, hudba J. Kubias); Záhadný muž aneb Chytrák nad chytráky (b. d., 1927, rozmnož.); Člověk musí být diplomat (1929); *Marnotratnice* (1930); *Na stravovně* (1930); *Lázně pro všecko* (b. d., 1933); *Zrádce* (1933, prem. 1934); *Život je boj* (b. d., 1935). ■

LITERATURA: š. (A. M. Píša): ref. *Zrádce*, PL 20. 1. 1934.

iz

Miroslav Valenta

* 22. 6. 1912 *Soběslav*
† 19. 7. 1933 *Soběslav*

Lyrický básník, autor drobných lyrizovaných próz, divadelních her a referátů o literatuře a divadle.

Syn úředníka sociální péče Vítězslava V. (* 30. 9. 1880 Nový Dvůr u Benátek n. Jizerou, † 19. 4. 1936 Tábor), jenž pod pseudonymem V. V. Roštlínský (psal se i V. Valenta-Roštlínský) uveřejnil básnickou sbírku *Pěšiny duše* (1913), prozaické knihy *Večery a jitra* (1913), *Z chalup a statků* (1913), *Z oltáře přírody* (1914), *Stíny a blíny* (1923), divadelní hry *Za pravdou* (1908; 1913 přeprac. vyd. s tit. *Lásek boj*), *Noční sichtena* (1919), přispíval do četných českých a vídeňských periodik a redigoval jihočeské časopisy *Hlubina*, *Jihočeské ohlasy*, *List československé strany socialistické pro župu tábořskou*, *Zátíší*

aj. (výbor z jeho díla s biografickou statí F. J. Havelky vyšel 1930 s tit. *Pěšiny srdce*). – Otcova profese i orientace měly na V. masivní vliv: již v dětství skládal básně. Na reálném gymnáziu v Táboře (1924–32), podněcován profesorem J. Strakou, pracoval ve Vzdělávacím kroužku studujících reálného gymnázia a byl vedoucím redaktorem studentského časopisu *My* (předsedá literární sekce, v 1. a 2. roč. údajně vedoucí redaktor, v tíraži však neuvedeno). Po maturitě (1932) V. studoval právnickou fakultu v Praze (JUC.), soukromě francouzštinu a ruštinu (spolupracoval též se Společností pro hospodářské a kulturní sblížení se SSSR). Přivydělával si časopisecky publikovanými statěmi (mj. v Jihočeském divadelním ochotníku, ve *Volnosti* aj.); v článcích o literatuře a umění V. uplatňoval svou politickou orientaci (1933 zvolen do výboru klubu akademiků strany národněsocialistické). O prázdninách při koupání v Lužnici u čejnovského mlýna V. ranila srdeční mrtvice. Zpopelněn a pohřben byl v Soběslavi.

Po časopisecky uveřejňovaných básních, prózách, literárních úvahách a referátech V. debutoval lyrizovanou prózou *Milenci*. S poněkud naivní vypravěčskou perspektivou zde podal smrt mladého tuberkulózního umělce; lokalizoval ji do blízkosti řeky a deterministicky propojil motiv lásky a utrpení. Posmrtně (péčí V. otce, J. Straky a Komitétu pro trvalé uctění památky básníka M. V.) bylo z V. pozůstalosti ve dvou svazcích (připravovány byly i další svazky, ohlášen 3. sv. *Věčný pláč*) pietně vydáno jeho básnické dílo z 1930–33, opatřené vzpomínkami a básněmi V. přátel, životopisem a studií od J. Straky (čerpal i z paměti V. matky) zaznamenávající rovněž V. časopiseckou publicistiku. Svazky *Jak větry vály* a *Večery krajů a duší* shrnuly jak V. gymnaziální juvenile, kde se zračily nezpracované vlivy máchovské, tak vzpomínkové, milostné, jihočeskou přírodou, dobovými sociálními podněty a zejména poetikou J. Wolkra, F. Šrámka a K. Tomana ovlivněné básně (a texty trampských písní), ale i osobitější melancholické lyrické momentky tematizující mýjení času i neodvratnost smrti. Některá V. díla byla zhudebněna (melodramatickou prózou Skřivan O. Ostrčil, básně K. Moor, další texty regionální skladatelé). – Ve V. pozůstalosti zůstaly rukopisy 12 drobných divadelních her (např. *Život*, 1930, *Hraniče*, 1931, *Géniové*, 1932, *Žena a srdce*, 1933,

nedatované drama Byla to jen hra údajně inscenoval 1934 ochotnický spolek v Soběslavi) traktujících problémy lásky, vášně a soucitu. V. ve svých zápisnicích zmiňuje ještě rukopisný román Rok utrpení a lásky, knihu próz Květy smrti a sbírku básní Úsměvné blány.

ŠIFRY: mirval (Volnost), M. V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach akademického spolku Štítový (1932); Divadlo (Čes. Budějovice 1933); Havlíčkova stráž (Čáslav); Havlíčkovy hlasy (Čáslav 1933); Jihočes. divadelní ochotník (Čes. Budějovice 1930, 1933); Kraj kalicha (Tábor); Lit. kruh (Mor. Ostrava 1933–34); Mladé proudy (1932–33); Most (Tábor 1933); My (Tábor 1931–33); Náměstí (Cheb 1930); Nár. osvobození (1933); Naše hory (Liberec, Horní Růžodol 1933); Nový směr (Tábor 1932); Obrana lidu (Mladá Boleslav 1932–33); Opera (Brno 1934); Pokrokový obzor; Průhledy (Plzeň 1933); Stráž Podbrdská (Beroun 1932); Studentský časopis (1931); Volnost (1932–33; 1933 čl. Máchla a My); – posmrtně: Mladé proudy (1933); My (1933); sb. Po dvou letech (1935, ed. J. Straka); Stráž Podbrdská (Beroun 1934); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Milenci (P 1932); – posmrtně: Jak větry vály (BB 1933, Posmrtného díla sv. 1.); Večery krajů a duší (BB 1934, Posmrtného díla sv. 2). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Straka in M. V.: Jak větry vály (1933) + in Výt. zpráva reálného gymnázia v Táboře za škol. rok 1933/34 (1934). ■ LITERATURA: J. Straka: Básník M. V. (1934) + Po dvou letech. Divadelní hry M. V. (1935). ■ ● ref. Milenci: Q. M. Vyskočil, Nár. střed 13. 11. 1932; V. V. L., Čes. jih 3. 12. 1932; kv., My 3, 1932/33, č. 2–3; A. Hl. (Hliněný), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 188; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 280; š. (K. Šubrt), Mladé proudy 1933, č. 24 ●; ● nekrology: hjb. (H. J. Bally), Rozhledy 1933, č. 12; K. Šubrt, Mladé proudy 1933, č. 28; an., My 4, 1933/34, č. 1 a 2; J. Straka in Výt. zpráva reálného gymnázia v Táboře za škol. rok 1933/34 (1934) ●; hjb. (H. J. Bally): Formalisté a epigoni, Zvon 34, 1933/34, s. 14; L. J. Deka: Lásky a básník. Poznámky k tvorbě M. V., My 4, 1933/34, č. 2; J. Straka a V. V. Rošťinský (Valenta-Rošťinský) in M. V.: Jak větry vály (1933); ● ref. Jak větry vály: Z. S. (Spilka), Rozhledy 1934, s. 56; J. Ch. Novotný, Průkopník 1934, č. 14 ●; Z. H. Matyšek a F. Ryska in M. V.: Večery krajů a duší (1934); jd (J. Drda): Zpráva..., LidN 9. 11. 1939; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 416); H. Božek: 35 let od smrti básníka M. V., Jihočes. pravda 31. 7. 1968; V. Maršáček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983); zm (Z. Mráz): M. V., Jihočes. pravda 21. 5. 1991.

vfr

Václav Valenta-Alfa

* 14. 8. 1887 Těnovice (Těňovice) u Plzně
† 12. 12. 1954 Blovice u Plzně

Prozaik píšící hlavně pro mládež o československých legiích v Rusku, autor humoristických dětských příběhů, též satirických próz a veršů, překladatel z ruštiny.

Vl. jm. Václav Valenta, své literární jm. ojediněle zkracoval na Alfa nebo Václav Alfa. – Narodil se jako druhé ze čtyř dětí v zemědělské rodině. Učitelství uštv v Plzni absolvoval 1906, 1908 složil tamtéž zkoušku způsobilosti. Od 1906 vyučoval na obecných školách ve Spáleném Poříčí, Žďáru, v Chocenicích, Plané a v Čeranicích u Plzně, odkud byl 1915 povolán do armády. Zprvu sloužil v Maďarsku, v květnu 1916 byl odvelen do Haliče, tam byl zajat a odvezen do Kyjeva a potom na Sibiř do Irbitu. V červnu 1917 se přihlásil do českosl. legií. V listopadu 1918 odjel jako voják lehké baterie dělostřeleckého pluku Jana Žižky za Ural, kde krátce vydával časopis Semíček a přispíval do časopisu Houpačky. Od února 1919 se účastnil bojů o sibiřskou magistrálu. V červenci 1919 byl jmenován starším učitelem a správcem školy nezletilých dobrovolců v Irkutsku. 1920 odjel i se svými žáky do vlasti lodí z Vladivostoku kolem Japonska, Číny a Indie. Od 1921 učil v Blovicích, kde se oženil. 1941 byl dán jako ruský legionář perzekučně do penze. Po 2. světové válce nastoupil opět na místo řídicího učitele v Blovicích, 1947 odešel na trvalý odpočinek pro zdravotní potíže. Byl vyznamenán Českosl. válečným křížem, revoluční medailí a medailí za svobodu.

Určující inspirací podstatné části tvorby V.-A. se stalo jeho působení v Rusku v průběhu 1. světové války: zajetí, vstup do legií a sibiřská anabáze, které popisoval bez zkrášlování a iluzí. Epigramy, satirické básně a drobné prózy útočící na nepořádky v armádě, publikované již v časopisu Houpačky, soustředil později do knihy *Sibiřské jedovatosti*. V četných povídkách zachytil polodokumentárním způsobem se snahou o objektivní podání a v rozpětí humorných i strastiplných stránek života útrapy zajatců, formování legií, setkání s příslušníky sibiřských národností, frontové boje. Příběhy jsou většinou založeny na prostém vyprávění bez výraznější kresby prostředí a charakteristiky lidí. Vesměs je určil mládeži a kompo-

noval jako série dobrodružných příhod legiónářů nebo osiřelých chlapců, které často pouze varioval a v nichž akcentoval hrdinství, vlastnictví a obětavost (*Do legie, S maminkou u Tatarů...*, *Povídky z vojny, Za hlasem krve, Buran na magistrále, Hrdinové, Vlast máti až nás zavolá, Mítěnka tulák*). Jazyk próz charakterizuje užívání ruských slov a novotvarů vzniklých z ruštiny. Později se těžiště činnosti V.-A. přesunulo k žánru nenáročných humoresek ze školského prostředí (*Pojď sem, synu...!*) nebo chlapeckého života (*Sahýrek*), jež podnítila jeho dlouholetá pedagogická praxe, a k prózám o zvířatech pro nejmenší děti. Zájem o ruskou literaturu uplatnil v četných překladech orientovaných většinou na přírodní nebo dobrodružnou tematiku. – Někdy bývají V.-A. připisovány prózy jiných autorů, např. pod pseud. Alfa prózy Doma (1922) nebo pod jm. Václav Valenta (* 1857) vzpomínky *Moje dětství* (1923) aj.

PRŮSPĚVKY in: Honza; Houpačky (Irkutsk 1919); Malý čtenář (1927, 1934–35); Mladá stráž (Plzeň); Nár. osvobození (1924, 1928–31); Nár. politika; Právo lidu (1934, 1937–38); pásmo Škola se směje (1947); Tribuna (1925); Úsvit; Venkov (1933); Zlatá brána (1931–34). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (převážně pro ml.); Sibiřské jedovatosti (PP a BB 1923, ed. J. Kudela); Do legie (PP b. d., 1924); S maminkou u Tatarů a jiné povídky z vojny (1924); Povídky z vojny (1925); V ruském zajetí (PP 1925); U bajkalských tunelů (P 1927); Za hlasem krve (PP 1928); Buran na magistrále (PP 1928); Hrdinové (PP 1928); Vlast máti až nás zavolá (PP 1929); Na magistrále (PP 1930); Mítěnka tulák (R b. d., 1930); Brouček a Jája (P 1931); V zajetí vlčí smečky (PP 1931); Hari trampuje (P 1932); Hari tulák (P 1933); Medvěd 8. pluku (PP 1933); Hrdina Fedka (D 1937, i prem.; upr. vyd. 1938 a 1946 s F. Wenigem); Medvěd Ivan (PP 1937); Pojď sem, synu...! (PP 1946); Povídání o zajíci Matějovi (1947); Sahýrek (PP 1948); Ruské pohádky (1949). – *Překlady*: C. Ewald: Pohádky matky přírody (1925); M. A. Krukovskij: Z krajů mlh a věčného ticha (1925); A. Slivickij: Medvěd Miška a jiné povídky (1926); V. V. Pedolskij: Po Jeniseji (1927); V. I. Albanov: Mezi životem a smrtí (1929); S. Grigorjev: U Samojedů na Nové zemi (1930); S. V. Pokrovskij: Tygři z Modré sopky a jiné povídky o zvířatech (1931); V. M. Volkenštejn: Mauglí (1931, podle R. Kiplinga); A. V. Pokrovskaja: Vůdce Sedova (1934, i upr.); V. Bianki: Murzuk (1935); I. Gruzdjev: Život a příběhy Maxima Gorkého (1936, s K. Hanušem); V. Šklovskij: Vyzvědač Marco Polo (1936); Slasti a strasti mládí (1937, 1945 s tit. Tři chlapecké osudy; obs. S. A. Bondarin: Dyndyp z doliny, V. N. Charuzina: Tunguzenek-Michajlo, N. Tichonov: Pevná vůle); E. Mindlin: To nemůže být (1938); P. Gorlov: Uchvatitel ohně (1945);

N. Galkin: Od polárního kruhu (1946); K. D. Zolotovskij: Mistři potápěči (1946). – *Ostatní práce*: Na úsvitě československé samostatnosti (1924); Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920 (1924). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: B. V. Zon: Rytíř smutné postavy (1934, podle M. de Cervantes y Saavedra). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ta naše písnička česká... (1940, rozmnož.); Škola se směje (pásmo scének, písní a veršů, 1947). ■

LITERATURA: ● ref. Sibiřské jedovatosti: A. H. (Hartl), Přerod 1, 1922/23, s. 300; V. Brtník, Venkov 23. 6. 1923; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 118; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 153; J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 55 ●; ● ref. Česká škola na Sibiři...: P. S. (Sula), NO 17. 9. 1924; Kpt. (J. Kopta), NO 4. 10. 1925 ●; ● ref. Do legie: Aa. (A. Brtníková-Petřířková), Zvon 25, 1924/25, s. 390; Č., NO 1. 1. 1925; R. Schams, Střední škola 1925, s. 195; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1925, s. 61 ●; ● ref. Povídky z vojny: J. Staněk, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 42; Aa. (A. Brtníková-Petřířková), Zvon 26, 1925/26, s. 166 ●; ● ref. V ruském zajetí: Promyk (H. Sedláček), Úhor 1925, s. 152; V. F. S. (Suk), Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 234 ●; ● ref. U bajkalských tunelů: an., NO 5. 10. 1927; -jen-, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 173 ●; ● ref. Za hlasem krve: -k (E. Vlasák), NO 19. 12. 1928; V. F. S. (Suk), Střední škola 9, 1928/29, s. 286 ●; V. F. S. (Suk): ref. Vlast máti... a Buran na magistrále, Střední škola 9, 1928/29, s. 317; ● ref. Hrdinové: V. M. (Marek), Úhor 1929, s. 121; V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 174 ●; ● ref. Mítěnka tulák: A. Záruba, Úhor 1930, s. 217; M. S., NO 16. 11. 1930; V. F. S. (Suk), Střední škola 12, 1931/32, s. 240 ●; ● ref. Brouček a Jája: -aa (E. Vlasák), NO 20. 12. 1931; jk., PL 29. 1. 1932 ●; ● ref. Medvěd 8. pluku: -Jp. (A. Juppa), Čes. slovo 25. 9. 1933; B. H. (Hloušková), Úhor 1933, s. 154 ●; fs: ref. S maminkou u Tatarů... (2. vyd.), Rozhledy 1937, s. 287; ● ref. Hrdina Fedka: If. (I. J. Fischerová), NO 28. 9. 1937; J. S. (Seifert), PL 29. 9. 1937; -ri-, RP 29. 9. 1937; ek, LidN 16. 10. 1937 ●; Kp. (J. Knap): ref. Medvěd Ivan, Venkov 4. 12. 1937; F. Raušar in Kulturní vývoj Blovicka (1933, s. 56); vk (V. Kaplický): Zemřel V. V.-A., NŽ 1955, s. 331; S. Komárek in Krajina dětství (o kn. Do legie), Právo 24. 1. 2002, příl. Salon.

sb

Vítězslav Valenta-Rošťinský viz in Miroslav Valenta

Jiří Valja

* 22. 7. 1914 Praha
† 17. 3. 1967 Praha

Autor psychologických povídek a románů, překladatel z literatury angloamerické a ruské, autor rozhla-

Valja

sových her a esejistických studií o spisovatelích, které překládal, básník.

VI. jm. Josef Bubeník. – Absolvoval reálku v Praze-Žižkově (mat. 1932) a po doplňovací maturitě z latiny studoval na právnické fakultě (JUDr. 1938). Již během středoškolských studií se věnoval literatuře (zejména ve Studentském časopisu, v jehož studentské redakci mnoho let působil) a podílel se na kulturním dění nejmladší generace (např. Studentské slavnosti K. H. Máchy v Bělé p. Bezdězem v květnu 1936); koncem 30. let začal také spolupracovat s Českosl. rozhlasem. Po studiích byl novinářem, 1941–42 kulturním redaktorem Čes. slova, pak lektorem v nakladatelství Českomoravský kompas, 1944–45 byl pracovně nasazen. Po válce pracoval na ministerstvu informací, 1947–51 v redakci Lid. novin, do 1956 byl tajemníkem překladatelské sekce Svazu českosl. spisovatelů a poté spisovatelem z povolání. – Manželka Libuše Bubeníková (Valjová, 1920–1994) překládala z angličtiny (též společně s V.).

Po raných literárních aktivitách debutoval V. knižně básnickou sbírkou *Nohama v blátě*, kaleidoskopem lyrických nápovědí dokládajících chlapeckou bezprostřednost vnímání. Lyrický charakter mají i krátké úvahy, texty rozmanitých forem (např. alegorie, aforismus, lidská bajka, minipříběh se symbolickým významem), lehce pointované průhledy do lidských a životních situací s mírně ironickým podtextem (*Vypravěč aneb 57 povídek pro všechny případy*). Orientaci na psychologickou a introspektivní prózu reflektující krizovou situaci a hledající individuum a zachycující dobové klima projevili V. v próze *Rodina komediantů*, konfrontující vzpomínající stárnoucí bratry se světem dospívajících dětí; příběh a dějovost jsou zde naplňovány psychologickými portréty jednotlivých postav. Osamělý člověk, jenž je zajatcem vlastního chaosu a slabostí, se stává hrdinou v románech situovaných do doby okupace. *Zbraně bezbranných* ilustrují převážně vnitřními monology lyrického vidění svět vzájemně se trýznící manželské dvojice neschopné překročit své úzce osobní zájmy, byť jsou okolnostmi nuceni poměřovat se s vnitřní čistotou svého mladého příbuzného. Dějovost je překryta úvahami i v románu *Zahradní ulice 70*, kde je středem historie židovských a posléze německých majitelů vily také rozporuplný, nesourodý manželský vztah (sla-

boch – ovládající) domovníckého páru, v němž se muž zapojuje do ilegálního hnutí. Základní motiv mezilidských a manželských vztahů a snaha rozporných hrdinů o překonání sebe sama převažuje i v tematicky rozmanitém povídkovém souboru *Cestující se zavazadly*, podléhajícím v některých prózách ideologizaci. – V. se pak věnoval překladatelské činnosti, přičemž se orientoval zejména na angloamerickou literaturu, z níž do českého kontextu uvedl mnohdy poprvé významné představitele moderní prózy (např. G. Greene, W. Faulkner), ale i poezie (zejména T. S. Eliot), jejichž díla i komentoval v doslovecích ap.; příležitostně překládal též z ruštiny a jiných jazyků. – Pro rozhlas napsal hry (1939 *Posedme chvíličku*, 1940 *Dobrý kluk*, veršovaná hra pro mládež *Každá pohádka dobře končí*, *Salon sléčen Salabových*, 1945 *Dějiny v srdci*, 1947 *Dům na hranici aj.*), připravil dramaturgické a literární pásma.

ŠÍFRY: al, Ji Va, JiVa, jv, J. V., va. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo (1941–42); Hlas revoluce (1956, 1963); Jarní almanach básnický 1940 (1940); Kalendář česko-židovský (1938–39); Knižní kultura (1965); Kritický měsíčník (1940); Kultura doby (1936); Kvart; Květy (1958); Lid. noviny (1940–41); Listy pro umění a kritiku (1936–37); Lit. noviny (1939–40); Mladá fronta; sb. *Mládí světa v boji za mír* (1951); Nár. osvobození (1935–36); Naše zprávy (1940); Nový život; Panorama (1939); Plamen; sb. *Poezie zbraň pravdy* (1953); Praha–Moskva; Právo lidu (1937); Ranní noviny (1937); Rozhledy (1936–37); Rozpravy o literatuře a umění (1940–42); Slovanský přehled; Studentský časopis (1929–37, 1941, debut); Světová literatura; Svob. noviny (1947); pokr. Lid. noviny (1950–51); U; Umělecký měsíčník (1951); sb. V. I. Lenin v sovětské lidové poezii (1954); Zeměd. noviny (1945–46). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Nohama v blátě (BB 1936); *Vypravěč aneb 57 povídek pro všechny případy* (1940); *Rodina komediantů* (R 1943); *Zbraně bezbranných* (R 1946); *Děti vítězného května* (P pro ml., 1946, in edice *Bojovníci, obs. též O. Košutová: Smrt bez majestátu*); *Zahradní ulice 70* (R 1950); *Ptáci* (PP populárně-naučné pro ml., 1954, ke kresbám K. Svolského a za odb. spolupráce J. Hanzáka); *Cestující se zavazadly* (PP 1958). – *Překlady*: G. Greene: *Černý chlapec* (1946, s L. Bubeníkovou) + *Tichý Američan* (1957) + *Ministerstvo strachu* (1964); V. Hugo: *Francii a světu* (1953, s jinými); S. P. Ščipačev: *Poezie* (1953, s jinými); N. Vapcarov: *Z díla* (1953, s jinými); V. J. Brjusov: *Mé zemi* (1954, s jinými); N. S. Tichonov: *Život pod hvězdami* (1954, s jinými); *Zpěvy anglických havřů* (1956, podle angl. výboru A. L. Lloyda, čes. ed. O. Skalníková, Z. Štříbrný); F. Norris: *Chobotnice* (1957, s L. Bubeníkovou); E. T. Seton: *Dva divoši* (1957, s L. Bubeníkovou); L. Hughes: *Černocho si zpí-*

vá blues (1957) + Harlemský zpěvník (1963, i ed.); Amerika se směje. Výbor z americké humoristické prózy (1958, s jinými); S. Crane: Rudý odznak odvahy (1958); Černošská poezie (1958, s jinými); M. Dodd: Kdo seje vítr (1958, s L. Bubeníkovou); W. Faulkner: Neodpočívaj v pokoji (1958, s L. Bubeníkovou) + Divoké palmy (1960) + Mink (1963) + Pobertové (1965) + Absolone, Absolone! (1966) + Když jsem umírala (1967); Americká lidová poezie (1961, s jinými); F. Harper: Hrnčářovo pole (1961); W. B. Yeats: Slova snad pro hudbu (1961); E. Hemingway: Komu zvoní hrana (1962); S. Chalupka: Zpěvy (1962); P. B. Shelley: Odpoutaný Prometheus (1962); Sluneční prudké pochodně. Verše afrických básníků (novoročenka, 1962, s P. Koptou); R. Aldington: Zemřel hrdina (1963); Darebné verše Roberta Burnse (1963, i ed.); Ch. Achebe: Už nikdy klid (1964); W. Blake: Svět v zrnku písku (1964, i ed.); J. Gay: Žebrácká opera, Polly (1964); J. Steinbeck: Toulky s Charleym za poznáním Ameriky (1964); H. G. Wells: Lidé jako bozi (1964, s L. Bubeníkovou); T. S. Eliot: Pustina a jiné básně 1967, i ed.); – posmrtně: G. Greene: Komedianti (1968); J. Jones: ...až navěky 1, 2 (1968, s L. Valjovou). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: W. Shakespeare: Sen noci svatojanské (1943). ■ REDIGOVAL *časopis*: Studentský časopis (1931–38, člen studentské red.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Dílo Hanuše Bonna (1947); viz též in KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: ● ref. Nohama v blátě: es (J. Strnadel), Čin 1936, s. 428; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1936, s. 285; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 114; V. Černý, LidN 19. 10. 1936; J. Hora, LUK 1936, s. 337; V. Renč, Rozhledy 1936, s. 240; J. P. Lang, U 1936, s. 376; J. V. S. (Sedlák), Venkov 7. 11. 1936; A. M. Píša, LitN 9, 1936/37, č. 6 → Třicátá léta (1971); V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 230; M. Hlávka, Studentský časopis 16, 1936/37, s. 120; B. Březovský, Rozhledy 1938, s. 63 ●; ● ref. Vypravěč...: K. Bednář, Čtème 2, 1939/40, s. 316; Kopecký, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 209; R. Č. (Černý), Akord 8, 1940/41, s. 307; J. Pilař, Venkov 13. 2. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 6. 3. 1941; K. Sezima, Čtème 1941, s. 65; J. Novotný, KM 1941, s. 311; J. Červinka, Řád 1941, s. 212; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 124 ●; J. K. (Kopecký): ref. insc. překl. W. Shakespeare, LidN 28. 12. 1943; ● ref. Rodina komediantů: K. M. (Milotová), Venkov 12. 12. 1943; B. F. (Fučík), Akord 11, 1943/44, s. 354; J. Hájek, LidN 31. 1. 1944; J. Vladislav, Řád 1944, s. 154 ●; ● ref. Zbraně bezbranných: F. Listopad, Mladá fronta 11. 12. 1946; jp (J. Pilař), Zeměd. noviny 19. 12. 1946; E. J. (Jiříček), Akord 13, 1946/47, s. 316; G. (F. Götz), NO 5. 2. 1947; J. Pistorius, Svob. noviny 18. 4. 1947; kp (K. Polák), PL 4. 12. 1947; V. Černý, KM 1947, s. 90; J. Kloboučník, Lid. kultura 1947, č. 7 ●; ● ref. Zahradní ulice 70: M. Filip, Tvorba 1950, s. 607; miv, Svob. slovo 3. 3. 1950; vbk (V. Běhounek), Práce 19. 3. 1950; J. H. (Hrabák), Rovnost 13. 4. 1950; J. Skála, RP 1. 10. 1950 ●; ● ref. Cestující se zavazadly: M. Petříček, NŽ 1958,

s. 625; J. Hájek, LitN 1958, č. 32; vbk (V. Běhounek), Práce 2. 8. 1958; J. Petrmichl, RP 28. 8. 1958; (-b-), Kulturní život (Bratislava) 1958, č. 34; J. Bž. (Bžoch), Mladá tvorba 1958, č. 11 ●; ● nekrology: -pp- (V. Poppová), LitN 1967, č. 12; KM (K. Mrzena), Kulturní tvorba 1967, č. 13; J. Kaňa, Impuls 1967, s. 467; K. Bednář, Plamen 1967, č. 5 ●; Z. K. Slabý: Několik ohlednutí za básňky (vzpomínka s citací ze záznamu rozhovoru), Rodina a škola 1970, č. 7; V. Černý in První a druhý sešit o existencialismu (1992).

vs

František Valouch viz in Josef Valouch

Josef Valouch

* 1. 12. 1811 *Litomyšl*

† 15. 10. 1886 *Litomyšl*

Autor divadelních her ze starověké historie a lyrický básník.

V literatuře je psán také jako Jos. Vallouch. – Syn pekaře. Po otcově smrti musel po dvou třídách gymnázia v Litomyšli zanechat studií a vyučil se pekařství. Několik let pobýval na zkušence v Praze a v Brně, po návratu do Litomyšle pracoval jako kancelista a byl pověřen správou městského chudobince. V 60. letech se podílel na organizaci vlasteneckého života ve městě, mj. byl spoluzakladatelem a členem zpěváckého spolku Vlastimil. – Jeho bratr František V. (* 24. 4. 1810 Litomyšl, † 8. 3. 1875 Hostim u Moravských Budějovic), vysvěcen 1833 v Brně, kaplan v Domamili, farář v Pavlicích a od 1861 v Hostimi, příspěvatelem Budečské zahrady, Časopisu pro katolické duchovenstvo, kalendáře Moravan, Moravských novin, Přítel mládeže, Školníka a Včelky, psal ohlasové písně a podobenství, hlavně pro děti (Deklamovánky pro děti, 1851; Netrýzníš zvířátek, 1856; Zbožné básničky, 1856), s nabádavou náboženskou a didaktickou tematikou, veršované modlitby, průpovědky a příležitostné básně. Též překládal a adaptoval nábožensky vzdělatelnou a hagiografickou literaturu.

V, psal původní divadelní hry zasazené do starověku. Pětiaktové drama *Ajajka a Nathanael*, vybudované na konfliktu náboženské víry a velké lásky a napsané v prostém stylu, bylo přes drobné technické nedostatky scénicky realizováno nejprve ve Stavovském divadle v Praze a krátce nato i v Litomyšli (tam údajně v režii

Valoušek

J. K. Tyla). Veselohra Obě Judity z doby Marie Terezie (zadaná do Stavovského divadla 1854) zůstala v rukopisu. V literatuře je v souvislosti s V. zmiňováno ještě nedokončené drama Děti jedné matky. – Pokoušel se také o poezii. Jeho lyrické básně (dnes nedochované) byly oceněny dobovou kritikou (báseň *Matce* byla přeložena do němčiny A. Waldauem).

PŘÍSPĚVKY in: A. Waldau: *Böhmische Naturdichter* (1860, B Einer Mutter). ■ KNIŽNĚ. *Leták*: Cena národnosti (1860). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Aajka a Nathanael (1853). ■

LITERATURA: J. Malý: ref. F. V.: Deklamovánky, ČČM 1852, s. 6; ● ref. Aajka a Nathanael: x-, Bohemia 29. 11. 1853; =, Pražské noviny 30. 11. 1853 ●; A. Waldau in *Böhmische Naturdichter* (1860, s. 141); an.: nekrolog, Hlas národa 25. 10. 1888, příl.; B. Perlica in *Písemnictví na západní Moravě* (1938, o F. V., s. 44); Z. Nejedlý in *Litomyšl. Tisíc let života českého města 2* (1954, s. 15).

lk, vpb

František Valoušek

* 26. 7. 1863 *Břesovice* (Vřesovice) u Prostějova
† 14. 3. 1932 *Kroměříž*

Autor katolicky tendenčních lidovýchovných a historických próz, též divadelních her s historickou a náboženskou tematikou.

V matrice zapsán jako Franz Walouschek. – Pocházel z rodiny krejčího a zedníka; na studia si musel privydělávat doučováním, ač ho finančně podporoval předčasně zemřelý bratr (kněz) i další přátelé. Maturoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci (1882, učili ho mj. J. E. Kosina a J. Havelka) a tam také vystudoval teologii (dvakrát studia přerušil pro nemoc; spolužák např. K. Křen), 1887 byl vysvěcen. Působil na Valašsku, Slovácku a Lašsku (Branky, Pržné, Šumice, Staříč, Chropyně); 1895–96 měl zdravotní dovolenou a léčil se ve Wörishofenu v Bavorsku, krátce též vypomáhal jako katecheta na německé dívčí měšťanské škole zřízené při železárnách ve Vítkovicích (tam řídil křesťanskosociální týdeník *Zájmy dělnictva*, seznámil se s K. Dostálem-Lutinovem), od 1898 byl kaplanem, od 1899 farářem v Němčicích, 1920 proboštem kapituly u Sv. Mořice v Kroměříži (na vlastní náklady dal opravit proboštsví), od 1923 prelátem; jmenováním papežským pronotářem (1925) byla oceněna

jeho aktivní kulturně-náboženská práce. Byl členem Matice svatohostýnské (též předsedou) a Družiny literární a umělecké od jejího založení 1913 (1916–19 člen výboru). Účastnil se též politického života: podílel se především na organizaci dělnického křesťanskosociálního hnutí a na zformování jeho programu (1899 ustavení Moravsko-slezské organizace křesťanskosociální); 1906–13 byl moravským zemským poslancem v Brně, 1907–18 říšským poslancem ve Vídni, 1918–20 členem revolučního Nár. shromáždění, od 1920 senátorem v Praze (1924–26 místopředsedou senátu). Pohřben byl na Svatém Hostýně.

V literární tvorbě záleželo na zkušenostech chudého studenta těžce se probíjejícího studiem (podvýživa, vážná nemoc apod.) a důvěrnou znalost sociálních poměrů venkova a dělnického prostředí, jak je poznal za svého působení na různých farách. Lidovýchovné povídky pojal jako zápas dobra představovaného tradičními křesťanskými (katolickými) hodnotami a zla zosobněného v postavách dravých kapitalistů, socialistů a pokryteckých protestantů. Váruje v nich před nábožensky smíšeným manželstvím, odpadnutím od katolické církve a hlavně před zhoubným vlivem socialistických myšlenek, jejichž do krajnosti dovedenou realizaci (socialistický převrat a následující rudý teror) nejuceleněji předvedl v utopické próze *Kam spějeme?*; záchranu nalézal v morální obrodě podle křesťanských zásad a pod vedením osvětleného panstva a katolických kněží otcovsky pečujících o blaho lidu. V křesťansko-vlasteneckém duchu vylíčil v trilogii *Z těžkých dob Velké Moravy* období od příchodu křesťanství prostřednictvím cyrilometodějské mise přes rozkvět Velkomoravské říše až po následující rozpad způsobený sváry rozdmýchávanými mocenskými intrikami Němců, zarputilým odporem místních pohanů a vpádem Maďarů (též v dramatu *Zkáza*). Pro studenty Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži napsal několik nábožensky tendenčních her (*Chudáček boží* o Františku z Assisi, *Svatý Václav*, *Svatá Alžběta* aj.). Beletrii publikoval většinou v katolických listech (lyriku pouze sporadicky v Arše a Našinci); ze svých próz uspořádal pouze dvě sbírky a vydal několik her, ostatní práce vycházely v novém uspořádání od 1927 v rámci V. spisů. V rukopisu zůstaly ještě hry *Když studenti hladoví* a *Za Mesiášem* (i ty podle svědectví J. Vévody inscenovali kroměřížští studenti).

PŘÍSPĚVKY in: Archa (Prostějov 1912, 1915); Dělnické noviny. Orgán katol. dělnictva československého; Dělník (Brno); Hlas (Brno); Hlídka (1897); kal. Ječmínek (Olomouc); Kazatelna (Pelhřimov 1904–05); Mír (Olomouc, Kroměříž, od 1891); kal. Moravan (Brno 1898–99); Muzeum (Brno 1886–87, 1878); Náš domov (Olomouc 1892–95); Našinec (Olomouc); Nový život (1897, 1906); Obzor (Brno 1892–1904); Pozorovatel (Kroměříž); Serafínské květy (Třebíč 1904–06); Vychovatelské listy (1903); Výr. zpráva Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži... (1924); Vzájemnost (Prostějov); Zájmy dělnictva (Mor. Ostrava 1895–96); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tři povídky (1897; P Kam spějeme? 1929 in Z otroctví šachet a pecí 1, P Dvě cesty též samostatně v rámci Spisů 1935); Vrstevnice a jiné povídky (1897; P Strýček Pavel 1934 in Perly v hlubinách...); Zkáza (D 1913); Srdce a peníze (D 1917); Chudáček boží (D 1926); Svatá Alžběta (D 1926); Jesličky (D 1927); Rostislav a Privina (P 1927, 1. d. trilogie Z těžkých dob Velké Moravy); Spása a sláva (P 1928, 2. d. trilogie); Zkáza (P 1929, 3. d. trilogie); Svatý Václav (D 1929); Z otroctví šachet a pecí 1, 2 (1929, 1930); – posmrtně: Perly v hlubinách a jiné povídky (1934). – *Ostatní práce*: Jaké manželství chceme (1906); Zásluhy katolické církve (1925). – *Souborné vydání*: Spisy F. V. (Šlěpěje života, Přerov 1927–35, 7 sv., ed. J. Vévoda a E. Masák). ■ REDIGOVANÝ týdeník: Zájmy dělnictva (1895–96). ■

LITERATURA: ● ref. Tři povídky: an., Hlídka 1898, s. 132; P. Zaletěl, Obzor 1898, s. 63 ●; P. Zaletěl: ref. Vrstevnice a jiné povídky, Obzor 1898, s. 79; F. D. (Dohnal): ref. Zkáza, Nový obzor 1913, s. 375; an.: k padesátinám, Nový obzor 1913, s. 383; A. D.: k šedesátinám, Naše kniha 1923, s. 136; J. Jasan (J. Vévoda): Probošť F. V., Náš domov 1925, s. 24; M. (E. Masák): ref. Svatý Václav, Archa 1929, s. 282; B. J.: ref. Z těžkých dob Velké Moravy, tamtéž, s. 289; ● nekrology: an., Časopis katol. duchovenstva 1932, s. 257; an., Náš domov 1932, s. 86; an., Naše kniha 1932, s. 116; an., Archa 1932, s. 149; M. Hruban a F. Světlík, Našinec 16. 3. 1932 ●; V. Bitnar: F. V., Lit. listy 1932, s. 71; alm. Poselství (1938, s. 366); an.: F. V. (medailon), Kulturní zprávy. Prostějovsko – Němčicko – Konicko 1993, červenec–srpen.

ik

Valter a Grizelda viz Grizelda

Antonín Váňa

* 29. 6. 1868 *Větrný Jeníkov* u Humpolce

† 24. 2. 1898 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Překladatel z francouzštiny, autor fejetonistických črt a impresionistické lyriky, literární kritik.

Byl zaměstnán jako magistrátní písař. V existenčně složité situaci ho podporoval J. Kvapil, který mu poskytl možnost překládat pro edici Světová knihovna v nakladatelství J. Otto a psát fejetony pro Nár. listy.

V. se soustředil především na překlady francouzských básníků parnasistní a symbolistní orientace. Knižně vyšly jeho překlady básnické epiky a dramatiky F. Coppéa, časopisecky pak zejména četné básně P. Verlaine (z veršů jeho sbírek připravoval rozsáhlý výbor), dále drobnější překlady z děl H. Cazalise, M. Maeterlincka, S. Mallarméa, L. Marsolleaua, A. Rimbauda. Knižně rovněž přeložil Manon Lescaut abbé Prévosta a román Dáma v polosmutku G. Ohneta. 1896 otiskl v odpoledním vydání Nár. listů sérii fejetonistických causerií a ironických prozaických črt. Spíše výjimečně publikoval kritické glosy k tvorbě českých spisovatelů generace 70. a 80. let a charakteristiky osobností, které překládal (P. Verlaine). Posmrtně vyšly ve Zlaté Praze ukázky z V. lyriky, v níž se střetá lumírovská veršová inspirace se soustřednou symbolistní obrazností barev a květin jako výrazů duševních stavů.

PŘÍSPĚVKY in: Květy (1896); Lumír (1896); Nár. listy (1892, 1896); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1892–93, 1896); Zlatá Praha (1897); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Zlatá Praha (1898). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: F. Coppée: Poutník (1892) + Anděl Páně (1893) + Olivier (1894); G. Ohnet: Dáma v polosmutku (b. d., 1895); A. F. Prévost d'Éxiles: Manon Lescaut (b. d., 1895). ■

LITERATURA: ● ref. překl. F. Coppée: Anděl Páně: an., Čas 1893, s. 467; M. Zavoral, Hlídka lit. 1895, s. 381 ●; ● ref. překl. F. Coppée: Olivier: J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 18 a 40; Kj. (F. V. Krejčí), Niva 5, 1894/95, s. 63 ●; ● nekrology: (an.): Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 199 a 263; Lit. listy 19, 1897/98, s. 188; Rozhledy 7, 1897/98, s. 569; Světozor 32, 1897/98, s. 202; Hlas národa 26. 2. 1898; NL 15. 4. 1898; J. Osten, Samostatnost 1898, s. 88; J. L. Turnovský, Osvěta 1899, s. 160 ●.

dvo

Jan Váňa

* 1. 3. 1847 *Běleč* (Těšovice-B.) u Prachatic

† 17. 5. 1915 *Praha*

Satirický básník reflektující poměry v české společnosti a kultuře, liberálně moralistní esejista, zprostředkovatel anglosaského světa; překladatel z ruštiny a angličtiny.

Psal se i J. Váňa Prachatický. Jako jeho rodiště se mylně uvádí Běleč u Votic a rok narození 1848. – Syn rolníka. Studoval gymnázium v Písku, ale opustil je před maturitou pro kontroverzi s katechetou. Vstoupil do semináře ve františkánském klášteře P. Marie Sněžné v Praze, kde dosáhl stupně klerika. Pod vlivem skotských misionářů vystoupil z katolické církve a od 1870 studoval teologii na New College v Edinburghu ve Skotsku. Odtud odešel do jižního Ruska, kde pracoval ve šlechtické rodině jako vychovatel. Spřátelil se tam se zámožným ruským generálem, s nímž cestoval po Evropě a žil v Besarábii na jeho sídle i v různých evropských lázních. Před V. zamýšlenou adopcí (rozešel se s matkou kvůli opuštění semináře) došlo k roztržce a V. se vrátil do Prahy, kde začal učit na obchodní akademii a 1876 se oženil. Ze školy musel odejít 1879 po střetu s ředitelem E. Tonnerem a inspektorem A. Bráfem kvůli rusofilství. Zařídil si soukromou jazykovou školu, kde vyučoval ruštinu a angličtinu (mj. R. Svobodovou a F. X. Svobodu). Přátelil se s A. Heydukem, J. Holečkem, E. Krásnohorskou, A. Schulzovou. 1893 podnikl přes Francii a Německo další cestu do Anglie a Skotska. Živil se dále jako překladatel a většinu svých knih vydával vlastním nákladem. Když mu byla odmítána podpora Svatoboru (od 1891 byl jeho členem) i 4. třídy ČAVU, dostal se do rozsáhlých sporů s vůdčími představiteli tehdejší české literatury (J. V. Sládek, J. Vrchlický, J. Zeyer), na něž soustavně útočil v pamfletech, polemikách a epigramech, které jej přiváděly do značné izolace. Dlouhodobě udržoval kontakty s představiteli anglické inteligence a zasloužil se o šíření české kultury v Británii a anglické u nás (též v četných přednáškách), kterou spolu s ruskou prosazoval proti převážně románské orientaci lumírovců. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Jeho dcera V. Vášová byla rovněž spisovatelkou.

V. překladatelská aktivita byla soustředěna zvláště na uvádění anglosaských, zejména liberálních myslitelů (W. G. Blaikie, H. T. Buckle, R. W. Emerson, Th. B. Macaulay, J. S. Mill aj.); tlumočil jejich jednotlivé práce, pořizoval z nich různé kompilace, výběry a čítanky, texty aktualizoval a přizpůsoboval je českému prostředí, aniž mnohdy uváděl autora originálu, kombinoval překlady s vlastními příspěvky (sborníky *Světém* aj.; mj. překlady z Th. Carlylea, V. G. Bělinského, A. I. Gercena, H. Taina).

V. motivem bylo úsilí zprostředkovat českému čtenáři intelektuální vrcholy soudobého, zejména anglického myšlení v oblasti práva, historie, sociologie, politologie, etiky, estetiky aj. V oblasti společenských názorů zastával liberální postoj (*Úvahy a povahy, Ideály vědy a víry* aj.), akcentující vzdělání, svobodu, racionální sociální organizaci společnosti; současně byl stoupencem aliance moderního světového názoru a náboženství a též spojení filozofie s praxí životní reality. V obojím shledával zdroje rovnováhy, umožňující návrat k původní křesťanské morálce. Pokrok chápal jako naplnění co nejširšího tvůrčího potenciálu lidstva. Jeho texty o literatuře (*Evropa čítící a myslící, Knihy a lidé*) inklinují k esejistickému medailonu s hutným jazykem. V. se v nich snažil na základě odborné erudice o hlubší proniknutí do života a díla významných světových autorů (mj. R. Burns, Dante Alighieri, Ch. Dickens, G. Eliotová, A. France, J. W. Goethe, J. J. Rousseau, L. N. Tolstoj, W. Wordsworth). Zajímaly ho přitom principy jejich myšlení i tvorby, hledal u nich vztah k modernosti a pojetí morálních otázek. V českém prostředí V. vystupoval jako zásadní kritik a analytik české inteligence a jejích záporů (oportunismus, nesoudnost, egoismus); poukazyval zvláště na stav české žurnalistiky a nabádal k soustavné a vytrvalé kultivaci duševní práci (*Zlomky a stromky*). Pro svou konfliktnost se pak dostával do rozporů s představiteli tehdejší kultury, mj. i s T. G. Masarykem. Jeho svérázná, dobu rezonující poezie využívala útvaru epigramu k lidovou slovesností inspirovanému hořkému, sarkastickému glosování národního života, výsměchu privilegovaným kulturním celebritám, literární nadprodukci, pozérství a manýrismu (*Kokrhly, Mé krákory*). V. se nevyhýbal ani polohám sebeironické reflexe, ve svém celku však jeho lyrika vyznívá jako oslava osamělosti a hrdosti nezávislé osobnosti, která pevně trvá na čestných mravních zásadách.

PSEUDONYMY: Abraham Kobliha, Abrahám Kobliha; Abraham Kobliha, řád. člen akademie béd, čumění a ovesnosti; Abraham Vasmacuky, Čeněk Suchomel, Jan Bečman, Jan V. Prachatický, J. V. Prachatický, K. Abrahám, Kristián Plačič Sládkovič, Prachatický, T. V. Prachatický. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Beseda učitelská (1880); alm. Biblí k svobodě! (1881–83); Budečská zahrada (1885); Čas (1887); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku... (1898); Čes. revue (1911–15); Čes. včela (1877); Evangelická rodina (1881–82); Hlas národa (1886–87); Hostinský kalen-

dář (1881); Květy (1879, 1893); Lit. listy (1892–98); Lumír (1877); Malý čtenář (1894); Nár. listy (1884–98); Naše doba (1901–03); Paleček (1877–85); Pokrok (1879); Rozhledy (1894–96); Rozhledy lit. (1887); Ruch (1881–87); sb. Světem (1883–89); Světozor (1881–82); Zlatá Praha (1884–1914); dále anglická periodika; – posmrtné: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a společnosti*: Mezi puritány (cestopis, 1882); Anglicko-ruský humor pro české zasmlání (PP 1884); Kokrhy (BB 1891; pseud. Abraham Koblíha, jako ed. uveden J. Váňa); Mé krákorý (BB 1893); Zlomky a stromky. Entuziasm lidskosti (EE 1894); Pláč spravedlnosti české (pamflet, 1896); Nový anglicko-ruský humor (PP 1896); Albion hrdý a lidský (EE 1896); Evropa cítící a myslící (EE b. d., 1896); Kniha a lidé (EE b. d., 1898); Čtyři věky lidského života (E b. d., 1898); Předmluvy a domluvy čili Třepety nad domácím hnízdem (EE 1900); Ideály vědy a víry (E b. d., 1912). – *Překlady*: E. Gibbon: O právu římském (1880); Mra Gladstona řeč pronesená na univerzitě v Glasgowě (1880); D. V. Grigorovič: Na ruské roli (1880); J. S. Mill: O individualitě (1880); D. M. Wallace: Rusové doma (1881); J. S. Blackie: Sebevychování (1881); A. N. Cumming: Důležitost politické ekonomie pro pokolení lidské (1882); J. Caird: Náboženství ve všedním životě (1882); F. Brown: Lucella (1883); R. W. Emerson: Snahy a směry (1883) + Představitel lidstva (b. d., 1897) + Úvahy (1902); J. A. Froude: César božský tešsař nazaretský (1884); H. T. Buckle: Dějiny vzdělanosti v Anglii (1886); Ch. Dickens: Dombey a syn (1886) + Koleda (1898); J. Swift: Gullivera cestování do mnohých a vzdálených končin světa (1894); R. Le Gallienne: Náboženství veřejného člověka (1895); J. Lubbock: Radosti života (1897); J. R. Seeley: Ejhle člověče! (1897); W. H. Abraham: Úvahy socialistického faráře (1898) + Z dějin anglického dělníka (1898); W. G. Blaikie: Lepší dnové dělníkům (1898); S. Smiles: Moudrost života (b. d., 1898); Th. B. Macaulay: Úvahy historické a literární (1899); W. Matthews: Prospívání ve světě (1899); an.: Nástin dějin vzdělanosti ve Francii (1900); J. Parker: Ejhle Bůh (1900); J. Ruskin: Koruna z plané olivy (1900); Ch. M. Sheldon: V jeho slépějích čili Co by činil Kristus (1900); an. (L. Carroll): Malé Elišky Země divů a příhod (b. d., 1903); P. D. S. Chesterfield: Napomenutí mému synu (1903); M. Salmonson: Jak se evropská národově v Americe vdávají a žení (b. d., 1913). – *Ostatní práce*: Grammatika ruského jazyka (1876); Chrestomatie ruského jazyka (1878); Škola ruské konverzace (1890); Stručná anglická mluvnice a čítanka (1891; 1903 přeprac. vyd.); Ruský slovník 1, 2 (1. Slovník česko-ruský, 1895; 2. Slovník rusko-český, 1897); Anglicky snadno a rychle (1895); English Reader (1895); Škola anglické konverzace (1903); Kapesní slovník česko-anglický (1904); Pocket-Dictionary of the Bohemian and English Languages – Kapesní slovník česko-anglický pro školu, písařnu

a dům (1907); New Pocket – Nový kapesní slovník anglicko-český a česko-anglický (1910); Čech v Anglii i Americe (1913); English correspondent (1914). – *Souborné vydání*: Kokrhy a Krákorý (rozšíř. a upr. vyd. knih poezie, nakl. Kovařovic a Tůma, 1897; nakl. J. Kotík, 1909, pseud. Abraham Koblíha, řád. člen akademie béd, čumění a ovesnosti). ■ REDIGOVANÁ knižnice: Anglicko-slovanská knihovna zábavy i poučení (1880–87), Váňova Ruská knihovna (1884). ■ USPOŘÁDALA VYDAL (soubory vlastních překladů, vesměs s autor. příspěvků): Světem 1–4 (1883, 1885, 1887, 1889); Úvahy a povahy (1892, původně proponováno jako 5. d. Světem); Krátké články o velikých věcech (1896); Chvilky (1896); Doba a její lidé (b. d., 1898); Nová brána vědění pootevřená 1–3 (1. Nový ráj srdce a bludiště světa, 1901; 2. Svět a pravda, 1902; 3. Hlasové a znamení, 1904); Z různých koutů světa (1902). ■

LITERATURA: ● ref. Mezi puritány: O. M. (Mokrý), Květy 1882, 2. d., s. 374; S. (P. Sobotka), Světozor 1882, s. 383; ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 286; F. V. Vykoukal, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 10 ●; ● ref. Světem 1–4: V. Š. Silván, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 93; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 80; J. Hn. (Herben), Ruch 1883, s. 15; M. (T. G. Masaryk), Athenaeum 2, 1884/85, s. 316; Red., Hlídká lit. 1885, s. 71; B. Čermák, NL 1. 5. 1885; Šn. (A. Šnajdauf), NL 24. 1. 1889 ●; M. (T. G. Masaryk): ref. překl. H. T. Buckle, Athenaeum 1, 1883/84, s. 15 (k tomu xyz., Lit. listy 1884, s. 85; r., NL 10. 4. 1884) ●; ● ref. Kokrhy: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 275 → Spisy (1917); B. Čermák, NL 13. 6. 1891 ●; ● ref. Úvahy a povahy: F. X. Šalda, Lit. listy 14, 1892/93, s. 83 → KP 1 (1949); F. Ú. (Úlehla), Hlídká lit. 1893, s. 378; an., Niva 1893, s. 79 ●; ● ref. Mé krákorý: K. L., Vlast 9, 1892/93, s. 586; Baltazar, Niva 1893, s. 128 ●; J. Karásek: ref. Albion hrdý a lidský, Lit. listy 17, 1895/96, s. 224; F. X. Šalda: Odpověď M. A. Šimáčkovi, Rozhledy 4, 1894/95, s. 236 → KP 2 (1950); A. F. Tichý (F. Dlouhý): ref. překl. J. Lubbock, Lit. listy 18, 1896/97, s. 251; ● an.: Ke dvojímu překladu Lubbockova spisu Radosti života, Lit. listy 18, 1896/97, s. 212; k tomu polemiky a informace o následujícím soudním sporu: an., PL a NL 23. 4. 1898; J. P. (Pelcl), Rozhledy 7, 1897/98, s. 720; J. Váňa, NL 25. 4. 1898; an., PL 25. 9. 1898 ●; jv. (J. Vodák): ref. Evropa cítící a myslící, Lit. listy 19, 1897/98, s. 85 a 101; an.: ref. překl. R. W. Emerson: Představitel lidstva, MR 1897/98, sv. 7, s. 179; ● ref. Předmluvy a domluvy...: d., Besedy Času 6, 1900/01, s. 124; A. P. (Procházka), MR 1900/01, sv. 12, s. 180; A. Novák: Obzor lit. a umělecký 1901, s. 89 ●; J. Rowalski (A. Bačkovský): ref. překl. P. D. S. Chesterfield, Srdec 2, 1902/03, s. 207; ● nekrology: -t, Akademie 19, 1914/15, s. 358; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 393; an., Zvon 15, 1914/15, s. 476; A. N. (Novák), Lumír 1915, s. 336; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 711; J. T. Š., Kostnické jiskry 1915, č. 8 ●; V. Vášová: Angličané u nás (vzpomínky V. dcery), LidN 25. 1. 1924; F. X. Šalda: Kolem almanachu Vpád

barbarů, Lit. svět 1, 1927/28, s. 8 → KP 13 (1963); V. Vášová: Z cyklu Brněnští spisovatelé o sobě a svém díle (vzpomínky), RA 5, 1929/30, s. 443 a pokrač.; A. N. (Novák): Vyznavač Albionu hrdý a lidský, LidN 17. 5. 1935; F. Strejček: Literární bolesti Jaroslava Vrchlického, roč. Chudým dětem (1937, s. 123); zsl (A. Novák): J. V. Frič a J. V. polemizují, LidN 16. 4. 1937; E. Lešehrad: Praktický životní filozof, LitN 1947, s. 134; P. Váša: J. V., Kostnické jiskry 1948, č. 31–32; -W- (I. Wernisch): J. V. 1848–1915, LitN 1991, č. 16; V. Färber: Dluhopis J. V. alias Abrahámovi Koblihovi, Iniciály 1992, č. 30; P. Kovařík in Literární otazníky. Mýty, záhady a aféry 2 (2005).

jz

Josef Jaroslav Váňa

* 9. 6. 1862 *Mčely* (Mcely) u Nymburka
† 3. 5. 1941 *Habry* u Čáslavi

Prozaik, autor zejména didaktických a přírodovědných povídek a krátkých vyprávění ze života zvířat.

Psán též Josef J. Váňa Mcelský. – Učitelství ústav vystudoval v Praze a pak učil v Močovicích u Čáslavi. Od 1884 působil v Habrech, kde se také (patrně již 1887) oženil s dcerou tamního řídícího učitele, která s ním též literárně spolupracovala. V. vyučoval zejména přírodopis. Po odchodu tehána do penze byl jmenován v Habrech řídícím učitelem.

Literárně začal V. působit od začátku svého učitelování a doba od konce 80. let do přelomu století byla časem jeho hlavní spisovatelské činnosti: soustředil se zvláště na knihy povídek s tematikou historickou a přírodopisnou a na umělou pohádku. Zprvu ve svém nepřilíživě umném stylu nešel nad moralistní poučky o poctivosti dítek, o píli chudých synů, o odměnách chudých hrdinů od bohaté vrchnosti za prokázané ctnosti; odmítal vystěhovalectví do Ameriky (*Dobré duše*) a užil též biblických příkladů (*Zábavné chvílky*). Didaktičnost povídek, projevující se soustavně odsuzováním zla a vyzdvihováním kladných příkladů, V. dále posiloval i přímými poučeními vloženými do závěrů příběhů. Zůstával přitom cele v zajetí dobových společenských a zejména náboženských konvencí poloviny 19. století. Poučování převládá i v jeho historických povídkách z české dávné minulosti (*Světlušky, V záblescích minulosti*) i v souboru krátkých próz (*Kytice z vlasteneckých zkazek*), kde také až podbízivou formou oslavil vládnoucí habsburský rod a rakouské

hrdinné činy na válečných polích. V umělých pohádkách projevil nápaditost v uplatnění variací národních motivů (*Z čarovných světů* aj.). Nejlépe si vedl v přírodopisné povídce a v obrázcích z přírody, kde s úspěchem dokázal ztvárnit humornou příhodu a zábavnou formou odkrývat reálný podklad pověr o ptácích a živočiších a vyvracet tak úsměvně lidovou pověřivost (*Vycházky do polí a lesů*). Schopnost živého vyprávění prokázal i ve sbírkách zábavně veselých povídek a krátkých próz ze soužití vesničanů s přírodou (*Obrázky z přírody, Album pohlednic z jara života*), jimiž úspěšně obohatil četbu tehdejší školní mládeže.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Ant. Ott. Just, Jan Vítek, Jar. Mcelský, Jaroslav Mcelský, Mcelská Marie, Mcelský; J. Mc. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný (Brno); Besedy lidu (1902); Besídka malých (1891); sb. Jubilejní věnec (1898); Malý čtenář (1894–1915); Naší mládeži; Obzor; alm. Půl století Národních listů (b. d., 1910); Rajská zahrádka (1915–25); Vesmír (1904–06); sb. Východní Čechy (5. sv. ed. Království české, 1912); Zlaté mládí (1890). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dobré duše (PP pro ml., 1893); Zábavné chvílky (PP pro ml., 1894); Podvečer (pohádky, 1894); Odměna věrného přátelství (P 1895); Vycházky do polí a lesů (PP pro ml., 1896); Světlušky (PP pro ml., b. d., 1897); O Babuši a Maruši (P pro ml., b. d., 1897); O zakleté princeznu (P pro ml., b. d., 1897); Černá perla (P pro ml., b. d., 1897); Z luhů i lesů (PP pro ml., b. d., 1898); Paběrky zábavného čtení (PP pro ml., b. d., 1899); Z jiných světů (PP 1899); Po letech čili Rodina Vinařických z Vinařic (P 1899); Z čarovných světů (pohádky, b. d., 1901); V záblescích minulosti (PP b. d., 1902); Obrázky z přírody (PP pro ml., 1903); Album pohlednic z jara života (PP pro ml., b. d., 1904); V jubilejním roce (P 1908); Kytice z vlasteneckých zkazek (PP 1909); Theseus (P pro ml., 1909); Směs čtení zábavně poučného (1912, s M. Váňovou); Za věrné služby (P pro ml., 1914). ■

LITERATURA: J. Horák: ref. Dobré duše, Hlídkka lit. 1893, s. 341; J. Zákoucký: ref. Podvečer, Vlasť 11, 1894/95, s. 761 + ref. Vycházky do polí a lesů, Vlasť 13, 1896/97, s. 376.

mhs

Maxmilian Vančura

* 12. 10. 1861 *Klatovy*
† 2. 3. 1880 *Smíchov* (Praha-S.)

Lyrický básník, překladatel poezie i divadelních her.

Vl. jm. Maximilian Josef Vančura, podepisoval se též M. Vančura-Lipnický (křestní jméno

uváděno i ve variantách Maxmilián a Max). – Bratr historika a překladatele Jindřicha Vančury (1855–1936), autora rozsáhlých Dějin někdejšího královského města Klatov (1927–36) a překladů historických prací E. Denise. Jejich otec, truhlářský mistr, písmák, vlastenec, byl váženou klatovskou osobností. V. studoval nejprve do 5. třídy gymnázium v Klatovech (zde ho patrně učil A. V. Šmilovský, jeho spolužáky byli A. Šlégl a K. Leger). Podněcen vlivem staršího bratra pokoušel se již tehdy o překlady i o vlastní básnickou tvorbu, většinu básní soustředěných do rukopisné sbírky však zničil. Když se rodiče přestěhovali do Dobré Vody u Čes. Budějovic, V. pokračoval ve studiu na budějovickém čes. gymnáziu; po pololetí však kvůli nemoci plic školu v 6. třídě opustil, dva roky se v Dobré Vodě léčil, věnoval se intenzivnímu studiu literatury a cizích jazyků, překládal a sbíral krajové pohádky i pověsti. Zemřel na tuberkulózu u svého bratra v Praze-Smíchově, kde byl i pohřben.

Předčasně uzavřené V. dílo tvoří původní básnická tvorba, překlady poezie a divadelních her. Drobné epické básně s historickými a vlasteneckými motivy situované do doby husitské a pobělohorské (*Noc kostnická*, *Harant z Polčic*) publikoval v časopisech Šumavan a Koleda. V intimní písňové lyrice psané pod vlivem J. Nerudy, V. Šolce a N. Lenaua, kterého usilovně překládal, dominuje elegický tón anticipující vlastní předčasnou smrt (*Obrazu mé babičky*, *Zimní motivy*). Výběr z V. básní (spolu se vzpomínkami spolužáků) vyšel posmrtně v Almanachu vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského, jež uspořádal básníkův bratr. Časopisecky V. uveřejňoval poměrně zdařilé překlady cizí poezie, zejména z ruštiny (A. V. Kolcov, A. S. Puškin), angličtiny (R. Burns) a němčiny, údajně povzbuzen J. V. Sládkem připravoval překlad většího souboru básní N. Lenaua. V Divadelním ochotníku a Besedním divadle vyšly jeho čtivé překlady ze světové dramatické tvorby (B. Björnson, V. Hugo, E. Wichert). Překlad Schillerova Valdštejna a Ronsardovy Lukrecie zanechal V. patrně jen v rukopise. Ke konci života publikoval také pohádky a pověsti z okolí Českých Budějovic, některé zůstaly v autorově pozůstalosti, jež byla uložena v klatovském muzeu.

PSEUDONYMY: Jaroslav Lipnický, Jarosl. Lipnický, J. Lipnický. ■ PŘÍSPĚVKY in: Kalendář Koruny svatováclavské na přestupný rok 1880 (Pohádka

o dvou bratrích); Koleda (Olomouc 1879–80); Šumavan (Klatovy 1877–80; 1878 bás. debut Horská chýš); – posmrtně: Almanach vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského (Klatovy 1912; Z básní Jaroslava Lipnického – M. V.); Kalendář Koruny svatováclavské na obyčejný rok 1881; ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Překlady* (pseud. J. Lipnický): E. Wichert: Co snoubenci poroučejí se... (b. d., 1879); B. Björnson: Ve válečné vřavě (1880); V. Hugo: Král se baví (1880). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Šumavan 1880, s. 104; an., Koleda 1880, s. 159 ●; L. Hofman: Epilog prózou, Almanach vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského (1912, s. 80); M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940); F. Buriánek in Literární tradice Klatov (1949, s. 25) + in Literární Klatovy (1962, s. 67); V. Maršíček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983).

vfr

Vladislav Vančura

* 23. 6. 1891 *Háj* u Opavy

† 1. 6. 1942 *Praha*

Romanopisec a povídkář, dramatik, filmový scenárista a režisér; nejvýznamnější prozaik české meziválečné avantgardy, autor beletrie s ozvláštňeným, básním jazykem a výrazně exponovaným vyprávěčem.

Narodil se jako čtvrté z pěti dětí (jediný syn) v evangelické rodině úředníka cukrovaru; jeho děd z otcovy strany a děd spisovatele J. Mahe- na (vl. jm. Antonín V.) byli bratři. Jeho bratranec Bohumil V. (1894–1968) byl hudebník, evangelický kazatel a překladatel. Rodina se v závislosti na otcově zaměstnání hodně stěhovala, po pobytu v Tovačově (v nedalekém Cvrčově byl otec kantýnským) a na Smíchově u Prahy (zde měl otec povoznictví) se usadila v Davli u Prahy, kde se otec stal správcem kamenolomu a cihelny. Tam V. vychodil čtyři třídy obecné školy, v Praze 1901–02 5. třídu a pak první dvě třídy malostranského gymnázia, poté následoval svou nejstarší sestru, u níž v Praze bydlel, do Benešova (1904–06, zde se mu stal celoživotním přítelem spolužák a pozdější spisovatel K. Nový). Kvartu však nedokončil, stal se knihkupeckým učněm ve Vysokém Mýtě, v Grafické unii v Praze se učil fotografem, krátce navštěvoval Uměleckoprůmyslovou školu, neúspěšně se hlásil ke studiu na pražské Akademii výtvarných umění (navzdory doporučení od M. Alše nepřešel u zkoušky přes H. Schwaigra). Potom na přání rodiny přece

jen dokončil gymnázium: kvartu vystudoval externě, kvintu a sextu (1911–13) v Křemencově ul., septimu a oktávu opět na malostranském gymnáziu (mat. 1915). Jeden semestr studoval práva a byl zaměstnán v Zemědělské radě, poté přestoupil na medicínu, kterou absolvoval promoci 1921 (koncem 1918 praktikoval v Něm. Brodě, 1919 zastupoval lékaře ve slovenské Turzovce). Na sklonku 10. let začal soustavněji publikovat, 1920 vstoupil do U. S. Devětsil a stal se jeho prvním předsedou. 1921 se oženil s kolegyní ze studií L. Tuhou a společně s ní si zařídil ordinaci ve Zbraslavi u Prahy. Zde sloužil jako pokladenský a poté revizní lékař až do sklonku 20. let; tehdy si ve Zbraslavi postavil dům a začal se výlučně věnovat literární tvorbě. Ve 30. letech jezdil za nerušeným psaním také do restaurace ve Skalce u Mníšku p. Brdy. Na zlomu let 1924/25 byl s J. Honzlem v Paříži, 1926 navštívil Káhiru a 1927 se spisovatelskou delegací Moskvu; 1926 nebo 1927 a znovu 1934 pobýval na Podkarpatské Rusi. V březnu 1929 podepsal projev sedmi komunistických spisovatelů namířený proti novému, Gottwaldovu vedení KSČ a byl za to ze strany vyloučen, nadále se však názorově hlásil k marxistické levici. V době svého silného zaujetí filmem ve 30. letech úzce spolupracoval se společností AB film, konkrétně pak na filmech Před maturitou (1932, spoluautor námětu a scénáře), Na sluneční straně (1933, námět a režie), Marijka nevěrnice (1934, režie), Láska a lidé (1937, spoluautor scénáře, spolurežisér), Naši furianti (spoluautor scénáře, spolurežisér); scénář k nerealizovanému filmu Baron Prášil, který napsal 1932, posléze přepracoval na román Konec starých časů, nedokončen zůstal a nedochoval se krátký film Burza práce (1933, námět, scénář, režie). Působil také v Českosl. filmové společnosti (1937–38 její první předseda). Aktivně se účastnil činnosti Obce českosl. spisovatelů a nakladatelství Družstevní práce (1937–39 též jako předseda ediční rady). Za okupace byl členem ilegálního Nár. revolučního výboru inteligence (spolupracoval zejména s F. Halasem, B. Václavkem a V. Černým); 12. 5. 1942 byl zatčen a za hejdrichiády 1. 6. zastřelen na kobylické střelnici. 1947 byl in memoriam jmenován národním umělcem. – Dcera Alena V., provd. Santarová (1923–1967), publikovala dvě knihy reportáží (Modrý zápisník, 1951; Deset z první řady, 1951, obě pod rodným jm.), detektivku (Pro-

gram na neděli, 1966) a zejména prózy pro mládež (Káťa, Katrin, Katynka, 1959; Známa neznámá, 1960; Od úterka do soboty, 1963; Program na neděli, 1966; Slon v domácnosti, 1965).

Už V. pozdní povídkové začátky (*Amazonský proud, Dlouhý, Široký, Bystrozraký*) znamenal vliv moderních směrů, kubismu, expresionismu a vznikajícího poetismu. Snaha dosáhnout umělecké autonomie díla se projevila výraznou a stálou přítomností autora v jeho beletrii, konkrétně silnou rolí vypravěče, hodnotícím rázem textu a ozvláštňením jazykové roviny (rezignací na popis, příčinný výklad, tradiční dějové aranžmá a na psychologii). Cílem V. originální práce s (spisovným) jazykem nebyla lyrizace, ale básnivost epiky; zintenzivnění, monumentalizace a patetizace obrazů reality a povýšení tendence do roviny obecné výpovědi o světě. Oba první romány mají za téma bezbrannost sociálně slabého jednotlivce vůči soudobému uspořádání společenských poměrů. Monografický román *Pekař Jan Marhoul* podává příběh řemeslníka, jenž se svým dělnictvím (tj. tvořivým prožíváním práce, solidaritou, svobodomyšlností) tragicky sráží s pravidly a zvyklostmi peněžní společnosti. Polytematický román *Pole orná a válečná* prolétá mírové a pak válečné osudy rodiny šlechtického statkáře a jeho zemědělských dělníků, životy sociálně zcela protichůdné, ale shodně primitivní a nízké, a shodně je sežehuje nízkou válečnou smrtí, v níž si však třídní antipodi výsměšně vyměňují své sociální zařazení. Ve dvou následných románech rozvinul V. groteskní polohu některých svých raných próz, mocně posílil roli dialogu a změnil úhel pohledu ve smyslu své sentence, že „smáti se je lépe vědět“. *Rozmarné léto* je dějově postaveno na humorném zpřeházení intimních vazeb uvnitř maloměstské společnosti za dočasného pobytu komediantského páru. V próze *Hrdelní pře anebo Přísloví* pokouší se jiná maloměstská společnost devět let po neobjasněném zločinu přece jen ve svém středu najít vraha, leč marně; i potom je (za rozhodujícího příspěvní ženské složky společnosti) vzájemná nedůvěra nahrazena smířením, shovívavostí a družností. Experimentální ráz této prózy vznikl zamontováním metaforických přísloví vzatých z různých souborů českého příslovnictví (hlavně ze sbírky Flajšhansovy a Kottova Česko-německého slovníku) na místo vlastních metafor

autorových. Smírem se nakonec řeší i konflikty pramenící ze srážky mentality rusínského pastevece s realitou současného velkoměsta v románu *Poslední soud*, v němž u V. vyvrcholila dominance vznosného a náročně obrazného jazyka (s nově posílenou rolí abstrakt); nejzřetelněji se tu projevila vědomá souběžnost jeho tvorby s teoriemi Pražského lingvistického kroužku. Do V. poetistického období ještě náleží dvě divadelní hry (premiérované J. Honzlem v Osvobozeném divadle). Obě jsou postaveny na jediném konfliktu mezi vylučujícími se principy, ztělesňovanými hlavními postavami: ve hře *Učitel a žák* mezi životní střízlivostí a bláznovstvím, ve hře *Nemocná dívka* mezi bojácnou tradičností a riskujícím experimentátorstvím; pro obě hry jsou ještě charakteristické dlouhé lyrické monology, obrazný jazyk a paradoxní rozvíjení vztahů mezi jednotlivými figurami. – Posílení epičnosti způsobené výraznější funkcí dějové linie a autorského vypravěče přinesly tři V. romány z první poloviny 30. let, koncipující své příběhy jako prezentaci „starých ctností“, a tím jako nepřímou kritiku utilitární a slabošské současnosti. První dva pojal V. jako hold záračné moci lásky: ve středověkém příběhu *Markéta Lazarová* (dedikováno J. Mahenovi) je láska pronesena litymi boji mezi loupežnickou družinou a trestnou výpravou královského vojska a povýšena na korunu předrsného života a zemítych vášní, v příběhu z moderních, poválečných časů *Útěk do Budína* přenáší člověka přes nejostřejší úskalí jeho života a pomáhá nakonec uchovat i přednosti životního stylu, jehož původní sociální nositele zlikvidovala doba. Také *Konec starých časů* je položen do 20. let: republikánští parvenuové jsou zde úsměvně konfrontováni s novodobým baronem Prášilem, sice společenským parazitem, leč zároveň umělcem života ve smyslu svobodného utváření vlastního a originálního životního příběhu. Ústřední postavě tohoto románu je svou vnitřní protikladností a renesančním, stále znovu podněcovaným lpěním na životě blízký protagonist V. hry situované do doby Rudolfa II. *Alchymista* (jde o adaptaci stejnojmenné hry B. Jonsona); od V. poetistických her ji odlišuje pestrost vztahů mezi postavami, složitost zápletek a přítomnost ideového konfliktu (katolictví a luterství, italské a české národní povahy s jejím rozumářstvím, moralizováním, chamtivostí). – Ve druhé

polovině 30. let učinil V. krok k tradičnímu realistickému románu, a to situovaností dějů do života selských rodů a do velkých dějin, posílenou svébytností postav a závěrečnou pointou pojatou jako scelující faktor veškerého románového dění. *Tři řeky* jsou výchovný román vyprávějící příběh složitého uzrávání selského synka, vracejícího se po etapách studenta klasické filologie, vojáka i zajatce 1. světové války a posléze revolucionáře přece jen domů a potvrzujícího legitimitu svého selského původu; ruské kapitoly symbolizují osudový vztah novodobé české historie k dění v Rusku. *Rodina Horvatova* je jedinou uskutečněnou částí zamýšlené třídílné rodové ságy, která měla podat vývoj české společnosti v období 1914–30 nejen prostřednictvím osudů fiktivních (leč autobiograficky ukotvených) postav, nýbrž i velkých historických osobností. Ohrožení národní existence na konci 30. let však V. práci na započaté trilogii přerušilo a vedlo ho k účasti na aktuálním projektu nakladatelství Družstevní práce, původně zamýšlejícím sedmi knihami různých autorů o nejstarších českých dějinách posílit národní uvědomění mládeže. Nakonec zůstal úkol pouze na V. a ten stačil dovést děje *Obrazů z dějin národa českého* od stěhování národů v 6. století po poslední Přemyslovce (torzo 3. dílu). Autor v nich neřešil interpretační nerozhodnost dosavadní historiografie ani nepřeklenoval beletrizací její bílá místa; vsuvkami původních povídek či novel však evokoval i život vrstev nedějnotvorných. Vlastní vyprávění dynamizoval soustředěním na rozhodující osobnosti a události, bohatým, vznosným, slavnostním knižním jazykem aktuálně sugeroval vysokou cenu po staletí placenou za možnost Čechů vytvářet vlastní národní dějiny. Obdobnou aktuální povahu jako spolehnutí na kladné síly národa v *Obrazech* mělo ve V. poslední hře *Josefina* (s náznakem pygmalionského motivu) autorovo spolehnutí na zdravé vlastnosti lidu. (Josefině ve V. dramatice předcházelo *Jezero Ukereve*, založené na konfliktu kolonialistických a humanistických praktik v černé Africe.) – V. scenaristická činnost filmová byla podmíněna nejen obecnou dobovou přitažlivostí filmu jako nového umění, nýbrž i některými integrálními vlastnostmi V. prózy: její silnou vizuálností, koncipováním větších kompozičních úseků (např. kapitol) jako řetězců krátkých výjevů s měnícím se podmětem, zrovnoprávněním detailu s vyššími cel-

ky struktury díla. – Nepřetržitou řadu své beletrie V. příležitostně provázela činností teoretizující a kritickou. Zatímco krátká období jeho působení referentského (psal o výtvarném umění, divadle a filmu), popřípadě lektorského (posuzoval rukopisy knih, filmové scénáře) víceméně nahodile dokládala široké rozpětí jeho múzičnosti a umělecké profesionality, obecněji zaměřené úvahy a konfese byly plodem koncepčnosti jeho vlastní umělecké práce. Začátkem 20. let souvisela V. teoretická reflexe se skupinovou estetikou rané avantgardy (viz jeho předmluvu, podepsanou U. S. Devětsil, k Seifertově prvotině *Město v slzách*), od konce 20. let s formalistickými, resp. strukturalistickými tezemi Pražského lingvistického kroužku. Od literatury V. požadoval nikoli služebnost (mravní, vzdělávací, agitační), nýbrž tvořivost spočívající v aktualizaci strukturních složek díla a dosahující nové, vzrušivé krásy.

ŠIFRY: VI. V., V. V., v. v., W. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach Kmene (s obměnami titulu, 1931–37); Antologie protifašistických bojovníků (1936); ant. Básníkův rok (1936); sb. Blok (1935); Cesta (1920, D Satyrská komedie); Červen (1918–21); Čes. slovo (1919–21, výtvarný ref., 1934, 1938; 1919 i Večerní Čes. slovo); Českosl. republika (1920); Českosl. samostatnost (1924, divad. ref.), pokr. Nár. osvobození (1924–37); Čin (1932); D 36 (1935), pokr. Program D 39 a D 40 (1939–40); Dav (Bratislava 1925); Dělnická ročenka 1938 (1937); sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937); Disk (1923); Divadelní letáky (1941); E (1929, 1935); Filmové listy (1932); Filmový kurýr (1932); sb. Fronta (1927); sb. F. X. Šaldovi (b. d., 1932); Haló noviny (1935); Horkého týdeník (1909, debut, podp. Ladislav Vančura); Host (1924–26); Index (1931); Katalog výstav obrazů a kreseb Josefa Šímy (1932); Kinorevue (1937–38); sb. Klub umělců svým členům a přátelům k Novému roku 1940 (1939); Kmen (1920–22); Kmen (1927); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Komunistický kalendář na rok 1922; Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1926–41); Kvart (1930); Leták Klubu čes. a něm. divadelních pracovníků (1936); Levá fronta (1931); Lid. noviny (1929, 1935, 1940–41); Listy pro umění a kritiku (1934–35); Lit. noviny (1930–32, 1938); Lokální patriot (1935); Lumír (1919); sb. Mahenovi (1933); Měsíc (1932–34); Mladá kultura (1935); Mladé proudy (1933); Musaiion (1920–21); Musaiion (1929); Nár. divadlo a Honzlův případ (leták, 1936); Nár. práce (1939–40); Naše cesta (1931); sb. Naše maminky (1936); Naše zprávy (1939–40); Nebojsa (1919); Nová scéna (1929); Nové Rusko (1928); Odeon (1929–31); ant. Ohlasy z Čech (1940); Orfeus (1920); Pásmo (1925); sb. 5 let Družstevní práce (1927); Plán (1929); Poezie (1932); Pramen (1924); Právo lidu (1934–38); Proletkult (1922);

Protokol 7. sjezdu Komunistické strany Československa (1936); První program Lid. divadla (1937); Přítomnost (1930); Ranní noviny (1937); ReD (1928–29); Reflektor (1925); Republika (1919); Revoluční sborník Devětsil (1922); Ročenka Rozhledů po literatuře a umění (1932); Rentgen (1935); Rozhledy po literatuře a umění (1932); Rozpravy Aventina (1933); Rudá zář (1936); Rudé právo (1922–23, 1934); Salon (Brno 1934); Sever a Východ (1925); Signál; Slovo a slovesnost (1935–36); kat. Souborná výstava obrazů F. Elhenického (1933); sb. Sovětské Rusi čestí spisovatelé a umělci komunističtí (1921); Studentský časopis (1936); sb. Svět v přerodu 10 (1935); Světozor (1932); Šibeničky (1920, D Několikerá zasnoubení); sb. Španělsku (1937); Tvar (1928–31); Tvorba (1926–27, 1938); sb. U vrbiček (1934); Veraikon (1921); Vest pocket revue (1930); Volnost (1936); kat. Výstava fotografií Karla Hájka (1936); Země (1919–20); Zvěrokruh (1930); – posmrtně: Divadelní zápisník (1946); Doba (1945); Kytice (1947); Lit. měsíčník (1978); Lit. noviny (1966); Nár. divadlo (1949); Otázky divadla a filmu (1946, D Latinští klasikové, ed. J. Honzl); Panoráma (1946, 1948); Plamen (1966); Slovo a slovesnost (1947); Sovětská literatura (1981, nerealizovaný filmový scénář z 1932 Baron Prášil, ed. O. Malevič); Svět v obrazech (1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Amazonský proud (PP 1923); Dlouhý, Široký, Bystrozraký (PP b. d., 1924); Pekař Jan Marhoul (R 1924); Pole orná a válečná (R 1925); Rozmarné léto (R 1926); Učitel a žák (D 1927, i prem.); Nemocná dívka (D 1928, i prem.); Poslední soud (R 1929); Hrdelní pře anebo Přísluví (R 1930); Cesta do světa (P 1930, přeprac., pův. in Dlouhý, Široký, Bystrozraký); Markéta Lazarová (R 1931); Kubula a Kuba Kubikula (P pro ml., 1931); Dobrá míra (P b. d., 1931; 1932 in Luk královny Dorotky); Luk královny Dorotky (PP 1932); Útěk do Budína (R 1932); Alchymista (D 1932, i prem.); Konec starých časů (R 1934); Jezero Ukereve (D 1935, prem. 1936); Tři řeky (R 1936); Rodina Horvatova (R 1938, 1. část zamýšlené trilogie Koně a vůz); Obrazy z dějin národa českého 1–3 (PP, 1. Od dávnověku po dobu královskou, 1939, 2. Tři přemyslovští králové, 1940, 3. Poslední Přemyslovci, torzo 1948, ed. J. Pistorius); – posmrtně: Josefina (D 1950, ed. an. prem. 1947). – *Úprava*: J. J. Kolář: Pražský Žid (D 1959, ed. L. Klosová, prem. 1946). – *Výbory*: Vědomí souvislostí (z prací o literatuře, 1958, ed. A. a J. Santarovi); Rozmarné novely (1959, ed. an.); Řád nové tvorby (z prací o umění, 1972, ed. M. Blahynka, Š. Vlašín); Zvony mého kraje (pro ml., 1976, ed. R. Havel); Obrazy z dějin národa českého (1995, ed. M. Pohorský). – *Souborná vydání*: Knihy V. V. (Družstevní práce, 1929–36, 4 sv.); Spisy V. V. (Melantrich, 1932–36, 8 sv.); Dílo V. V. (Družstevní práce, Melantrich, Svoboda, 1946–50, 8 sv., ed. J. Mukařovský a I. Olbracht); Spisy V. V. (Českosl. spisovatel, 1951–61, 16 sv., ed. J. Mukařovský; sv. 16 Občan don Quijote a jiné prózy, ed. A. Santarová); Spisy V. V. (Českosl. spisovatel,

1984–89, 7 sv., Ediční rada ÚČSL ČSAV a nakl. Českosl. spisovatel; sv. 1 První prózy a první pokusy, ed. M. Pohorský). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Baron Prášil (1977, podle nerealizovaného film. scénáře z 1932, upr. L. Pistorius). – *Úprava*: R. L. Stevenson: Poklad na ostrově (1935, na základě překladu J. Čepa z 1930). ■ KORESPONDENCE: F. Všeticka: V. listy J. Š. Kubínovi (z 1940–42), Knižní kultura 1964, s. 361; in Adresát Jiří Mahen (J. Mahenovi z 1926–37; 1964, ed. J. Hek a Š. Vlašín); Š. Vlašín: Dopisy V. V. J. Honzlovi (z 1924–40), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1965, s. 175; P. Pešta, Š. Vlašín: Spisovatelé F. Trávníčkovi (z 1935–41), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1972, s. 97; in Depeše z konce tisíciletí. Korespondence V. Nezvala (V. Nezvalovi z 1930, 1934; 1981, ed. M. Krulichová, M. Vinařová, L. Tomek); M. Imrich: Dopis od Vančury (J. Tomanovi z 1941), Večerní Praha 29. 6. 1981; A. C. Nor: K historii brněnského měsíčníku Host (A. C. Norovi z 1925), sb. Lit. archiv 13–15, 1978–80 (1982), s. 596; in J. John: Polohy srdce (J. Johnovi z 1935–42; 1982, ed. M. Krulichová a M. Vinařová); N. Otisková, L. Petr: Vydavatelské poznámky (J. Kobzářovi z 1939–42), in J. Kobzář: U počátků vod (1984); T. Havránek: Malý příspěvek k dokreslení obrazu mého otce (B. Havránkovi z 1937 a 1941), Sborník k počtě 100. výročí narození akademika Bohuslava Havránka. AUC Praha. Philologica 1–3. Slavica Pragensia 1990, sv. 34 (1991); in R. Jakobson: Z korespondence (R. Jakobsonovi z 1933 a 1936; 1997, ed. A. Morávková); in sb. Melantrich 1898–1998 (B. Fučíkovi z 1933 a nakl. Melantrich z 1938; 1997, ed. V. Fejlek); in Karel Čapek. Přijátá korespondence (Čapkovi z 1926; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlfbcová). ■

BIBLIOGRAFIE: S. Moučková in V. V. (propag. tisk nakl. Českosl. spisovatel, b. d., 1970; soupis knižních vyd.); M. Laiske: Bibliografie V. V. (též soupis literatury předmětu), sb. V. V. mezi dramatem a filmem (1973, s. 55); an.: V. V. beletrista (Knihovna J. Mahena, Brno 1981). ■ LITERATURA: J. Mukařovský: O V. V. (b. d., 1946); sb. Na paměť V. V. (1947; ed. A. Dvořák); V. V. ve fotografii (1954); M. Kundera: Umění románu. Cesta V. V. za velkou epikou (1960); L. Vančurová: Dvacet šest krásných let (1967; přeprac. vyd. 1974); Z. Kožmín: Styl Vančurovy prózy (1968); M. Grygar: Rozbor moderní básnické epiky. Vančurův Pekař Jan Marhoul (1970); Tři studie o V. V. (1970, J. Galík, A. Hájková, A. Závodský); V. Dostál: Slovo a čin (1972); A. Hájková: Humor v próze V. V. (1972); L. Bartošek: Desátá múza V. V. (1973); sb. V. V. mezi dramatem a filmem (1973; přisp. M. Blahynka, P. Dlouhý, M. Laiske, J. Skutil, Š. Vlašín, A. Závodský); O. Malevič: V. V. (Leningrad 1973); M. Blahynka: V. V. (1978, s. výběrem); A. Macurová: Výstavba a smysl V. Rozmarného léta (1981); M. Blahynka: V. V. (1981); J. Holý: Práce a básnivost. Estetický projekt V. V. (1990); R. Ferklová: V. V. (1891–1942). Soupis osobního fondu (LA PNP 1991); J. Poláček: Portréty a osudy. Postavy v próze V. V.

(1994). ■ ● ref. Amazonský proud: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 424; Aa. (A. Brtníková-Petríková), Zvon 24, 1923/24, s. 349; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 378; bpv. (B. Blíva), Přerod 1924, s. 60 ●; ● ref. Amazonský proud, Dlouhý, Široký a Bystrozraký: F. Götz, Host 3, 1923/24, s. 68; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 4. 1. 1924; B. V. (Václavek), Českosl. noviny 23. 1. 1924 ●; ● ref. Pekař Jan Marhoul: B. Václavek, Host 3, 1923/24, s. 123; B. Vlček, Cesta 6, 1923/24, s. 582; M. Novotný, Zpravodaj Družstevní práce 1923, č. 7–10 + (N), Kulturní zpravodaj 1924, č. 3–4 (polemika s čtenářovým dopisem); F. Götz, Českosl. samostatnost (NO) 9. 3. 1924 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. Hora, RP 6. 4. 1924 → Poezie a život (1959); Ant. Veselý, Českosl. republika 13. 4. 1924; E. Urx, Pravda chudoby 20. 4. 1924 → Umění a proletariát (1979); A. N. (Novák), LidN 28. 9. 1924; J. O. Novotný, PL 12. 10. 1924; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 10. 1924; B. Polan, Pramen 5, 1924/25, s. 93 ●; ● ref. Pole orná a válečná: F. Götz, NO 27. 9. 1925 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); M. Pujmanová, Tribuna 25. 10. 1925; A. N. (Novák), LidN 1. 11. 1925; P. F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 26; A. C. Nor, Host 5, 1925/26, s. 56; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 162; A. M. Píša, Pramen 6, 1925/26, s. 113 → Dvacátá léta (1969); fxš. (F. X. Šalda), Tvorba 1, 1925/26, s. 117 → KP 13 (1963); B. Václavek, Pásmo 2, 1925/26, s. 27; J. Hora, RP 14. 3. 1926 → Poezie a život (1959); A. Vyskočil, Rozmach 1926, s. 200 → Kritikova cesta (1998, s. 184) ●; F. Götz: V. V., Tvorba 1, 1925/26, s. 94 → Jasnící se horizont (1926); K. Sezima: ref. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, Lumír 53, 1926/27, s. 35 → Krystaly a průsvity (1928); ● ref. Rozmarné léto: G. (F. Götz), NO 28. 11. 1926; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 24. 12. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 143; Z. Kalista, První svazek 1, 1926/27, s. 71; AMP (A. M. Píša), Host 6, 1926/27, s. 107 → Dvacátá léta (1969); A. N. (Novák), LidN 6. 1. 1927; J. B. Čapek, Sever a Východ 1927, s. 387 ●; ● ref. Učitel a žák: Tge. (K. Teige), Kmen 1, 1926/27, s. 276; If. (I. J. Fischerová), NO 16. 10. 1927; M. M. (Majerová), RP 18. 10. 1927; J. Fučík, reD 1, 1927/28, s. 127 → Divadelní kritiky (1956); E. Konrád, Cesta 10, 1927/28, s. 65; fxš. (F. X. Šalda), Tvorba 2, 1927/28, s. 222 → KP 13 (1963); B. Fučík, Tvar 1928, s. 14 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 57) ●; A. M. Píša in Směry a cíle (1927); B. Václavek: Zrození poetické prózy, in Od umění k tvorbě (1928) → Tvorba a skutečnost (1980); ● ref. Nemocná dívka: O. F. (Fischer), PL 28. 9. 1928; M. M. (Majerová), RP 28. 9. 1928; J. W. (Weil), Rudý večerník 28. 9. 1928; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 10. 1928; B. F. (Fučík), Host 8, 1928/29, s. 42 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 238); M. Hlávka, Signál 1, 1928/29, s. 195; E. Konrád, Cesta 11, 1928/29, s. 30; F. X. Šalda, SZáp 1, 1928/29, s. 194 ●; J. Čep: V. V., RA 5, 1929/30, s. 267 → Rozptýlené paprsky (1993); F. Halas: V. V., Panoráma 7, 1929/30, s. 100 → Imageny (1971); ● ref. Poslední soud: G. (F. Götz), NO 6. 7. 1929; A. M. P. (Píša), PL 4. 8. 1929

→ Dvacátá léta (1969); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 8. 1929; Dr. F. (B. Fučík), Eva 2, 1929/30, č. 2 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 290); K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 195; F. Halas, Odeon 1, 1929/31, s. 11 → Imagená (1971); B. Václavek, ReD 3, 1929/31, s. 57; F. Peroutka, Přítomnost 1930, s. 388, 409, 422 (polemika: V. Vančura, tamtéž, s. 482, F. Peroutka, tamtéž, s. 484) → Osobnost, chaos a zlozvyky (1939) ●; F. Halas: ref. Pekař Jan Marhoul (další vyd.), Panoráma 7, 1929/30, s. 215 → Imagená (1971); M. Rutte: Naturalistický poetista, Cesta 12, 1929/30, s. 13, 31, 46 → Doba a hlasy (1929); ● ref. Hrdelní pře anebo Příslaví: G. (F. Götz), NO 30. 11. 1930; M. Rutte, NL 21. 12. 1930 → Panoráma 9, 1931/32, s. 200; A. M. Píša, PL 28. 12. 1930 → Dvacátá léta (1969); B. Fučík, RA 6, 1930/31, s. 121 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 190); M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 425; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 249; J. H. (Hora), LitN 5, 1930/31, č. 3 → Poezie a život (1959); A. N. (Novák), LidN 11. 1. 1931 ●; J. B. Čapek: ref. Hrdelní pře anebo Příslaví, Markéta Lazarová, Naše doba 38, 1930/31, s. 567; ● ref. Markéta Lazarová: J. Čep, RA 6, 1930/31, s. 473; F. (B. Fučík), Eva 3, 1930/31, č. 15 → Kritické příležitosti 1 (1998, s. 314); V. Nezval, LitN 1931, č. 4 → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); R. Jakobson, LitN 1931, č. 9; G. (F. Götz), NO 7. 5. 1931 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 24. 5. 1931; A. M. Píša, PL 31. 5. 1931 → Tricátá léta (1971); A. N. (Novák), LidN 30. 7. 1931; J. Popelová, Nové Čechy 1931, s. 187; L. Štoll, Tvorba 1931, s. 686 → Z bojů na levé frontě (1977); K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 36; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 74 ●; F. Götz: Strukturní realism, in Básnický dnešek (1931); J. Strakoš: Slovo ke struktuře nových románů V. V., Poezie 1, 1931/32, s. 71; ● ref. Kubela a Kuba Kubikula: O. Pospíšil, Úhor 1931, s. 206; M. Majerová, Čin 3, 1931/32, s. 372; J. L. F. (Fischer), Index 1932, s. 8 ●; ● ref. Útěk do Budína: J. Heyduk, RA 7, 1931/32, s. 303; V. Malina, Elán 2, 1931/32, č. 9; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 818; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 185; G. (F. Götz), NO 3. 4. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. a 5. 4. 1932; A. N. (Novák), LidN 13. 4. 1932; J. Hora, Rozhledy 1932, s. 49 → Poezie a život (1959); V. Renč, Rozhledy 1932, s. 49; A. M. Píša, LitN 1932, č. 7; P. Fraenkl, Naše doba 40, 1932/33, s. 54; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 41; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 34 ●; ● ref. Luk královny Dorotky: G. (F. Götz), NO 6. 11. 1932; A. N. (Novák), 20. 11. 1932; J. H. (Hora), Čes. slovo 27. 11. 1932; A. M. Píša, PL 17. 12. 1932; F. Soldan, Rozhledy 1932, s. 137; J. B. Čapek, Naše doba 40, 1932/33, s. 309; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 395; J. Matouš, Nové Čechy 1933, s. 104 ●; ● ref. Alchymista: F. Götz, Panoráma 9, 1931/32, s. 200; Ot. F. (Fischer), LidN 10. 11. 1932; J. H. (Hilbert), Venkov 10. 11. 1932; AMP (A. M. Píša), PL 10. 11. 1932 → Stopami dramatu a divadla (1967); J. Honzl, Nár. divadlo 10, 1932/33, č. 5 → K novému významu umění (1956); an. (H. Jelínek), Lumír 59, 1932/33, s. 120; J. J.

Paulík, RA 8, 1932/33, s. 55; J. Träger, Čin 4, 1932/33, s. 282; -vč- (V. Řezáč), Eva 5, 1932/33, č. 3 → O pravdě života a pravdě umění (1960) ●; A. Vyskočil: Prozaické umění, LUK 1933, s. 393 → Básnickovo slovo (1933); A. Pospíšilová, O. Preč: Obrana básníka, Index 1933, s. 8; ● ref. Konec starých časů: G. (F. Götz), NO 30. 9. 1934; A. M. Píša, PL 7. 10. 1934 → Tricátá léta (1971); J. Thon, LidN 15. 10. 1934; jh. (J. Hora), Čes. slovo 21. 10. 1934 → Poezie a život (1959); J. Mukařovský, LUK 1934, s. 297 → Studie z estetiky (1966); O. Krígl (K. Jiříček), Středisko 1934, s. 157; B. Polan, Čin 1934, s. 1106 → Život a slovo (1964); B. V. (Václavek), Index 1934, s. 137; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 155; V. Knapp, F. Tetauer, oboje LitN 7, 1934/35, č. 1; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 107; J. V. Bečka, NŘ 1935, s. 49 (k tomu R. J., tj. Jakobson, SaS 1935, s. 131); vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1935, s. 29; J. Matouš, Nové Čechy 1935, s. 29 ●; O. Krígl (K. Jiříček): V. V., Středisko 1934, s. 84; F. X. Šalda: Nejnovější krásná próza česká, ŠZáp 7, 1934/35, s. 170; ● ref. insc. R. L. Stevenson: If. (I. J. Fischerová), NO 18. 10. 1935; an. (A. M. Píša), PL 18. 10. 1935 → Stopami dramatu a divadla (1967); -á- (J. Rybák), Haló noviny 18. 10. 1935 ●; J. Durych: O slohu latinském a o slohu českém, SaS 1935, s. 112; ● ref. Jezero Ukereve: -vka. (M. Hlávka), LitN 8, 1935/36, č. 12; H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 295; AMP (A. M. Píša), PL 10. 2. 1936 → Stopami dramatu a divadla (1967); (fn) (F. Němec), RP 11. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 11. 2. 1936; s. (J. Seifert), Ranní noviny 11. 2. 1936; J. Janů, Rozhledy 1936, s. 5 ●; ● ref. Tři řeky: ša, LitN 8, 1935/36, č. 20; jh. (J. Hora), Čes. slovo 10. 5. 1936; G. (F. Götz), NO 17. 5. 1936; A. M. Píša, PL 6. 6. 1936 → Tricátá léta (1971); A. N. (Novák), LidN 9. 8. 1936; Kp. (J. Knap), Venkov 22. 9. 1936; J. Filip, Rozhledy 1936, s. 133; K. Nový, Panoráma 1936, s. 57; B. Polan, Čin 1936, s. 275 → Život a slovo (1964); J. Rybák, Tvorba 1936, s. 539, 574 → Doba a umění (1961); B. V. (Václavek), Index 1936, s. 78; P. Fraenkl, Naše doba 44, 1936/37, s. 120; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 39; F. Soldan, Magazin DP 4, 1936/37, s. 133; O. Krígl (K. Jiříček), U 1936, s. 271, k tomu polemika: B. Václavek, U 1936, s. 373 + Tvorba 1936, s. 816; k. k. (K. Konrad), Tvorba 1936, s. 794; Bk. (B. Fučík), LUK 1936, s. 436; Vč. (V. Černý), LidN 7. 11. 1936; V. Schwarz, Magazin DP 4, 1936/37, s. 127 ●; E. H. (Hostovský): Rozmluva s I. Olbrachtem o českém románu, Almanach Kmene 1936/37 (1936); ● ref. Rodina Horvatova: G. (F. Götz), NO 6. 11. 1938; jh. (J. Hora), Čes. slovo 27. 11. 1938; p. (A. M. Píša), PL 8. 12. 1938 → Tricátá léta (1971); as. (M. Holas), LitN 11, 1938, č. 3; F. Soldan, ELK 1938, č. 10–11; J. Šup, KM 1938, s. 448; R. K. (Konečný), Naše doba 46, 1938/39, s. 314; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 239; B. V. (Václavek), U 3, 1938/39, s. 339; B. Jedlička, LidN 13. 2. 1939; O. K. (Králík), Výchledy 1939, s. 177 → Platnosti slova (2001) ●; Panoráma 1939, č. 11 (věnováno Obrazům z dějin národa českého; přisp. J. Böhm, J. Cerman, J. Hora, V. Husa, J. Char-

- vát, J. Mařánek, K. Nový, J. Pachta, J. Seifert, J. Šnobl, V. Vančura); O. K. (Králík): K Peroutkově kritice Vančurova stylu, SaS 1939, s. 64 + (pod vl. jm.) Příspěvek ke studiu Vančurova stylu, SaS 1939, s. 65; F. Trávníček: K jazyku Vančurových Obrazů z dějin národa českého 1, SaS 1940, s. 145; ● ref. Obrazy z dějin... J. John, Naše doba 47, 1939/40, s. 214; J. B. Čapek, Naše doba 47, 1939/40, s. 401; K. Sezima, Čtème 2, 1939/40, s. 158; Z. Hájek, LidN 13. 2. 1940; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 85; J. Charvát, J. Pachta, oboje Panoráma 1940, s. 119 a 153; K. Polák, KM 1940, s. 185; E. Štorch, Úhor 1940, s. 131; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 52 ●; J. Mukařovský: Od básníka k dílu, Panoráma 1941, s. 87 → Studie z estetiky (1966); J. Kodíček: Smrt V. V., Mladé Československo (Londýn) 1942, č. 12/42; V. Polívka: V. V. a hudba, Umělec 1945, s. 54; Panoráma 21, 1945/46, č. 3–4 (přísp. V. Černý, J. Honzl, J. Charvát, J. John, J. Mařánek, J. Mukařovský → Kapitoly z české poetiky 2, 1948, s. 415, J. Nebesář, V. Nezval, M. Novotný, K. Nový, I. Olbracht → Pryč s legendami, 1961, J. Toman) a č. 14–15, s. 154 (F. Götz); I. Olbracht: Za V. V., Tvorba 1946, s. 375 → Pryč s legendami (1961); J. Pistorius: Don Quijote třetí. Poznámky k typologii postav v díle V. V., KM 1946, s. 61; V. Ficek: Rodiště a rodný dům V. V., SISb 1947, s. 46; T. Vo-dička: Sen o absolutním tvůrci. V. V. a české dějiny, in Stavitelé věží (1947); ● ref. Josefina: AMP (A. M. Píša), PL 16. 10. 1947 → Stopami dramatu a divadla (1967); jtg. (J. Träger), Práce 16. 10. 1947; J. Hájek, RP 17. 10. 1947; H. Budínová, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 6; J. Mukařovský, SaS 11, 1948/49, s. 117; J. Honzl, Nár. divadlo 24, 1948/49, č. 15 → K novému významu umění (1956) ●; J. Honzl: Pět let od smrti V. V., Otázky divadla a filmu 3, 1947/48, s. 48 → Divadelní a literární podoba (1959); J. Pistorius: Nad divadelní kritikou V. V., Divadelní zápisník 1948, s. 127; A. Dvořák: V. V. a divadelní umění, Divadlo 1952, s. 828; R. Jílek: Sloh Markéty Lazarové V. V., Čes. jazyk 1954, s. 262; J. Dvořák: V. V. na Slovensku, NŽ 1956, s. 629; F. Götz: Náčrt k portrétu V. V., NŽ 1956, s. 622; K. Nový: V. V., NŽ 1956, s. 615 + V. V., LitN 1956, č. 27; J. Toman: V. odkaz – tvořivý experiment, Květen 2, 1956/57, s. 17, 64; J. Šusta: Ze vzpomínek na V. V., HD 1957, s. 209; F. Götz: Střetnutí dvou umělců (o V. úpravě hry Bena Jonsona Alchymista), LitN 1957, č. 36; K. Horálek: K problémům tzv. autorské řeči v epické próze, Sborník slavistických prací věnovaných 4. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Moskvě (1958); Z. Kožmín: Jazyková charakteristika postav v díle V. V., sb. O literatuře (Vysoká škola politická Brno, 1958) + V. experimenty se smíchem, HD 1959, s. 410; F. Götz in J. J. Kolár: Pražský Žid (v úpravě V. V.) (1959); L. Linhart: Poslední rozmluva s V. V., Kultura 1961, č. 25 + V. V. a film, Tvorba 1961, s. 588; Z. Pešat: V. V. a počátky socialistické literatury, ČLit 1961, s. 477; Z. Palková: K rytmu v české próze, SaS 1963, s. 221; B. Fučík: Umění není vyhrazeno spisovatelům (rozhlas. rozhovor s. V. V. z r. 1934), LitN 1966, č. 26 → Rodná krajina básníkova (2003); J. Galík: Literární publicistika V. V., sb. Václavkova Olomouc 1966 (1967); L. Gawlik: Estetické názory a hodnocení jako latentní složky V. prozaické struktury, Estetika 1968, s. 17; J. Lopatka: Konec starých časů, Tvář 1969, č. 5 → Předpoklady tvorby (1991); J. Opelík: Hrdelní pře anebo Přísloví čili K poetice jednoho titulu, ČLit 1970, s. 382 → Milované řemeslo (2000); V. Černý in Křik Koruny české (1970; in Paměti 2, 1992); J. Mukařovský: Vančurova prolegomena, in Cestami poetiky a estetiky (1971); M. Grygar: Modernost a tradice v díle V. V., sb. KSC a literatura (1971); H. Kučerová: V. umělecký vývoj v prvních letech poválečných, ČLit 1972, s. 496; O. Malevič: Z vančurovských marginalií, Lit. měsíčník 1972, č. 1; J. Kolařík: V. dialektický experiment (Alchymista), ČLit 1972, s. 97 + Dramatikova dialektická jednota teorie a praxe, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1973, č. 20; R. Kuzněčovová: Charakter V. grotesky (Konec starých časů), ČLit 1973, s. 25; M. Pohorský in Portréty a problémy (1974); E. Lukeš: V. Pole orná a válečná, AUC Praha. Philologica 3–4. Slavica Pragensia 16, 1973 (1975); J. Galík: Proměny Rodiny Horvatovy, J. Stýskal: V. Učitel a žák v kontextu vývoje české divadelní avantgardy, oboje AUP Olomouc. Philologica 37. Studia bohemia 1 (1975); L. Hlaváček: Výtvarné složky V. díla, Estetika 1976, s. 153; H. Kučerová: V. dramatická tvorba dvacátých let jako mezník umělcovy tvorby, ČLit 1976, s. 314 + Poslední soud jako syntéza V. tvorby dvacátých let, sb. Lit. archiv 10, 1975 (1978), s. 21; R. Havel: Výtvarné projevy V. V., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1979, s. 43; V. Königsmark: Formování postav ve Vančurově Rozmarném létě a v jeho divadelních adaptacích, ČLit 1979, s. 121; J. Poláček: Kritická recepce V. Rozmarného léta v dobových časopisech, ČLit 1979, s. 488; F. Buriánek: Pekař Jan Marhoul, in Z moderní české literatury (1980); O. Malevič: Od scénáře k románu (s otiskem filmového scénáře Baron Prášil), Sovětská literatura 1981, č. 6; M. Tomčík: Vančurov umělecký univerzalizmus, Slovenské pohľady (Bratislava) 1981, č. 6; B. Fučík in Sedmero zastavení (Mnichov 1981) → Čtrnáctero zastavení (1992); mb (M. Blahynka): Ke genezi V. Obrazů z dějin národa českého (zápis o poradách v Družstevní práci), Lit. měsíčník 1981, č. 8 + Dva rané V. rukopisy, sb. Lit. archiv 13–15, 1978–80 (1982), s. 5; J. Holý: Donkichotský motiv v díle V. V., tamtéž, s. 37; J. Seifert in Všecky krásy světa (1982; defin. vyd. 1992); J. Toman: V. V., bojovník proti fašismu, Lit. měsíčník 1982, č. 6; J. Polák: Motivy učitele a žáka, vědy a mládí v hrách V. V., ZM 1982, s. 333 → Prameny a perspektivy (1985); J. Poláček: J. Mahen a V. V., sb. Jiří Mahen, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1983); A. Hájková: Humorem k renesanci lidství, in Nejen o humoru (1984); J. Holý: Funkce jmen postav v dílech K. Čapka a V. V., ČLit 1984, s. 459 → Problémy nové české epiky (1995); M. Pohorský in V. V.: První prózy a první pokusy (1985); D. Hodrová: Markéta Lazarová, sb.

Rozumět literatuře (1986); A. Macurová: Využití jazyka ve V. uměleckém textu, *Čes. jazyk a literatura* 37, 1986/87, s. 254; J. Poláček in sb. *Česká literatura v boji proti fašismu* (1987); P. Janoušek: Střetnutí avantgardní poetiky s dramatickou tradicí ve V. hrách Učitel a žák a Nemocná dívka, *ČLit* 1988, s. 13 → *Rozměry dramatu* (1989); M. Procházka: V. Učitel a žák, in *Znaky dramatu a divadla* (1988); J. Holý: V. Markéta Lazarová a česká historická próza, *ČLit* 1989, s. 136; J. Poláček: B. Václavek a V. V., sb. *Kurt Konrad... a literární kritika na Moravě v letech 1918–1938* (1989); E. Kolárová: Vančura dramatikátor, *AUC Praha. Philosophica et historica* 4. *Theatralia* 8, 1989 (1991); L. Vančurová: Žaloba historiků o spoluautorství na V. *Obrazech* (ed. R. Havel), *ČLit* 1991, s. 461; J. Lehár: V. české pohanství, *ČLit* 1991, s. 437 → *Studie o sémantizaci formy* (2005); J. Poláček: F. X. Šalda a V. V., *Tvar* 1991, č. 23; J. Holý: V. *Obrazy z dějin*, *ČLit* 1991, s. 424 + V. V. v zajetí filmu, *Iluminace* 1991, č. 1 + *Konkretizace v pojetí V. V.*, *ČLit* 1992, s. 144; R. Jílek: K času V. románů, *ČLit* 1992, s. 52 (k tomu polemika: M. Uhde: Levá avantgarda po letech, *Proglas* 1992, č. 10); J. Poláček: Pravda a báseň (Přijetí *Obrazů* z dějin národa českého dobovou kritikou), *SPFF Brno, ř. D – lit. vědná*, 1993, č. 40; J. Holý: Proměny autorského vypravěče, sb. *Proměny subjektu 2* (1994); R. Filipčíková: V. poetika – poetika 20. století (V. V. a A. Běljij), sb. *Světová literárněvědná bohemistika 2* (1996); M. Bednářová: Cesta barona Prášila (o proměnách titulní postavy v různých verzích nerealizovaného filmového scénáře Baron Prášil), *Tvar* 1997, č. 17; A. Štěrbová: K interpretacím V. Učitele a žáka, *ČLit* 1997, s. 291; P. Trost: Jazyk ironie (přednáška z 1985, mj. o ironii *Rozmarného léta*), *SaS* 1997, s. 83; T. G. Winner: V. V. jako kritik umění, jeho vztahy k Pražskému lingvistickému kroužku, *ČLit* 1997, s. 451; F. Všetická: *Román V. V.*, *Alternativa nova* 4, 1997/98, č. 1 → *Podoby prózy* (1997); L. Soldán: V. mezi katolíky, časopis *Tvar* a Strakošova idea „čisté poezie“, *Tvar* 1998, č. 16; O. Horák: Bylo na třetí hodinu zrána (*Rozmarné léto*), *Tvar* 1999, č. 13, příl. *Tvary*; H. Velíčková: Co prozradí písmo. V. V., *Čtenář* 1999, s. 280; M. Jankovič: Nad V. *Obrazy z dějin národa českého*, *ČLit* 2000, s. 339; J. Holý in V. V.: *Amazonský proud*, Pekař Jan Marhoul, *Pole orná a válečná*, *Poslední soud* (2000); F. Všetická in *Tektonika textu* (2001); J. B. Třísková in *Aura baroka kolem literatury 20. století* (2001); M. Jankovič: *Rytmičnost v próze. V. Obrazy z dějin...*, sb. *Pohledy zblízka: zvuk, význam, obraz. Poetika literárního díla 20. století 2* (2002); J. Holý in ed. *Poetická próza* (2002); J. Poláček: *Dvojitý pohled na V. V. Arne Novák a F. X. Šalda*, *SPFF Brno, Bohemica litteraria, ř. V – lit. vědná bohemistická*, 2002/03, č. 5–6 + in *Tvorba a recepce* (2003); I. Klimeš: *Marijka nevěnice* (1934). *Pokus o nezávislý film*, sb. *Obrazy času – Bilder der Zeit* (2003); J. Holý: *Vodička, V. a kostnická škola*, sb. *Felix Vodička* 2004 (2004) + J. B. Čapek a V. V., sb. *Jan Blahoslav*

Čapek (2004); J. David: „Slova jsou hvězdy, jež se zanečují na temném nebi vědomí.“ (Literární antroponymie a toponymie v díle V. V.), *Acta onomastica* 2005, s. 29 (i sep.).

jo

Zdeněk Vančura

* 11. 1. 1903 *Praha*
† 5. 5. 1974 *Praha*

Překladatel z angličtiny, historik anglické a americké literatury, literární kritik.

Syn strojího inženýra. Od 1914 studoval na reálném gymnáziu (mat. 1921), pak na pražské filoz. fakultě obory bohemistika, romanistika a anglistika (žák V. Mathesia; 1926 doktorát prací *Evoluční filozofie H. G. Wellse a G. B. Shawa*). Po dokončení získal stipendium Rockefellerovy nadace v USA, která mu 1927–28 umožnila studium na několika amerických univerzitách. Po návratu domů působil v Praze na Českosl. obchodní akademii v Resselově ul.; 1932 se stal lektorem a 1937 soukromým docentem na Vysoké škole obchodní (vyučoval češtinu, angličtinu a anglickou obchodní korespondenci), po uzavření vysokých škol 1939 se vrátil na obchodní akademii. Za svého pedagogického působení připravil řadu jazykových učebnic a příruček (*Hospodářská lingvistika, Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie, Anglická čítanka* aj.). Ve 30. letech se V. začal také intenzivně věnovat překladatelství, především divadelních her pro pražské scény (Vinohradské, Stavovské a Komorní divadlo) a novější beletrie z angličtiny; v důsledku válečného stavu Německa s Anglií a USA byla 1941 tato V. aktivita přerušena. Po skončení války (a po smrti V. Mathesia) byl V. počátkem 1946 jmenován profesorem anglické a americké literatury na pražské filoz. fakultě; od 1950 byl vedoucím katedry anglistiky a germanistiky a od 1954 externím a od 1962 interním vedoucím Kabinetu pro moderní filologii ČSAV (1960 zvolen členem korespondentem), 1963 se stal ředitelem Ústavu jazyků a literatur, 1969 se po smrti syna této funkce vzdal, 1970 odešel do důchodu.

Většina téměř třiceti překladů divadelních her (hlavně konverzačních komedií, které V. nejčastěji připravoval pro repertoár pražského Komorního divadla) zůstala v jevištním prove-

dení; knižně byly vydány zejména překlady populární situační veselohry Th. Brandona Charleyova teta a později komedie G. B. Shawa César a Kleopatra. Prózu V. překládal nejen z anglické a americké literatury, ale prostřednictvím anglického jazyka uváděl i autory východoasijské oblasti (Y. Kang, Ših Nai An); vysoce byla hodnocena volba stěžejního díla amerického románu 20. století K domovu se dívej, anděle! od Th. C. Wolfa. Od 1928 V. publikoval odborné studie, články a recenze o anglickém písemnictví i populárně-vědecké eseje o aktuální kulturní a kulturněpolitické problematice ve Velké Británii a USA. Soustavný zájem o současné literární dění v anglickém jazyce, který V. projevoval v recenzích a zásadnějších kritikách, se týkal i skotských, irských, australských spisovatelů až k autorům z Afriky a Karibiku. První větší studie, vycházející ze zevrubného rozboru konkrétního díla nebo autora, V. věnoval H. G. Wellsovi a zejména G. B. Shawovi, k němuž se vracel jako literární historik a kritik i jako překladatel a editor; dovršením tohoto zájmu byla ideová a estetická analýza originality dramatické struktury jeho stěžejních her v monografii *Umění G. B. Shawa*. Pod vlivem V. Mathesia se V. ve 20. a 30. letech v řadě stylistických studií zabýval anglickou renesanční a barokní prózou; srovnávací analýza Shakespearovy elegie Fénix a hrdlička pak vedla k obecnějším poznatkům o charakteru renesanční poezie. Znalost evropské renesance a zřetel k souvislostem různých umění uplatnil V. v pozdější studii *Shakespeare – Whose Contemporary?*, reagující na zjednodušující aktualizace jeho dramata. Řada V. citlivých ideově estetických rozborů se týkala klasických děl anglické prózy 19. (E. Bronťová: *Wuthering Heights – Na Větrné hůrce*) a 20. století. Průkopnická byla jeho odborná orientace na písemnictví v USA (byl prvním profesorem americké literatury na pražské filoz. fakultě). Někdy až objevitelsky působily (nejen u nás, ale i v kontextu literární historie v Americe) práce sledující jeho kořeny: literární projevy z doby koloniální nadvlády (počátky prózy a historie, misijní traktáty, první autoři), jimž věnoval monografii *Otcové poutníci a počátky americké literatury* a dva svazky sumarizujících univerzitních skript. Po autorech 19. století (E. A. Poe, H. Melville, E. Dickinsonová, Mark Twain a W. Whitman, k jehož jubileu napsal populárně-vědeckou monografii) se V. ve studiích a četných doslovecích či předmlu-

vách k českým vydáním jejich děl stále častěji zabýval románem 20. století (Th. C. Wolfe, J. Dos Passos, E. Hemingway, S. Bellow aj.), se zvláštním zájmem o jeho realistickou sociálně kritickou složku (U. Sinclair, Th. Dreiser). Soustavné sledování amerického písemnictví měl završit *Slovník spisovatelů – Spojené státy americké*, který V. připravoval v posledních letech života a který dokončili jeho žáci (M. Hilský, J. Jařab, M. Lukeš, E. Masnerová, R. Nenadál a Z. Stříbrný). K V. odborným aktivitám patřilo i mnoho lektorských posudků a edičních návrhů pro různá nakladatelství a redakce.

ŠIFRY: Zd. V., zv. Z. V., Z. V-ra. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Acta Universitatis Carolinae (1959); Almanach Kmene 1935/36, ... 1936/37; Apollon (1923–24); Časopis pro moderní filologii (1928–71); Českosl. divadlo (1935); Čes. časopis filologický (1944–45; 1945 K metodě renesanční poezie. Poselství Shakespearova Fénixe a hrdličky); Divadlo (1956); ELK (1936–41); Erb (1969); sb. Evropské literatury 1945–1958 (1959); Host (1929); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario... oblata (1932); sb. Charles University on Shakespeare (1966, Shakespeare – Whose Contemporary?); Impuls (1966–68); Kritický měsíčník (1938, 1945); Kultura (1961); Kulturní tvorba (1966–67); Kurýr Odeonu (1970); Lid. noviny (1934–41); Listy pro umění a kritiku (1933, 1935–36); Lit. měsíčník (1974); Lit. noviny (od 1954); Lumír (1935–36, 1940); Naše doba (1925–26, 1928, 1940); Naše vojsko (1956); Nová svoboda (1928–29); Nové Čechy (1928, 1935); Panoráma (1929–32); Philologica Pragensia (1958–70; 1970 The Stones of Wuthering Heights); Plamen (1964); Poznání (1938); sb. Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické (1928, 1933; 1928 Filozofie vývoje u H. G. Wellse a G. B. Shawa); Ročenka Kruhu moderních filologů (1965); Rozpravy Aventina (1929); Review 45 (1946); Rudé právo (1971, 1973); Sborník přednášek proslavených na prvním sjezdu čl. profesorů filozofie, filologie a historie... (1929); Slovesná věda (1947–49); Slovo a slovesnost (1936–37, 1943); sb. Světová kulturní výročí (1958, 1959, 1960); Světová literatura (1956–71); sb. Tjekkisk strukturalisme (Kodaň 1971); sb. Travaux du Cercle linguistique de Prague (1936); Věstník ČSAV (1967); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus... oblata (1929); Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik (Berlín 1960); Z kulturních výročí navrhovaných Světovou radou míru (1972, P. B. Shelley); Žijeme (1931); – posmrtně: Slovník spisovatelů – Spojené státy americké (1979). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Angloamerické realie (skripta, 1947); Americká literatura 19. stol. (skripta, 1948); Anglická literatura od převratu r. 1688 k období Francouzské revoluce (skripta, 1951; upr. vyd. 1958, 1962 a 1967); Literatura amerického koloniálního odboje a osvobozené války v 18. století (skripta, 1953); Walt Whitman, básník demokracie

(1955); George Bernard Shaw (1956); Umění G. B. Shawa (1958); K problémům realismu (skripta, 1958, s jinými); Otcové poutníci a počátky americké literatury (1965); Dvadsát let anglijského románu 1945–1964 (Moskva 1968; 1976 čes. s tit. Dvacet let anglického románu 1945–1964); – posmrtně: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983, ed. Z. Stříbrný). – *Překlady*: U. Sinclair: Město v horách (1930, se S. V. Klímou); D. H. Lawrence: Synové a milenci (1931, s R. Wellkem); W. L. Comfort, Zamin Ki Dost: Zvřáta a lidé v džungli (1933); C. Houghton: Helenina záhada (1933); Th. Brandon: Charleyova teta (1934); Y. Kang: Drnová střecha (1934); Ših Nai An: Všichni lidé jsou bratři (1936, s M. Novákovou a M. Matouškovou); Th. C. Wolfe: K domovu se dívej, anděle! (1936, s V. Vendyšem; 1961 s tit. K domovu pohled, anděle!); G. B. Shaw: Cesta černošské dívky k Bohu (1939) + Caesar a Kleopatra (1956, in Hry 1); R. Field: To vše a ještě nebe (1940, s A. Novotnou); M. Rössner: Modrý děmant (1942); P. Robeson: Boj černochů za svobodu (1951); N. Hawthorne: Dům se sedmi štíty (1955, s K. Maryskovou); A. Ridley: Půlnoční vlak (1965, prem. 1930). – *Ostatní práce*: Hospodářská lingvistika. Pokus o její teorii a doklady z amerického účetnického názvosloví (1934); Teoretické základy studia cizích jazyků na obchodních školách (1935, s J. Čadou a L. K. Kopeckým); An English Economic Reader (1939); Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie (1942, s M. L. Čapkou); Učebnice anglického jazyka pro vyšší obchodní školy (1943, s M. L. Čapkou); Anglická čítanka (1945, s jinými). ■ **SCÉNICKY**. *Překlady her*: J. B. Priestley: Otec rodiny (1931); R. Pertwee: Poctivá hra (1931); L. Ide: Pokoj popelu jeho (1931); F. Vosper: Pěkné vyrazení (1931); N. Coward: Intimní život (1931) + Lásky mezi umělci (1933); H. M. Harwood: Pán v domě (1932); E. J. Mayer: Děti temnoty (1932) + Bouřlivák (1932); E. Crooker. L. Brentano: Rodinná aféra (1932); B. W. Levy: Sladké bláto aneb Průběh pravé lásky (1933); A. Armstrong: Deset minut alibi (1933); M. Bradell: Tony jde rybařit (1933); G. S. Kaufman: Černá věž (1934); W. S. Maugham: Veliká výhra (1934); L. Gross, E. Carpenter: Volání ze tmy (1935); G. B. Shaw: Velká Kateřina (1935); L. Riley: Osobní kouzlo (1936); M. Veiller: Dvě paní Carrolové (1936); R. E. Sherwood: Zkamenělý les (1936); J. L. Hardy: Lásky v revoluci (1936); S. Raphaelson: Dvacetiletá (1936); M. Reed: Milostná horečka (1936) + Ano, dceruško (1937); G. S. Kaufman, M. Hart: Vždyť jsme jen jednou na světě (1937); J. Deval: Slečna panská (1938); G. S. Kaufman, K. Dayton: První dáma republiky (1938, s M. Klocem); O. Wilde: Vějíř lady Windermerové (1939); J. F. Black: Moudrá Penny (1939); E. T. Schaufler: Parnell (1940). ■ **REDI-GOVAL časopisy**: Časopis pro moderní filologii (1953–62), Philologica Pragensia (1958–62, s B. Trnkou), Philologica Pragensia – Časopis pro moderní filologii (1963–74); *sborníky*: Evropské literatury 1945–1958 (1959), Acta Universitatis Carolinae. Phi-

logica 1. Prague Studies in English 9 (1961), G. K. Anderson, H. Craig, L. Bredvold, J. Warren Beach: Dějiny anglické literatury 1, 2 (1963); *spisy*: Th. Dreiser: Spisy (1954–69), G. B. Shaw: Hry 1, 2 (1956, s F. Teauterem a K. Maryskovou). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Stříbrný: Soupis díla Z. V., in Z. V.: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983, s. 351). ■ **LITERATURA**: ● ref. Filozofie vývoje u H. G. Wellse a G. B. Shawa: F. Chudoba, LidN 23. 3. 1929; K. (F. V. Krejčí), PL 14. 4. 1929 ●; K. Polák: ref. Walt Whitman..., ČLit 1956, s. 271; ● ref. Umění G. B. Shawa: F. Götz, Světová literatura 1958, č. 6; J. Pokorný, Divadlo 1958, s. 786; Z. Stříbrný, NŽ 1959, č. 2 ●; ● k šedesátinám: Z. Stříbrný, Philologica Pragensia 1963, s. 1 + LitN 1963, č. 2; V. Fried, Cizí jazyk ve škole 1963, s. 225 ●; ● k sedmdesátinám: J. O. Fischer, Tvorba 1973, č. 3 + ČLit 1973, s. 300; I. Milner, Philologica Pragensia 1973, s. 1 ●; ● nekrology: J. Lormanová, Svob. slovo 14. 5. 1974; J. O. Fischer, Tvorba 1974, č. 20; K. Krejčí, Věstník ČSAV 1974, s. 328; I. Milner, Philologica Pragensia 1974, s. 113; E. Oliveriusová, Lit. měsíčník 1974, č. 7 ●; Z. Stříbrný: ref. Dvacet let anglického románu, Tvorba 1978, č. 27; J. O. Fischer: ref. Slovník spisovatelů – Spojené státy americké, RP 6. 8. 1980; Z. Stříbrný in Z. V.: Pohledy na anglickou a americkou literaturu (1983) + Z. V. 1903–1974, Philologica Pragensia 1983, s. 1; E. Masnerová: Z. V. as Remembered by his Disciples, Philologica Pragensia 1983, s. 10; ● ref. Pohledy na anglickou a americkou literaturu: E. Masnerová, RP 28. 11. 1983; M. Janoušek, Lit. měsíčník 1984, č. 10; M. Procházka, Tvorba 1984, příl. Kmen, č. 18 ●; J. Vachek in Vzpomínky českého anglisty (1994, s. 14); Z. Stříbrný: k 100. výr. nar., LitN 2003, č. 3.

dv, vf

Arnošt Vaněček

* 13. 8. 1900 *Nové Benátky* (Benátky nad Jizerou)

† 28. 9. 1983 *Praha*

Autor lyrických próz se sociálními, historickými a vzpomínkovými náměty, překladatel z angličtiny.

Podle zápisu v matrice se narodil 13. 8. 1900 (sám však uváděl jako datum narození 10. 8.) a jeho otcem byl J. Vaněček, umělecký zahradník v Německém (Havl.) Brodě. Podle údajů A. V. však byl jeho otcem JUDr. A. Čerovský (V. se ojedinele podepisoval Arnošt Čerovský nebo Arn. Čerovský-Vaněček), s nímž se matka Marie Vaněčková seznámila poté, co se rozešla se svým manželem a vrátila se do Nových Benátek, kde vedla barvírenskou živnost, zděděnou po rodičích. – V tomto prostředí prožil

V. dětství. Studoval v Hradci Král. a Praze (od 1915, mat. na obchodní akademii 1918) a poté externě na Karlově univerzitě politickou ekonomii, estetiku a literaturu. Pracoval jako úředník revizního odboru ministerstva národní obrany (1918–20), Čes. průmyslové banky a Živnostenské banky. 1940 byl zatčen gestapem a rok vězněn v Praze, Terezíně, Mnichově a v Drážďanech. Po propuštění nastoupil opět do banky; 1942 přešel na místo redaktora v nakladatelství Josef Lukasík. Po 1945 pracoval v kulturní komisi Ústřední rady odborů, ve filmovém odboru ministerstva informací, ve filmovém studiu Barrandov a v archivu Svazu českosl. spisovatelů. Od 1957 byl spisovatelem z povolání. Byl členem různých levicových spolků a sdružení, přátelil se s příslušníky avantgardy (K. Schulz, A. Černík, J. Seifert, J. Wolker, V. Nezval, B. Václavek, J. Hořejší aj.). 1930 založil (s F. Halasem) a vydával čas. Kvart (byl též vydavatelem knižnic Mys dobré naděje a Centaurus). Od 30. let aktivně pracoval v Umělecké besedě (od 1942 ve výboru), po 1945 byl prezidentem pražského Penklubu. Podnikl cesty do Velké Británie, Francie, Itálie, Rakouska, SSSR, Švédska aj.

V. začal jako překladatel soudobé americké poezie, mapující celou její rozlohu od poloh spirituálních (T. S. Eliot) až po občanskou lyriku whitmanovské ražby. Z původně časopisecky otiskovaných překladů uspořádal antologii Američtí básníci, která v obou svých vydáních ovlivnila i český kontext, a to zvláště ukázkami moderní sociální poezie (L. Hughes, V. Lindsay, E. L. Masters, C. Sandburg.) rezonujícími s domácí civilistní tradicí a zčásti i s úsilím Skupiny 42. Zájem o literaturu sociálně inspirovanou zůstal pak trvalým znakem jeho překladatelské činnosti (antologie černošské poezie Litanie z Atlanty, překlad Sandburgova díla Lid, ano, lid!). Ve vlastní prozaické tvorbě, již se začal soustavně věnovat až od konce 30. let, navazoval na tvárné výboje dekadence, poetismu a surrealismu. Rané prózy (*Portrét zámku*, *Vor Medusy*, *Pátá symfonie*) rezignují na souvislou epickou výstavbu: jsou sledem volně řazených obrazů, které mají působit svou vlastní dostředivou energií, impresivní a dekorativní potencií slovesného výrazu. Určujícím prvkem syžetu je v nich niterná logika lyrického subjektu, který se soustřeďuje k evokaci nálady, vizuálních a hudebních kvalit okamžiku, proměnlivé atmosféry městské i přírodní scenerie

nebo interiéru, případně k stylizovanému přepisu vyprávění některé z postav. Zjemnělost výrazu klade autor do kontrastu k příkrému odsudku civilizace stojící na peněžních základech (opakovaně se vrací symbol potápějícího se voru ze známého Géricaultova obrazu). Dominantním prostředím V. próz se stal svět finančních spekulantů a jejich ústředním tématem život pod hrozbou peněžního i lidského krachu. Bezvýchodnou atmosféru soudobé společnosti do nich autor promítal prizmatem romantické stylizace: jako dráždivě neuspokojivou erotiku marných a vyšinitých lásek a jako vpád slepě vraždící Nemesis do prostředí starobylých zámků a odcizených rodinných vztahů (*Světlo v zámku*, *Ryňk světa*). Motiv záhubné touhy po bohatství prochází i díly z druhé poloviny 40. let, v nichž V. intenzivně zkoušel nové tematické i stylové polohy. Usiloval o prózu výraznější epické objektivace s prvky detektivními (*Dýka v kříži*) a vědecko-fantastickými (*Atomové město*) a na dobové společenské podněty reagoval i promyšlením otázek umělecké etiky (*Odvaleň život*). Nejvhodnější uplatnění pro své popisné a evokativní dispoziční nacházel však v námětové exotičnosti, ať už prostorové (australská dobrodružství benáteckého rodáka v románu *Černá labuť*), nebo časové (osudy několika postav spjatých se stavbou pražské katedrály v romanetu *Písař u Svatého Víta*). Historická próza zůstala hlavní žánrovou oblastí jeho tvorby i později. V 50. letech V. zjednodušil své výrazové prostředky, přizpůsobil se dobové didaktizující poetice a opřel se o důkladné studium archivního materiálu. V prózách na rozhraní krásné literatury a publicistiky (*Barvy století*, *Bílé zlato*) beletrizoval dějiny cukrovarnického a chemického průmyslu a přiblížil některé epizody z bojů za lepší pracovní podmínky dělníků. Od 60. let se vracel ke svým původním východiskům a minulost začal opět pojímat hlavně jako pozadí pro romantické příběhy věčných lidských vášní podaných se sympatií k lidem dějinami deptaným (*Zlatý kůň*, *Králov houslista*, *Husitská balada*), se zálibou v malebné popisnosti a v motivech tajemství (romaneto *Golem ze svazku Pražská zastavenička*). Občas se pokoušel zvrstvit významové dění svých děl kontrastním spojením dvou časových rovin: vypravěčský rámec lokalizovaný do přítomnosti přitom podtrhuje preludní, snový charakter historických příběhů (*Rastislavův meč*, *Severní sen*).

Druhou linii V. zralé tvorby představují prózy čerpané ze vzpomínek na dětství a mládí a z neutuchajícího okouzlení rodnou krajinou Pojizeří. Od drobných lyrických obrázků a básní v próze (*Hudba Jizery, Modré a bílé dny*) postoupil V. v obsáhlém vzpomínkovém pásmu *Nahý svět* až k syntetickému, bilančnímu pohledu na životní cestu vlastní generace, aniž přitom opustil metodu záměrně útržkovité kompozice a tékavé asociativnosti.

PSEUDONYM: A. Čerovský (Arn., Arnošt). ■ PŘÍSPĚVKY (hlavně překlady BB z angličtiny) *in*: Akord (1942–43); Blok (1946–49); Cesta (1927–28); sb. Černošská poezie (1958); Čtete (1938–43); Doba (1946); ELK (1936–37); Kmen (1927–28); Knižní kultura (1965); Kulturní tvorba; Kvart (1930); Květy; Kytice (1947); Lid. demokracie; Lid. kultura (od 1945); Lid. noviny; List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Lit. noviny (od 1939); Lit. noviny (od 1956); Lumír (1932–37, 1940, i vlastní BB a PP); Mladé archy (Ml. Boleslav 1946–48); sb. Na paměť Vladislava Vančury (Ml. Boleslav 1947); Nár. osvobození (1925); Nár. práce (1925); Nár. práce (1940); sb. Naše maminky (Třebechovice p. Orebem b. d., 1936; zde i údaje o otci a rodině); sb. Neschovávej se, sluníčko! (1970); Nový život; Obrana lidu; Odeon; sb. Oheň a růže (1961); Panoráma; Pevný bod (1967); Plamen; Plán (1929–30); Pochod (Ml. Boleslav); Praha–Moskva; Pramen (1928); Právo lidu (1935); Program D; Prospekt (1930–31); První svazek (1926–27); sb. Příběhy o životě, smrti a naději (1970); Ranní noviny (1935–36); ReD; Reflektor (1929); Rovnost (1929, 1938, 1946–47); Rozhledy (1933–35); Rozpravy Aventina (1928–34, i vlastní BB, FF a ref.); Rudé právo (od 1924); Topičův sborník (1926); Trn; Tvar (1928–31); Tvorba (1938); Tvorba (1972); U (1937–38); Venkov (1928); Zlatý máj; viz též rubriku USPOŘÁDAL A VYDAL. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Portrét zámku (P 1934); Portrét Pecky (E 1937, pseud. Arnošt Čerovský); Vor Medusy (R 1938; 1959 upr. in *Modré a bílé dny*); Pátá symfonie (PP 1943); Světlo v zámku (PP 1945); Ryňk světa (R b. d., 1946); Písař u Svatého Víta (R 1946); Dýka v kříži (R 1946); Černá labuť (R 1947; 1966 podle tiráže, 1967 podle tit. listu přeprac. vyd. pro ml. s tit. Zlato na Labutí řece); Odvalený život (R 1948); Atomové město (P 1948); Sklářská bouře 1890 (R pro ml., 1953, přeprac. vyd. 1961 s tit. Náhrdelník z červených korálů); Baryv století (P 1956); Bílé zlato (PP pro ml., 1956); Hudba Jizery (PP 1957); Modré a bílé dny (PP 1959); Londýnský kaleidoskop (cestopisné črty, 1961); Příběhy opice Jenovéfy (PP a BB pro ml., 1963); Rastislavův meč (R 1967); Zlatý kůň (R 1969); Nahý svět (P 1971); Králův houslista (R 1977); Severní sen (P 1977); Husitská balada (R 1978); Pražská zastavenička (PP 1982). – *Překlady*: A. Beardsley; Venuše a Tannhäuser

(1930); R. Aldington: Sen v Lucemburské zahradě (1932); W. Blake: Tři prózy (1935) + Vidění dcer Albionových (1945); C. Sandburg: Lid, ano, lid! (1945); L. Smith: Podivné ovoce (1948); O. Wilde: Šťastný princ a jiné pohádky (1959); Americké černošské aktovky (1963, rozmnož.); G. D. Johnson: Chocholy, J. F. Mathesus: Verbř a W. Richardson: Kompromis); viz i rubriku USPOŘÁDAL A VYDAL. ■ REDIGOVAL *časopis*: Mladé archy (Ml. Boleslav 1946–47, s V. Poppovou); *edice*: Mys dobré naděje (1929–35, s F. Halasem), Centaurus (1931), Dobré prózy přeložené (1946). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL (ant. vlastních překladů): Američtí básníci (1929, rozšř. vyd. 1946); Litanie z Atlanty (1938); Amerika mluví... (1945, rozmnož.); Hlasy básníků bojujících na Západě (1951, přel. s jinými). ■

LITERATURA: ● ref. ant. Američtí básníci: Z. Vančura, Host 8, 1928/29, s. 138; B. V. (Václavek), ReD 2, 1928/29, s. 295; -jeř- (J. Fučík), Tvorba 1929, č. 2; J. B. Čapek, Naše doba 37, 1929/30, s. 620 ●; ● ref. překl. R. Aldington: A. N. (Novák), LidN 11. 11. 1932; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, č. 4 ●; ● ref. překl. W. Blake: Tři prózy: ill (A. Novák), LidN 23. 12. 1935, příl. Lit. pondělí; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 304 ●; ● ref. Litanie z Atlanty: -á-, RP 14. 1. 1938; n. (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 11; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 11. 2. 1938 ●; ● ref. Vor Medusy: N. (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 18; AMP. (A. M. Piša), PL 22. 10. 1938; k. k. (K. Konrad), Tvorba 1938, č. 36 → O revoluční tradici české literatury (1980); K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 304; de (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 19. 6. 1939 ●; ● ref. Pátá symfonie: Ns. (J. Nečas), Naše doba 51, 1943/44, s. 329; kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 3. 1944; V. Kolář, LidN 27. 3. 1944 ●; ● ref. Světlo v zámku: J. Janů, Zeměd. noviny 22. 8. 1945; vbk (V. Běhounek), Práce 28. 8. 1945; zk (Z. Koňák), NO 25. 10. 1945; lk (L. Kundera), Mladé archy 2, 1945/46, s. 64 ●; E. Petiška: A. V. – hudebník snu, Doba 1, 1945/47, s. 278; ● ref. Ryňk světa: F. Buriánek, Zeměd. noviny 24. 4. 1946; K. P. (Polák), KM 1946, s. 455; F. Kafka, Svob. noviny 16. 8. 1946 (i ref. Písař u Svatého Víta); A. Holas, Rovnost 12. 12. 1946 ●; ● ref. Písař u Svatého Víta: jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 52, 1945/46, s. 378; F. H. (Hampl), Práce 27. 4. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 1. 6. 1946; M. S. (Sedloň), RP 3. 7. 1946; E. Petiška, My 46, 1946, č. 21 (těž o Ryňku světa) ●; ● ref. Američtí básníci (2. vyd.): G. (F. Götz), NO 21. 9. 1946; E. Petiška, Mladá fronta 9. 11. 1946; L. Kundera, Rovnost 14. 11. 1946; I. Skála, RP 22. 11. 1946; H. Budínová, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 6; J. Štern, Práce 14. 1. 1947; J. Pilař, Zeměd. noviny 19. 6. 1947 ●; ● ref. Dýka v kříži: G. (F. Götz), NO 2. 4. 1947; jm (J. Machoň), Svob. noviny 6. 4. 1947; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 23. 5. 1947; fh (F. Hampl), Práce 29. 6. 1947; O. Jahoda, KM 1947, s. 242 ●; ● ref. Černá labuť: V. Stuchl, Lid. kultura 1947, č. 31; J. Linhart, KM 1947, s. 415; E. F. M. (Míšek), NO 13. 8. 1947; jj (J. Janů), Svob. noviny 22. 8. 1947; cd (J. Hrabák), Rovnost 11. 9. 1947; F. H. (Hampl),

Práce 12. 12. 1947 ●; ● ref. Odvalený život: J. Janů, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 54; K. Růžička, KM 1948, s. 307 ●; ● ref. Atomové město: zdp, Lid. kultura 1948, č. 2; F. H. (Hampl), Práce 22. 5. 1948 ●; M. Ivanov: ref. Sklářská bouře 1890, NŽ 1953, s. 1249; ● ref. Bílé zlato: V. Pazourek, NŽ 1956, s. 1133; Z. Kožmín, HD 1957, s. 34 ●; ● ref. Barvy století: M. Otruba, LitN 1957, č. 13; Z. Kožmín, HD 1957, s. 233; A. Branald, NŽ 1957, s. 207; I. Bart, RP 26. 9. 1957 ●; ● ref. Hudba Jizery: J. Strnadel, NŽ 1958, s. 318; (-aš-), Kulturní život (Bratislava) 1957, č. 48 ●; ● ref. Modré a bílé dny: F. Benhart, LitN 1959, č. 27; J. Petrmichl, RP 8. 4. 1959 ●; Z. Vavřík: Od experimentů ke skutečnosti, LitN 1960, č. 33; ● ref. Londýnský kaleidoskop: al (A. Linke), LitN 1961, č. 33; vš (V. Šašek), Práce 11. 10. 1961 ●; ● ref. Náhrdelník z červených korálů: E. F. Míšek, LitN 1961, č. 40; O. Kryštofek, Práce 29. 11. 1961 ●; J. Noge: ref. Příběhy opice Jenovéfy, ZM 1964, s. 174; F. Kafka: ref. Barvy století (2. vyd.), Práce 1. 9. 1965; ● ref. Rastislavův meč: Š. Vlašín, RP 28. 4. 1967; (oks), Mladá fronta 31. 5. 1967; M. Nyklová, Večerní Praha 11. 8. 1967; H. Hrzalová, Impuls 1967, s. 603 ●; ● ref. Zlatý kůň: F. Kafka, Práce 25. 6. 1969; Š. Vlašín, RP 8. 7. 1969; I. Zítková, Mladá fronta 12. 8. 1969 ●; ● ref. Nahý svět: (MJV). (M. Janů-Veselá), Práce 1. 9. 1971; (šv). (P. Švanda), LD 21. 12. 1971 ●; ● ref. Králův houslista: -ana. (J. Smetana), Nové knihy 1977, č. 22; M. Veselá, Práce 17. 6. 1977; J. Šnobl, Pravda (Plzeň) 28. 12. 1977 ●; ● ref. Severní sen: P. Bílek, O knihách a autorech 1977, podzim; Š. (J. Škodová), Nové knihy 1978, č. 23; (iz). (I. Zítková), Zeměd. noviny 27. 6. 1978; A. Hájková, Rovnost 20. 7. 1978 ●; ● ref. Husitská balada: L. Horáček, Nové knihy 1979, č. 15; J. Kádnerová, Svoboda 25. 10. 1979; M. Veselá, Práce 23. 1. 1980 ●; ● k osmdesátinám: D. Moldanová, Lit. měsíčník 1980, č. 7; M. Veselá, Práce 9. 8. 1980; (brh) (N. Brehovszká): (rozhovor), Svoboda 11. 9. 1980 ●; ● ref. Pražská zastavenička: (bech), Mladá fronta 4. 3. 1983; J. Poláček, Rovnost 19. 5. 1983; J. Slomek, Tvorba 1983, č. 47, příl. Kmen ●; ● nekrology: im (I. Matějka), Tvorba 1983, č. 41, příl. Kmen; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1984, č. 2 ●; (bj) (B. Jirásek): Od experimentu k realitě, Pravda (Plzeň) 14. 8. 1985; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); L. Kundera in Různá řečiště (B) (2005).

bd

František Bernard Vaněk

* 15. 7. 1872 *Stálec* (Stádec) u Tábora
† 1. 4. 1943 koncentrační tábor Dachau
(Německo)

Prozaik, básník a esejista; člen Katolické moderny, autor a vydavatel homilií, kulturní a politický publicista.

Pocházel z rolnické rodiny. Nižší gymnázium studoval od 1884 v Táboře, vyšší (mat. 1892) a teologii (vysvěcen 1896) v Čes. Budějovicích. Jako student se podílel na činnosti bohoslovecké jednoty Jirsík, kde přednášel a věnoval se svým hudebním zájmům (jako houslista i člen kvarteta); podporoval snahy o česko-slovenské sblížení, 1894 se zúčastnil společného bohosloveckého sjezdu na Velehradě a projevy slovenských účastníků ho inspirovaly k verzům, přednáškám i 1895 ke studijní cestě na Slovensko. Literárně se podílel na vzniku Katolické moderny a na vydání jejího almanachu Pod jedním praporem, 1897 promluvil na sjezdu časopisu Nový život o sociálnosti katolického umění. Už na bohosloví projevoval zájem o křesťansko-sociální hnutí, 1894 se účastnil jeho sjezdu v Litomyšli, později se angažoval ve volebních akcích strany lidové (1908, 1911), 1919–29 byl členem jejích krajských orgánů, pracoval zejména v hnutí katolických zemědělců, 1907 se podílel na vzniku jeho orgánu Venkovan a 1919 Pražského večerníku (Lid). Po primici 1896 v rodišti krátce působil v Pürlesu (Brložec) na Karlovarsku a na jaře 1897 v Sudoměřicích u Bechyně. Od srpna 1897 byl kaplanem v Pelhřimově, poté 1902–07 na expozituře na Křemešniku, 1907 se stal pelhřimovským děkanem a později i papežským prelátem. Po neúspěšném jednání s nakladatelem V. Kotrbou založil vlastní knižnici Kazatelna, nejvýznamnější homiletickou edici té doby s velkorysým programem zahrnujícím původní i přeložená kázání ke všem církevním příležitostem, profily světových kazatelů, právní poradnu, soupisy homiletické literatury, teoretická pojednání o kazatelství aj. Rozsáhlejší celky současně publikoval ve volných svazcích jako Přílohu Kazatelny. Za 1. světové války se ocitl před divizním soudem, když odmítl vyzvánět na oslavu dobytí srbského Bělehradu rakouskými vojsky. Po válce ustavil 1922 Chrámové družstvo pro Republiku československou, pečující o restaurace a výzdoby chrámů, ladění zvonů apod., zasloužil se o renovaci několika kostelů a jiných památek, jako sběratel obrazů, užitého umění i nábytku vybudoval v Pelhřimově Muzeum uměleckých památek (zničené za 2. světové války). 1924 založil také lidovou záložnu. Přátelství doprovázené někdy též obsáhlou korespondencí ho vázalo k J. Š. Baarovi, sochaři F. Bílkovi (vzdálený příbuzný a spolužák z nižšího gymnázia), V. Bitnarovi,

S. Bouškovi, O. Březinovi, J. Demlovi, K. Dostálu-Lutinovovi, X. Dvořákovi, A. Sovovi, J. Zeyerovi. Od 1940 byl pro svá neohrožená kázání několikrát vyslýchán gestapem, nakonec na základě udání zatčen a vězněn v Táboře, Praze, Terezíně a v Dachau.

Z V. univerzálních zájmů oscilujících od počátku mezi literaturou, teologií, politikou, publicistikou a organizační prací pronikla na veřejnost nejdříve jeho poezie. Původně časopisecky otiskovaná duchovní lyrika nalezla konečný tvar ve sbírce *Sacerdotium* ovlivněné metaforikou O. Březiny a obsahující mnohovětrnost forem (pravidelné rýmované verše i básně v próze, dvojverší, tercíny, sonety, sapfické strofy). Poezie provázela i V. kázání a výklady bible, knižně vyšla ještě básně v próze *Loučení*, lamentace nad ztrátou tří sto padesát let starých zvonů rekvirovaných za války (dva hlavní a měděnou střechu kostela se mu podařilo uhájit), v níž lze také nalézat do homiletické podoby promítnutý životní příběh pelhřimovského kněze i dějiny kraje. Čtenářsky nejvděčnějšími se staly dva V. romány. V prvním (*Na krásné samotě*) spolu s glorifikací proslulého poutního místa Křemešnicku v dobromyslně humorných vzpomínkách V. vylíčil přátelské, idylicky sousedské spoluzítí kněze a řídicího učitele, zpestřené návštěvami umělců F. Bílka, O. Březiny, A. Sovy aj. V druhém (*Na srdci*) zachytil biedermeierovský Pelhřimov 40. let 19. století a v něm tragédii nemilovaného chlapce-mrzáka (umírajícího poté, co rodiče prodají kůzle, jeho jediného kamaráda). Obě knihy, opírající se o podněty dosavadní venkovské prózy, bohatě využívají zejména folklorních prvků, ale též novodobé metaforičnosti. Nedokončené paměti *Vlaštovky se vracejí* tvoří různorodé torzo vzpomínek od studijních časů v semináři až po německou okupaci. Figurují v něm také postavy přátel, vracejí se i reminiscence na V. oblíbence K. Havlíčka Borovského. Pokusy o literární a jiné recenze a články zůstaly na okraji V. aktivit i ve stínu jeho esejistiky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. B. Stálecký, Hellén, Stálecký, Versus, (dub.) Justus, Rectus; ěk., -ěk., F. B. V., Fr. B. ěk., V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (Olomouc 1939–41); Budivoj (Čes. Budějovice 1895); Čech; Lid (1931); Lid. noviny (1941); Lid. hospodář (1935); Muzeum (1893–96); Nár. politika (1941–42); Neděle; Nový věk; Nový život (1896–97, 1902; 1896 E o F. Bíl-

kovi Sochař mystik, 1902 O náboženském přesvědčení V. Beneše Třebízského); Obrana (1897); Obrazková revue; Obzor (1895–96); alm. Pod jedním praporem (1895); Pražský večerník; Selské listy; Týdeník (1941); Týdeník z Českomoravské vysočiny (1929, 1937; 1937 R Na krásné samotě s tit. Křemešnický rector Zahálka); Týn; Večerní noviny (1895–96); Venkov (1940–42); Vlast (1929); Volné směry (1897); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sacerdotium (BB, PP 1897); Loučení (B 1917); Na krásné samotě (R 1938); Na srdci (R 1942); – posmrtně: Vlaštovky se vracejí (vzpomínky, 1946). – *Ostatní práce*: Zdravas Maria lékem naší doby (1900); Křížová cesta (1901, texty k obrazům V. Foerstra); Spása znovu křížovaná (1903); Řeči příležitostné 1 (1904); Milosrdenství Tvé nad námi (1915); Útěcha zarmoucených (1915); Pro naše zvony (1918); Po cestě křížové (b. d., 1918); Pokání (1935); Slovo včas 1, 2 (1935, 1937); Pelhřimov za války 1914–1918 (1938). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy F. B. V. (Vyšehrad, 1948, 1 sv.). ■ KORESPONDENCE: J. Menšík: Poslední vlaštovky (J. Menšíkovi v Dachau 1943), Archa 30, 1945/46, s. 62 (též LD 3. 6. 1945); in S. Batůšek: Katolická moderna (K. Dostálu-Lutinovovi z 1897; 1996, s. 109); in Přátelství básníků (K. Dostálu-Lutinovovi z 1896–97, úryvky; 1997, ed. S. Batůšek podle rkp. O. Svozila). ■ REDIGOVAL *knižnice*: Homiletická knihovna (1901–32), Kazatelna (1902–42, od 1940 s tit. V den Páně; 1903–42 s Přílohou Kazatelny). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Studnice boží moudrosti (soubor výroků z bible a z církevních autorit, 1939). ■

LITERATURA: sb. Na paměť F. B. V., českého kněze a spisovatele (1947, ed. J. Menšík; obs. mj. V. Bitnar: Umělec). ■ K. Dostál-Lutinov in F. B. V.: Sacerdotium (1897); ● ref. Sacerdotium: an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 11; -m, Čes. revue 1, 1897/98, s. 87 ●; A. D.: k padesátinám, Naše kniha 1922, s. 122; V. Bitnar: k šedesátinám, Lid. listy 15. 7. 1932; ● ref. Na krásné samotě: jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 215; -ma, Vlast 1938, s. 40; J. V. S. (Sedlák), Venkov 5. 3. 1938; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 484; B. Slavík, LidN 4. 12. 1939; S., LitN 1939, s. 223; Sv. (O. Svozil), Archa 1939, s. 94 ●; O. Sv. (Svozil): ref. Pelhřimov za války 1914–1918, Archa 1940, s. 44; an.: Msgre F. B. V., alm. Poselství (1938, s. 368); J. Černý: U autora Na krásné samotě, Venkov 5. 10. 1941; ● ref. Na srdci: Jž., Dělnická osvěta 1942, s. 20; K. Sezima, Čteme 1943, s. 89; P. Bojar, LidN 15. 3. 1943 ●; J. Šanda: Prelát Msgre F. B. V., Archa 30, 1945/46, s. 40; r: Literární odkaz F. B. V., LD 2. 6. 1945; ● ref. Vlaštovky se vracejí: ok (O. Králík), Akord 13, 1946/47, s. 385; J. Haller, NŘ 1947, s. 170; Sv. (O. Svozil), Archa 1947, s. 91; Z. Koňák, NO 13. 2. 1947; F. Hampl, Práce 23. 2. 1947; P. Herzog, SlsB 1950, s. 123 ●; A. Švehla: Křemešnický samotář, LD 15. 7. 1947; F. Strejček: Národní mučedník z „Krásné samoty“, LD 30. 11. 1947; J. Holubář in F. B. V.: Na krásné samotě (1958) + in F. B. V.:

Na srdci (1958); J. Beneš: F. B. V., Duchovní pastýř 1965, s. 36; M. Majerová: Člověk, Čech, kněz, LD 21. 3. 1965; V. Cvek: Ve šlépějích buditelů, Katol. noviny 1973, č. 13; J. Černý: Za děkanem F. B. V., Vlastivědný sborník Pelhřimovska 1993, sv. 4, s. 33; M. C. Putna: F. B. V. – poslední z gründerů, poslední z Raisů, in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1948–1918 (1998, s. 556); S. Pscheidt in F. B. V.: Na krásné samotě (2003).

ph

Jan Vaněk (1)

* 20. 10. 1895 Nusle (Praha-N.)

† 14. 8. 1968 Praha

Publicista, překladatel z francouzštiny, němčiny a španělštiny.

Pocházel z úřednické rodiny. Po maturitě na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze (1915), kde již projevoval velké lingvistické nadání, studoval na pražské právnické fakultě (1915–18) a 1921 se stal redaktorem sociálnědemokratického listu Právo lidu. Nejprve psal soudničky a 1926 přešel do oddělení zahraniční politiky. Pracoval též v Dělnické akademii a v dělnické tělovýchově. Ovládal několik jazyků a procestoval takřka celou Evropu včetně Balkánu, Pyrenejského poloostrova a Sovětského svazu. Za nacistické okupace zastával v Lidovém domě funkci lámajícího redaktora. V květnu 1945 za Pražského povstání se účastnil bojů na Pankráci a ihned po osvobození se stal šéfredaktorem obnoveného Práva lidu, poté členem Prozatímního Nár. shromáždění i výkonného výboru sociálnědemokratické strany. Po zastavení Práva lidu 1948 přešel jako stoupenec levicového křídla ve straně do tiskové služby ministerstva zahraničních věcí, kde setrval až do důchodu (i pak spolupracoval s časopisem Mezinárodní politika). Podílel se na redigování poválečných politických publikací Práva lidu.

Jako publicista po počátečních soudničkách psal především zahraničně-politické komentáře. Zároveň se věnoval překladatelské práci, v níž se orientoval jednak na beletristickou prózu, jednak na reportážní literaturu, politiky akcentovanou (H. Béraud; svědectví A. R. Vilaplany o zločinech frankistických soudů za španělské občanské války) nebo cestopisného rázu. Podle německého překladu převedl do češtiny i román, resp. sociální dokument japon-

ského autora T. Kagavy Vzpoua a oběť. Za 2. světové války překládal detektivky a literaturu pro mládež.

ŠIFRY: jv, rd, v. ■ PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (1939); Mezinárodní politika (1957–68); Právo lidu (i Večerník PL, 1921–48; mj. 1934–35, překl. E. Toller: Napřič. Obrázky z cest Amerikou); Vychovatel (1934). ■ KNIŽNĚ. Překlady: H. Béraud: Co jsem viděl v Moskvě (1926, s R. Chalupou); W. Kuhnert: Lovy a malování v divoké Africe (1926); J. Ohnet: Cesta k lásce (1927); G. de Maupassant: Petr a Jan, Salon paní Tellierové (1930, s K. Novým); T. Kagava: Vzpoua a oběť (1935); A. R. Vilaplana: Přísežně potvrzují (1938); E. Lampo: Démon (1942); F. Braun: Výstřel v Císařské aleji (1942); M. Granow-Houben: Plavčík Gerta hledá otce (1944). ■ REDIGOVANÉ periodika: Právo lidu (1945–48), Právo zemědělců (1947–48), Právo živnostníků (1945–47); sborník: Socialisté a boj o mír (1947). ■

LITERATURA: Z. V. Tobolka in Za svobodu a socialismus. Padesát let Práva lidu (1947, s. 189); L. K.: Sedmdesátník J. V., Českosl. novinář 1965, s. 313; ● nekrology: jm, Českosl. novinář 1968, s. 316; an., Práce 16. 8. 1968 ●.

sb

Jan Vaněk (2)

* 6. 2. 1903 Německý Brod (Havlíčkův Brod)

† 21. 6. 1977 Rokycany

Lyrický a epický básník a prozaik.

Pocházel z rodiny strojvedoucího, později vrchního oficiála státních drah. Po maturitě na vyšším státním gymnáziu v Havlíčkově Brodě (1923) studoval na právnické fakultě v Praze (1923–28). Po vojenské prezenční službě pracoval jako úředník na ministerstvu školství v Praze, po válce jako prokurátor.

V. literární aktivitu, omezující se pouze na 1. polovinu 40. let, charakterizuje zejména náladová a intimní lyrika s nábhými k sociální tematice blížká ohlasové poezii. Pesimistickou atmosféru chátrání, bídy a beznaděje prvotiny (*Podemleté břehy*) vystřídal až selankovitě oslavy venkovské práce, rodné země a přírody (*Skřivan na hroudě*) a konciznější verše s melancholickým pojetím míjení času (*Usměj se, tesknice*). Jednoduše stavěné, umělecky nevýrazné, sociálně podbarvené náboženské příběhy rozvíjejí epické *Legendy o prostých svatých*. Motivy z maloměstského života s anekdotickou soudní zápletkou (*Spravedlnost není*

Vaněk

slepá) stmelil autorův dobrosrdečný humor, zatímco povídky o osudových životních okamžicích (*Kam ruku položil*) poznamenala exkluzivnost postav bez hlubšího psychologického prokreslení a nadnesený mravní patos. Několik svých sbírek si V. sám ilustroval.

PŘÍSPĚVKY in: Venkov (1942). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Podemleté břehy (BB 1942); Usměj se, tesknice (BB 1943); Skřivan na hroudě (BB 1943); Spravedlnost není slepá (PP 1943); Kam ruku položil (PP 1944); Legendy o prostých svatých (BB 1944). ■

LITERATURA: Vh (V. Hánek): ref. Podemleté břehy, Venkov 4. 4. 1943; J. M. (Machon): ref. Kam ruku položil, LidN 19. 6. 1944 + (šifra M.) ref. Legendy o prostých svatých, LidN 2. 2. 1945.

sb

Karel Vaněk

* 17. 3. 1887 *Kostelec nad Černými lesy*
† 18. 7. 1933 *Praha*

Humoristický a satirický povídkář a fejetonista; pokračovatel Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka*.

Syn chudého koláře a sekerníka se v Praze vyučil v železářském obchodě, byl pak v něm příručím a později se stal obchodním cestujícím. Za 1. světové války narukoval, po nasazení na frontu přeběhl k Rusům; žil pak v zajateckých táborech a byl na různých pracovních nasazeních; 1919 se vrátil domů se zárodky tuberkulózy, která mu pak stále více ztrpčovala život a posléze jej předčasně ukončila. Stal se nakladatelským úředníkem, ale brzy přešel k žurnalistice. Od 1920 působil v redakci Rudého práva, kde vyplňoval zvláště rubriku nazvanou *Střepiny*; 1926 se rozešel s komunistickou stranou, jeho působištěm se stal nakrátko *Pražský ilustrovaný zpravodaj* a od 1928 tiskový koncern Melantrich. V jeho listech působil až do své smrti (především ve *Večerníku Českého slova*).

Knižně V. debutoval dokumentárním válečným deníkem *Charašó, pán, da?*, v němž představil válku bez patosu a v celé její nízkosti. Nejvlastnější tvůrčí oblastí V. se však stala fejetonistika. Dovedl upoutat čtenáře kritickým, zároveň též lidsky citlivým přístupem (bez povrchných schémat, očima prostého člověka) k všedním projevům života i k politickému dění. Obzvláště pak přitahoval svým humorem,

kteřý byl jednou rozmarň, jindy posmutnělý, někdy přecházel i v útočný výsměch. Náměty bral ze svého dětství, z ruských zkušeností, ze zážitků obchodního cestujícího, především však pronikavě obhlížel život kolem sebe a odhaloval jeho komické stránky. Často se mu fejetonistické zamyšlení rozrostlo v črtu nebo krátkou povídku, v jejímž ději pak důsledně rozvíjel komický nápad až k překvapivému vyvrcholení. Příznivý ohlas těchto próz ho přiměl k tomu, že z nich sestavil několik knížek (*Střepiny*, *Čtvrt kila střepin*, *Třetí kniha střepin*, *Nůše střepin*). Na okraji jeho tvorby stojí scénické agitky *U dědečka Moravce*. Nejrozsáhlejším dílem V. je pokus o pokračování Haškova románu v dvoudílných *Osudech dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí*: postava Švejka však postrádá Haškovu výraznou koncepci i široké rozpětí jeho groteskní komiky, je všednější a přízemnější, někdy hodně naturalistická; silná je v díle složka dokumentární, založená na líčení vlastních zážitků. V. někdy až drasticky zobrazil trpké poměry v zajateckých táborech i různé stránky života carského Ruska. Poměrně svěže a nehumorněji podal obraz života zajatců poslaných na zemědělské práce, kdy ve výrazných komických scénách setkávání venkovanů se zajatými rakouskými nepřáteli postihl dobré srdce prostého ruského člověka i nesmírnou zaostalost ruské vesnice. V. spolupracoval na scénáři *Švejk v ruském zajetí* (1926, režie S. Innemann).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Liška, Záluží u Mostu, Andulka z Prahy VIII, Franta Ježdík, J. Kuna, Julius Karvan, Kacír, Kamila Kometová, Karla Novohradská, Karlíček, Karvan, Malva, Malva Stradenová, Máňa Nováková, Střepinář, Vaňková Anč, Vavřinec Vykoukal, venkovský dělník; -a-, K. V., -v-, V. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: A-Zet; Cesta (1920); Čes. slovo (1928–33, i *Večerník Čes. slova*); Červen (1919); Dělník (1926); Die Literarische Welt (Berlín 1928); J. Hašek: *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* 4 (pokr. v textu J. Haška, kapitoly *Pokračování slavného výprasku*, b. d., 1923, v některých vyd. i an.); Kmen (1922); Lit. noviny (1927–28); Nár. osvobození; Orfeus (1919–20); Pondělní noviny (1924); *Pražský ilustrovaný zpravodaj* (od 1927); Prožektor (Moskva 1928); Přítomnost (1930); Republika (1919); Rudé právo (1921–27, i *Večerník RP*); Ruch (1919); Telegraf (1929–32); Tribuna (1922–24). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Charašó, pán, da?* (vzpomínky, b. d., 1919); *Střepiny* (FF 1924); *U dědečka Moravce* (DD 1924, i prem., s F. Bartošem); *Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí* 1, 2 (R b. d., 1924–25, ve vyd. s Haškovými *Osudy...* označ. jako d. 5 a 6; 1991 s tit. *Švejk v rus-*

kém zajetí a v revoluci, ed. R. Pytlík); Čtvrt kila střepin (FF 1925); Třetí kniha střepin (FF 1927); Nůše střepin (FF 1930); Kráva matky Ungrové a všecko, co se kolem ní zběhlo (PP 1930); – posmrtně: Poslední střepiny (FF a PP 1934, ed. V. Menger). – *Výbor: Nůše střepin* (1979, ed. M. a P. Peštovi). ■ SCÉNIC-KY. *Hra: Dobrý voják Švejk* (1931, s R. Maříkem). ■ KORESPONDENCE. F. Nademlejský: Hašek a V. (novinám *Expres* z 1931), *Venkov* 28. 7. 1933. ■ *REGIDIGOVAL časopis: Kmen* (1922). ■

LITERATURA: ● ref. Charašó, pán, da?: J. H. (Hora), *PL* 13. 2. 1920; -vh- (M. Hýsek), *Kmen* 4, 1920/21, s. 56 ●; an. (R. Illovy): *Literární hyenismus* (k pokr. Haškova Švejka), *PL* 15. 2. 1923 (k tomu K. V., *RP* 26. 9. 1923); J. Hora in K. V.: *Střepiny* (1924); -jef- (J. Fučík): ref. *Čtvrt kila střepin*, *RP* 20. 12. 1925; F. D. (Dobrovolný): *Konfese K. Vaňka*, *RP* 3. 6. 1926; ● ref. *Třetí kniha střepin: -a.* (J. Hora), *RP* 24. 4. 1927; an., *LitN* 1, 1927/28, č. 6 ●; an.: ref. *Kráva matky Ungrové...*, *LitN* 3, 1929/30, č. 23; ● ref. *Dobrý voják Švejk* (insc.): -es- (E. Synek), *Telegraf* 28. 12. 1931; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 5. 1. 1932 ●; ● nekrology: D. S., *LidN* 19. 7. 1933; F. Němec, *RP* 20. 7. 1933; h (J. Hora), *Čes. slovo* 20. 7. 1933; F. Nademlejský, *Venkov* 28. 7. 1933; M. Vaněk, *Čin* 1933, s. 71; hjb. (H. J. Bally), *Rozhledy* 1933, s. 87; an., *Prager Rundschau* 1933, s. 390 ●; J. Hora in K. V.: *Poslední střepiny* (1934); ● ref. *Poslední střepiny: vz.* (V. Zelinka), *Zvon* 34, 1933/34, s. 519; an., *Ranní noviny* 30. 3. 1934; vbk. (V. Běhounek), *PL* 8. 6. 1934; Jos. B., *Čin* 1934, s. 428; F. Dlh. (F. Bulánek-Dlouhán), *Rozhledy* 1934, s. 48 ●; an.: *Vzpomínka na pionýry českého humoru*, *Telegraf* 18. a 25. 7. 1936; ska: *Vzpomínáme K. V., Rovnost* 18. 7. 1946; V. Kaplický: *Vzpomínka na K. V., LidN* 18. 7. 1948; V. Lacina: *O jedné pointě* (k pokr. Švejka), *Divadelní noviny* 1, 1957/58, č. 10; H. (H. Taussig): *Jak umíral K. V., NŽ* 1958, s. 559; P. Pešta: *Několik slov o K. V., in K. V.: Nůše střepin* (1979); R. Černý: *Život samý kotrmelec, Večerní Praha* 10. 2. 1981; R. Pytlík: *Hašek a K. V., Dikobraz* 1983, č. 44; (bj) (B. Jirásek): *Obdivovatel Haškova Švejka, Pravda* 19. 7. 1983; ● k 100. výr. nar.: (as) (V. Havlík), *Pochodeň* 31. 3. 1987; (bj) (B. Jirásek), *Pravda* 31. 3. 1987; (vbc) (V. Vrabec), *Svob. slovo* 1. 4. 1987 ●; A. Knesl: *Dva Vaňkové, Večerní Praha* 17. 6. 1988; J. Skalička: *Haškův pokračovatel K. V., AUP Olomouc. Philologica – Slavica bohémica*, roč. 61, 1990, sv. 7; R. Pytlík in K. V.: *Švejk v ruském zajetí a v revoluci* (1991); O. Suchý: *Smutné osudy dobrého K. V., Květy* 1992, č. 44; J. Šimandl: *K V. Švejkovi, Čestina doma a ve světě* 1995, č. 1; M. Křístek: *Pojetí komična v Haškových Osudech dobrého vojáka Švejka a ve V. pokračování...*, sb. *Šwiat humoru* (Opole 2000); R. Pytlík in *Osudy a cesty Josefa Švejka* (2003); P. Mareš in „Also: nazdar!“ *Aspekty textové vícejazyčnosti* (2003).

pp

Norbert Vaněk

* 27. 4. 1782 *Hrochův Týnec* u Chrudimi

† 29. 12. 1835 *Praha*

Autor ovlivněný filozofickými názory B. Bolzana, překladatel pedagogických spisů, populárně-naučné literatury i beletrie; spoluautor české odborné terminologie, slovníků a mluvnice českého jazyka.

Na přání otce, domkáře a školního dozorce, se měl stát učitelem. Základní vzdělání získal v rodišti, rok strávil v Králíkách, aby se pocvičil v němčině, po otcově smrti 1795 odešel na německou hlavní školu do Pardubic, pak absolvoval roční učitelskou přípravku a složil zkoušku učitelské způsobilosti. Působil nejprve (od svých 16 let) jako vychovatel ve Vamberku, touha po dalším vzdělání ho však po třech letech přivedla do Prahy na staroměstské Akademické gymnázium. Zprvu byl podporován z nadace kostela sv. Ducha, později si přivydělával jako vychovatel v rodině ředitele filozofických studií a profesora matematiky F. Gerstnera (u něho se patrně poprvé setkal s B. Bolzanem). 1804 vstoupil na tzv. filozofii; mezi jeho učiteli byli mj. J. G. Meinert, L. Jandera, A. Klar a zejména nově jmenovaný profesor B. Bolzano, s nímž V. záhy navázal přátelský vztah a který podstatně ovlivnil jeho budoucí duchovní i profesionální orientaci, spolužáky byli bolzanovci M. J. Fesl a F. Příhonský. 1807–11 vystudoval V. práva, pak působil do 1816 jako sekretář při administraci statků hradčanského ústavu šlechticů a potom jako tajemník u hraběte P. Hartmanna z Klarsteinu; asi 1819 přijal místo úředníka v kanceláři zemského advokáta V. Wolframa v Praze. Zapojil se do vlastenecké práce, psal a překládal pro české časopisy a vydával své první knížky, spolupracoval s J. Jungmannem na jeho česko-německém slovníku (zvláště odborná terminologie) a Historii české literatury (excerpce katalogů univerzitní knihovny), byl vybrán jako autor článků z oblastí práva, ekonomie, fyzikální geografie a policie pro připravovanou českou encyklopedii v redakci F. Palackého. K jeho blízkým přátelům patřili J. Nejedlý a V. Hanka (vztahy s ním se zřejmě zhoršily v pozdějších letech pro konkurenční boj o místo guberniálního translátora a univerzitního skriptora; podle J. Jirěčka v ČČM 1879 byl V. autorem dobové parodie na Hankovu báseň *Na sebe*). Od 1819 zastával V. vedle prá-

ce v advokátní kanceláři na návrh J. Nejedlého i funkci pomocníka zemského guberniálního translátora. 1823 získal definitivně titul translátora, zároveň byl od 1821 zaměstnán v univerzitní knihovně jako skriptor (obě práce vykonával až do smrti). Ve školním roce 1834/35 suploval za nemocného J. Nejedlého přednášky z českého jazyka a literatury na pražské univerzitě. 1834 se oženil a t. r. se narodilo jeho jediné dítě. Zemřel na tuberkulózu, pochován byl na Olšanských hřbitovech.

Pod vlivem B. Bolzana chápal V. svou literární činnost jako prostředek k morální výchově, vzdělávání a celkovému duchovnímu povznesení českého národa. Jejím jádrem byly překlady a adaptace z německé, francouzské, latinské a italské krásné i odborné literatury, jejichž výběr podřídl svým výchovně-vzdělávacím záměrům a které často opatroval předmluvami o autorech, účelu díla i jeho překlada. Knižně vyšly překlady *Války s Jugurthou* a *Spiknutí Catilina* od G. Sallustia Crispa, současníky vysoce oceňované, dvou divadelních her A. Kotzebua a dramatu J. N. Bouillyho. Časopisecky publikoval (též pod svým jménem nebo šifrou) řadu sentimentálních (mj. J. N. Bouilly) a ilustrativně výchovných povídek, mravoučně vyhocených anekdot a naučných článků; původnost těchto prací nelze s určitostí stanovit, ale ve své většině jsou patrně aktualizovanou parafrází cizích předloh. Při překládání odborných prací se V. zvláště zaměřoval na pedagogické spisy s ilustrativními návody k výchově dětí (J. H. Campe, J. Hofmann, K. H. Seibt a zejména evangelický pedagog Ch. G. Salzmann), příručky k modernímu vedení hospodářství (G. H. Schnee, A. Schwipfel) a na vzdělávací práce o hudbě, hvězdách, zajímavých zemích apod., které uveřejňoval knižně i časopisecky. Překládání beletrie i naučných textů stejně jako translátorství úředních spisů, náročné na významovou přesnost, vedly V. k zájmu o český jazyk. Po stránce pravopisné se hlásil k „ypsilonistům“ kolem J. Nejedlého, kteří zastávali starý bratrský pravopis, v otázkách lexikálních a stylistických vystupoval v duchu programu J. Jungmanna; české ekvivalenty odborných termínů často hledal přímo v praxi u řemeslníků, rolníků aj. Spolu s F. Svobodou se podílel na české části Seibtova latinsko-německo-českého slovníku. S J. Frantou Šumavským napsal krátkou mluvnici češtiny pro samouky a doplnil ji praktickou cvičební

částí, v níž uplatnil své poznatky z dlouhodobého studia metodiky vyučování českého jazyka. – V rukopise zůstaly překlad z latiny (Justinové knihy dějin) a z němčiny (J. Jais: Krásné příběhy a poučující povídky pro děti i také pro dospělé), metodické příručky (Bájesloví čili Mytologie řecko-římská pro mládež studující, *Böhmisches Lesebuch nach der Interlinealmethode des Hamilton mit unterlegten deutschen Texte*, *Notule písemností pro právníky*), technologické návody pro venkovský lid (K. Weinrich: *Krátké poučení, jak řepa nečervená, nazvaná cukrovka... v Čechách sázeti, opatrovati, klídit i a schovávat se má*, *Štěpař ochotný k vyučování každého, kdo snadným způsobem sázení a chování ovocných stromů se naučiti chce*) a překlady populárně-naučných prací (Považování nebes, K. Kiefera *Poučení o věcech přirozených*).

ŠIFRA: -V-. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čechoslav (1824–25, 1830); J. Gartner: *Ponaučení krátké o varhanách...* (1834, *Popsání života sv. Cecilie*); Jindy a nyní (1829); *Květy české, pokr. Květy* (1834–35); *Přítel mládeže* (1826–28); *Rozličnosti Pražských novin* (1826–28); *Rozmanitosti* (1816–19); sb. *Sbírka rozmanitých příběhů* (1830, ed. J. Hýbl); *Večerní vyražení* (1831); *Vlastenský zvěstovatel* (1821–24; 1821 překlady PP J. N. Bouillyho); – posmrtně: ant. *Píseň o nosu* (2005, ed. I. Wernisch). ■ **KNÍŽNĚ. Překlady:** J. N. Bouilly: *Hluchoněmý aneb Abbé de l'Epée* (1825); A. Kotzebue: *Psací stolek* (1832); G. Sallustius Crispus: *Bellum Iugurthinum, to jest Válka s Jugurtou* (1834) + *Bellum Catilinarium, to jest Katilinovo spiknutí* (1835); – posmrtně: A. Kotzebue: *Hodinky a mandlový dort* (1844). – *Překlady a adaptace naučných prací:* an.: *Otázky na děti aneb Předcházející potřebná příprava k snadnějšímu pochope ní náboženství ku pomoci rodičům, světským i duchovním učitelům* (1814); an.: *Sbírka vyučujících rozmlouvání pro dívky* (1817); an.: *Politické zřízení obecních škol v c. k. zemích* (1822); G. H. Schnee: *Hospodář rozumný aneb Učení o rolnictví a chování dobytka...* (1822); Ch. G. Salzmann: *Blahovid aneb První cvičení v mravnosti pro dívky v stáří od osmého až do desátého roku* (1824) + *Račinka aneb Pokázání k nerozumnému vychovávání dětí* (1824) + *Bohuslav ve své rodině neb Další cvičení dítek v mravnosti v stáří od desátého až do dvanáctého roku* (1826); J. H. Campe: *Dušesloví neb Krátké učení o duši pro dívky* (1826); J. Hofmann: *Katechismus o zdraví obzvláště pro dědinskou mládež* (1829); F. Krtek: *Uvod krátký k vyhotovování písemností podle předepsané ruční knihy německé pro české školní čekance a žáky na triviálních školách* (1830); J. Gartner: *Ponaučení krátké o varhanách...* (1834, s pův. prací N. V.: *Popsání života sv. Cecilie*); J. H.

Knecht: Počátkové hudební neb Krátký obsah všeobecného učení o muzice pro dědinské učitele muziky a pro jejich uředníky (1834); K. H. Seibt: Vyučující modlitební kniha katolická pro mládež (1834); A. Schwippel: Jiří Volný neb Příklad, jak mnoho dobrého rozumný muž v obci způsobiti může... (1835); J. Zindel: Úvod teoreticko-praktický k vyučování v počítání z hlavy, jakož základ k počítání s ciframi (1835); – posmrtně: J. Barták: Obraz jasných nebes s krátkým popsáním nebeských těles čili Krátké poučení o hvězdách a jejich běhu (1836; ed. an. J. Franta Šumavský); Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil aneb Navedení k rozumnému vychování dětí (1837). – *Slovníkové a mluvnické práce*: Neues lateinisch-deutsch-böhmisches verbessertes und vermehrtes Wörterbuch... (1830, s I. Seibtem a F. Svobodou; opr. a rozšíř. vyd. 1835); – posmrtně: Kurzgefasste Grammatik der böhmischen Sprache zum Selbstunterricht mit beständiger Rücksicht auf die deutsche Sprache (1837, s J. Frantou Šumavským); Praktischer Teil zur böhmischen Grammatik oder Böhmisch-deutsche Sprachübungen und Übersetzungsaufgaben (1840, s J. Frantou Šumavským). ■

LITERATURA: an. (J. Linda): Pravidla, jak dítky kazit (výňatky z knihy Ch. G. Salzmann Račínka s úvodní informací o V. překladech), Vlastenský zvěstovatel 1824, s. 356; R.: ref. překl. J. H. Campe: Dušesloví... Čechoslov 1825, s. 567; ● ref. překl. G. Sallustius Crispus: Bellum Iugurthinum...: an. (F. Palacký), ČČM 1834, s. 111; V. A. Svoboda, Čes. věcla 1834, s. 80; J. Filípek, Květy české 1834, s. 116 ●; an. (F. L. Čelakovský, dub.): ref. překl. G. Sallustius Crispus: Bellum Catilinarium..., Čes. věcla 1835, s. 318; B. Pichl: ref. překl. J. H. Knecht, Květy 1835, příl. 11, s. 211; J. K. Chmelenský: ref. překl. J. Barták, ČČM 1836, s. 375; V. S. Štulc: N. V. (se soupisem prací), Květy 1836, příl. 6–8, s. 21, 27, 30 → Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil (1837); an. (A. Müller): Theaterbericht vom 9. October (ref. překl. J. N. Bouilly: Hluchoněmý...), Bohemia 11. 10. 1836; J. V. Votýpka: ref. překl. Ch. G. Salzmann: Vojtěch Krasil, Časopis pro katol. duchovenstvo 1838, s. 312; J. Jireček: Hankovy původní básně od 1813 do 1819, ČČM 1879, s. 355; ● k 100. výr. nar.: an., NL 1. 5. 1882; an., Beseda učitelská 1882, s. 269 ●; Fdký (F. Frýdecký): Starý brusič, Zvon 17, 1916/17, s. 240; J. Roček in Dějiny města Hrochova Týnce (1926, s. 34); M. Pavlíková: N. V. (se soupisem díla), sb. Lit. archiv 5, 1970 (1971), s. 180.

lk

Vladimír Vaněk

* 27. 5. 1895 *Dobra* u Limanowy (Polsko)
† 6. 10. 1965 *Řím* (Itálie)

Prozaik a autor válečných memoárů, publicista; grafik, diplomat.

Psal se i Vláda V. Některé prameny uvádějí datum nar. 28. 5. – Syn lesníka, posléze obchodníka. Počátkem 20. století se rodina přestěhovala z Haliče do Prahy; V. absolvoval obchodní akademii v Karlíně. Zároveň se od dětství věnoval výtvarnictví; studoval dřevoryt a malířské techniky u F. Koblíhy. Patřil k ctitelům R. Thákura a zájem o východní, zejména náboženské umění probudil v něm přání navštívit Indii, setkat se se svým mistrem a poznat život této země. Chtěl k tomu 1914 využít návštěvu Kyjeva, kde se podílel na umělecké výstavě (cyklem svých dřevorytů), záměr mu však překazilo vypuknutí 1. světové války. V Kyjevě vstoupil do České družiny, která bojovala na frontě jako součást ruské armády. S jejím tajným posláním se dobrodružně dostal do Prahy a na podzim 1915 se znovu do Ruska vrátil. Poté se účastnil bojů na frontě; 1916 byl pověřen zpravodajským posláním v Londýně, v Paříži, Římě a nakonec v Ženevě. V Itálii pomáhal formovat československé legie a 1918 řídil repatriaci Čechů a Slováků z Itálie; v Ženevě pracoval v odbojových tiskových orgánech. Po válce v Praze nejprve organizoval zpravodajskou službu ministerstva národní obrany, 1921 přešel do diplomatických služeb. Působil ve Stockholmu, 1923 v Rakousku, 1924–29 jako legační tajemník v Paříži, kde současně studoval politologii a mezinárodní právo; navázal přitom přátelství s B. Martinů. 1931–37 působil znovu ve Stockholmu jako legační rada, 1937–39 pak v Praze na ministerstvu zahraničí jako odborový rada. Po nacistické okupaci v březnu 1939 odjel do Stockholmu a začal spolupracovat s exilovou vládou jako zpravodajský prostředník mezi domácími a zahraničním odbojem. Na německý nátlak byl 1942 švédskými úřady zatčen a odsouzen na čtyři roky nucených prací. Ve vězení sepsal své stěžejní dílo, román *Země krvavá, země kvete*, který byl paralelně překládán do švédštiny. V žaláři strávil dva a půl roku, 1944 byl propuštěn po královské amnestii a přepraven do Londýna, kde se účastnil práce v exilovém ministerstvu zahraničních věcí; již 1944 ho nová vláda jmenovala velvyslancem v Itálii (funkci vykonával do 1946). Po návratu do Prahy pracoval 1946–48 jako přednosta oddělení pro koordinaci politického zpravodajství ministerstva zahraničních věcí a úzce spolupracoval s J. Masarykem. Po únoru 1948 byl z ministerstva propuštěn, krátce působil na ředitelství československých hutí; v prosinci 1948

se vystěhoval do Itálie, kde si zřídil zastupitelství pro zahraniční, především švédské firmy; spolupracoval s několika exilovými spolky a též s exilovým tiskem (Čes. slovo), mj. jako člen redakční rady časopisu Sklizeň a redaktor sborníku Sklizeň dobré tvorby. – V. manželkou byla M. Broftová-Millerová (1902–1974), novinářka, publicistka, autorka románu pro dívky *Z Lidina deníku* (1930).

Své dobrodružné osudy za 1. světové války a životu nebezpečnou roli tajného agenta a emisara vylíčil V. v knize *Moje válečná odysea*. Jeho vrcholným dílem, vytvořeným během švédského věznění, se stal rozsáhlý román *Země krvácí, země kvete*. V něm z vyhraněně evangelického hlediska zobrazil osud pobělohorského emigranta nalézajícího uprostřed pohnutých dějů třicetileté války azyl ve Švédsku. V protestantských snahách spatřoval předobraz novodobého humanismu, pokroku a demokracie, jejichž uskutečnění prostřednictvím hrdinova zasněžení spojoval též s myšlenkou tajných spolků. V povídkové tvorbě (*Knihy povídek*), vznikající v údobí 1928–44 a dějově umístěné do několika měst Evropy, pracoval s humorně fantastickými náměty, jež ústily v morální nebo podobenství. Zejména na léta 1938–45 se soustředila populárně laděná monografie *Jan Masaryk*, vytvářející pomocí koláže dopisů, projevů a vzpomínek lidský obraz Masarykovy osobnosti. V. psal též do českých exilových periodik politické a historické komentáře, fejetony a kulturní publicistiku. Je autorem rozhlasové hry *Penzion Nirvána*, kterou uvedl švédský rozhlas.

PSEUDONYM: Waldemar van Ek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas; Čechoslovan (Kyjev 1914); Čes. slovo (Mnichov 1964–65); Lid. noviny (1935–39); Nár. listy; Nár. osvobození; Nový život (Řím 1961); Pozor (Olomouc, mj. 1920 R Úsměv); Proměny (New York 1965–67); Sklizeň (Hamburk 1956–57); sb. Sklizeň svobodné tvorby (Greensboro, Norman 1958–59); Svob. noviny (1946); Tribuna; – posmrtně: Proměny (New York 1967, P Ostrov Monté Cristo). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika*: Moje válečná odysea (vzpomínky, 1925, podp. Vláda Vaněk); Prince Eugene (výtvarná monografie, 1938, anglicky a švédsky); Jordan blöder – jorden blommar (R, Stockholm 1943, pseud. Waldemar van Ek; česky 1946 *Země krvácí, země kvete*); *Knihy povídek* (PP, New York, Řím 1965); – posmrtně: Jan Masaryk (1994, ed. J. Šulc). ■ REDIGOVAL *sborník*: Sklizeň svobodné tvorby (1958, č. 2). ■

LITERATURA: ● ref. *Moje válečná odysea*: J. Kopta, NO 22. 8. 1925; O. Fischer, *Nová svoboda*

1925, s. 481 ●; J. D. (Dýma): K. Balmont o V. V., NO 17. 4. 1927; ● ref. *Země krvácí, země kvete*: mat. Svob. noviny 9. 8. 1945 (švédské vyd.); K. Polák, KM 1947, s. 284; L. N., *Akord* 1947, s. 388; GP, Svob. noviny 25. 2. 1947 ●; V. Vaněk: *Jak vznikla Země krvácí, země kvete*, Svob. noviny 16. 8. 1946; J. Opočenský: *Myšlenky nad románem V. V., Kytice* 1947, s. 287; V. Vaněk: *Země krvácěla a my přísahali...* (o vzniku *R Země krvácí...*), Čes. slovo (Mnichov) 1964, č. 8; M. Broftová: *Rozhovor k „sedmdesátce“*, tamtéž 1965, č. 6 + in V. V.: *Knihy povídek* (New York, Řím 1965); ● ref. *Knihy povídek*: P. Den, *Proměny* (New York) 1965, č. 3; J. Jíra, Čes. slovo (Mnichov) 1965, č. 9 ●; ● nekrology: M. Broftová-Millerová a P. Zenkl, Čes. slovo (Mnichov) 1965, č. 10; L. R. (Radimský), *Proměny* (New York) 1966, č. 1 ●; J. Tomeš: *Odysea V. V.*, LidN 16. 5. 1992 + in V. V.: *Jan Masaryk* (1994) + (šifra /jt/) *Životopisec Jana Masaryka*, Svob. slovo 10. 5. 1995.

jz

Alois Vaníček

* 21. 6. 1825 *Praha*

† 9. 5. 1883 *Praha*

Klasický filolog a srovnávací jazykozpytec, překladatel Plutarcha a Sallustia; autor německy psaných žánrových obrázků z Malé Strany.

Otec byl učitelem na hlavní škole, matka předčasně zemřela (1836). Ze začátku vyučoval V. doma otec, do veřejné školy byl dán 1833. Od 1835 studoval na malostranském gymnáziu (učitel mj. V. A. Svoboda), od 1841 na tzv. filozofii, 1843–47 na univerzitě práva; přitom studoval jazyky (mj. se dobře naučil polsky) a po dvou semestrech složil i zkoušky z pedagogiky. Na podzim 1847 vstoupil do státních služeb jako konceptní praktikant správy kamerálních poplatků v Samboru v Haliči, po necelém roce byl (snad pro svobodomyšlné vystupování za revolučního kvasu na jaře 1848) přeložen do Černovců (Cernauti) v Bukovině. 1849 opustil úřednickou službu a v Praze (bydlel v pronajatém pokojíku v Ostruhové ul. na Malé Straně) pokračoval soukromě ve studiu jazyků, slovanských i řady dalších (sanskrt, maďarština, perština, hebrejščina, gótština, italština, turečtina); obživu si zajišťoval soukromým vyučováním. Na radu jazykovědce A. Schleichera, s nímž se za jeho pobytu v Praze spřátelil, navštěvoval univerzitní přednášky z klasické filologie; stal se oblíbeným žákem profesora G. Curtia, s nímž zůstal v odborném i přátelském kontaktu po celý život. 1853 se po získání aprobace

z latiny a řečtiny stal kandidátem profesury na gymnáziu v Jičíně a ještě t. r. dostal definitivní místo na gymnáziu v Košicích. 1856–71 působil na gymnáziu v Olomouci, 1871 byl jmenován ředitelem nižšího státního gymnázia v Třebíči; 1875 byl (v důsledku přechodu třebíčského gymnázia pod městskou správu a změny jeho učebního zaměření) přeložen na gymnázium v Jindř. Hradci. Na podzim 1882 se na Curtiovo doporučení stal řádným profesorem sanskritu a srovnávací jazykovědy na pražské české univerzitě; přednášel od zimního semestru 1882/83, kursy letního semestru (Počátky sanskritu, Řeckolatinské hláskosloví) již nedokončil. Zemřel náhle, raněn mozkovou mrtvicí.

V. jako filolog vycházel z výsledků německé srovnávací indoevropské jazykovědy; odborné práce, v nichž se zabýval hlavně etymologií, psal převážně německy. Pro česká gymnázia vypracoval pedagogicky zdařilou příručku latinské gramatiky, která získala oblibu výkladem uzpůsobeným chápání malých studentů; nenásilně přeložil a upravil i řeckou gramatiku od G. Curtia. V 60. letech začal překládat antickou prózu. Mezi prvními svazky Bibliotéky klasiků českých a římských vyšel jeho překlad Sallustiovy Knihy o válce jugurthinské, později v téže knižnici překlad šesti dvojic z Plutarchových paralelních životopisů. Výbor, opatřený informativním úvodem a obsáhlými vysvětlivkami, byl prvním českým překladem rozsáhlejší části tohoto díla. – Za odbornou činností zůstaly skryty V. pokusy o beletrii. V rukopisu zanechal svazek německých básní z 1841–69, obsahující přírodní, milostnou, vlasteneckou i nábožensky reflexivní lyriku. V epické básni *Der sterbende Pole* (napsána 1848) vyjádřil melodramatickým obrazem smrti raněného bojovníka obdiv k polskému boji za svobodu. V literární sklony se projevil i v cyklu autobiografických fejetonů v listu *Bohemia*, popisujících svízelnou existenci idealistického pedagoga a jeho střety se školskou byrokracií, i v portrétech dívčích postav z Malé Strany autorova mládí (*Meine Liebschaften. Wahrheit, keine Dichtung*).

PŘÍSPĚVKY in: *Bohemia* (1869–70; 1869 od č. 16 *Erinnerungen an Professor Dr. August Schleicher*, od č. 239 memoáry *Aus den Lehrjahren eines Schulmeisters*; 1870 od č. 87 žánrové obrázky z Malé Strany, mj. *Meine Liebschaften*); *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung im Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen* (Berlín 1874, sv. 11–22);

– posmrtně: K. Gläser: A. V. (Víděň 1885, mj. ukázky z rukopisu něm. básní a díla *Indische Nomenklatur der Naturgeschichte*). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: G. Curtius: *Gramatika řecká* (1863; rozšíř. vyd. 1869, i upr.); G. Sallustius Crispus: *Kniha o válce jugurthinské* (1863); *Plutarchovy životopisy* 1, 2 (1865, 1870–74: 1. ...Thesea a Romula, 1865; 2. ...Lykurga a Numy, 1870; ...Solona a Publikoly, 1872; ...Themistokla a Kamilla, 1872; ...Perikla a Fabia Maxima, 1874; ... Alkibiada a Gaia Maria, 1874). – *Jazykovědné a ostatní práce*: *Lateinische Schulgrammatik* (1856); *Latein. Übungsbuch für die erste Klasse der österreichischen Gymnasien* (1859); *Schematismus der österreichischen Gymnasien und Realschulen* 1, 2 (Olomouc 1859, Praha 1860); *Latein. Übungsbuch für die zweite Klasse der österreichischen Gymnasien* (1861); *Latinská cvičební kniha pro první třídu gymnázií československých* (Olomouc 1868, t. r. též něm. verze); *Elementargrammatik der lateinischen Sprache* (Lipsko 1873); *Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache* (Lipsko 1874); *Griechisch-lateinisches etymologisches Wörterbuch* 1, 2 (Lipsko 1877); *Fremdwörter im Griechischen und Lateinischen* (1877); *Kleines etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache* (1881). ■

LITERATURA: K. Glasser: A. V. *Biographische Skizze* (Víděň 1885, s. ukázkami rukopisných prací, memoárů a dopisů A. Schleichera a G. Curtia V.). ■ an.: ref. překl. *Plutarchovy životopisy Themistokla a Kamilla*, NL 16. 11. 1872, příl.; ● nekrology: an., *Lit. listy* 1883, s. 85; an., NL 10. 5. 1883 ●.

mhs

Zdeňka Vaňorná viz in Otmar Vaňorný

Otmar Vaňorný

* 12. 11. 1860 *Rychnov nad Kněžnou*

† 14. 1. 1947 *Praha*

Klasický filolog, překladatel antických autorů; prostřednictvím přirozeného jazykového projevu a přízvukového metra usiloval o jejich přiblížení soudobému čtenáři.

Syn obuvníka, 1872–79 studoval gymnázium v Rychnově n. Kněžnou, pak klasickou filologii na pražské univerzitě (1879–82, žák J. Krále); 1883–84 vyučoval jako suplent na gymnáziu v Čes. Budějovicích, 1885–86 po získání aprobace k vyučování řečtiny a latiny (později též filozofické propedeutiky a těsnopisu) jako profesor na gymnáziu na Smíchově, 1886–95 v Hradci Král. a od 1895 ve Vysokém Mýtě. Do důchodu odešel 1927 a 1937 obdržel čestný doktorát UK. Několikrát navštívil Řecko a Itá-

lii, dále Německo, Rakouské Alpy, Švýcarsko, cestoval i po Slovensku. Jeho popel byl uložen v rodišti. – Dcera Zdeňka V. (* 22. 6. 1898 Vysoké Mýto, † 21. 5. 1972 Praha) se provdala za hudebního skladatele V. Vycpálka a věnovala se zejména literatuře pro mládež. Psala verše, loutkové hry (Zakleté království, 1929; Nejkrásnější Vánoce, 1936; aj.), texty pro hudební skladatele, sbírala lidové písně, přispívala do brněnských Lid. novin, Čes. slova a časopisů Loutkář, Od Trstenické stezky aj.

Ve svých překladatelských snahách V. vycházel z teoretických koncepcí J. Krále a tlumočil antickou časoměrnou poezii přízvučně. Zatímco po stránce stylistické se identifikoval se současným mluveným projevem, po stránce prozodické se jeho český hexametr z historického odstupek jeví jako kompromis s časomírou. Svůj návrh pravidel přízvučně pojatého hexametru otiskl 1896 v Naší době a poprvé je uplatnil v překladu Goethova eposu Herrmann a Dorothea. Jako životní úkol si V. stanovil přebásnění vrcholů antické poezie (Homér, P. Ovidius Naso, P. Vergilius Maro) v duchu soudobých obecných jazykových norem a stylistických projevů a tím jejich přiblížení soudobému čtenáři. Překládáním poezie se zabýval i teoreticky a považoval je za uměleckou činnost („báseň je třeba podat básnický“, v níž určitá míra subjektivity je plně legitimní, pokud vystihuje umělecké kvality původního díla, což je spíše věcí citění a nikoli pravidel. Oproti převažujícímu filologickému konzervatismu se snažil o omezení archaismů, volnější převod epitet a metaforiky v souladu s obecnou češtinou; též texty nově rozčeňoval. Své překlady doprovázené podrobnými komentáři a odkazovým aparátem v dalších vydáních upravoval a přepracovával.

ŠIFRY: -ný, O. V., Vry. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach k 210. výročí gymnázia v Rychnově n. Kněžnou (1924); Cesta (1921, 1929); Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku... (1897–99); Čteme (1942); Lid. noviny (1930, 1940); Listy filologické (1890, 1899, 1918, 1924); Lumír (1919–21, 1930); Naše doba (1896, 1921, 1930); 1896 Návrh pravidel českého hexametru přízvučného, 1921 Básnictví Homérovo a moderní; Naše řeč (1917–18); Naše věda (1928); Naše zprávy (1939); sb. 1879–1929. Padesát let gymnázia ve Vysokém Mýtu (1929); sb. Pio Vati (1930); Právo lidu (1913); Ročenka Spolku přátel střední školy ve Vysokém Mýtu (1930); Rozhledy (1899); Rozpravy Aventina (1930); Sborník prací filologických... Františku Grohovi k 60. narozeninám (1923); Výr. zpráva

státního vyššího gymnázia ve Vysokém Mýtu za škol. rok 1897/98, ... 1910/00, ... 1914/15. ■ KNIŽNĚ. Překlady: J. W. Goethe: Herrmann a Dorothea (1897); P. Ovidius Naso: Vybrané básně (1899); Homér: Příhody Odysseovy (1905, pro ml.) + Odysseia (1921; přeprac. vyd. 1940) + Achilleova pomsta (1923, pro ml.) + Ilias (1926); P. Vergilius Maro: Aeneis (1933; přeprac. vyd. 1941) + Zpěvy rolnické a pastýřské (1937). ■ KORESPONDENCE: L. Varcl: Dopisy Josefa Krále O. V. (Královi z 1895), LF 1953, s. 189 + (z 1895 a 1901), LF 1954, s. 17; J. Tříška: Dopisy O. V. Josefu Dvořákovi (z 1935–36, rychnovskému profesorskému sboru z 1936), Zprávy Jednoty klasických filologů 1962, s. 179; E. Stehlíková: Korespondence O. V. s J. S. Macharem (z 1910–30), LF 1997, s. 116; M. Svatoš: Klasická filologie na pražské univerzitě v 19. století (J. Mukařovskému z 1938), sb. Mezinárodní vědecká konference na paměť 50. výročí úmrtí českého klasického filologa a předkladatele O. V. (1997); P. Šípová: Z korespondence Vladimíra Šrámkova (Šrámkovi z 1940), LF 2002, s. 297. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Timotheje Hrubého Výbor z literatury řecké a římské v českých překladech (1903, s V. doplňky). ■

LITERATURA: sb. O. V. k sedmdesátinám (1930, ed. F. Kukrál a K. Fink; přisp. F. Novotný, A. Novák: Překladatel-umělec, K. Fink); sb. Mezinárodní vědecká konference na paměť 50. výročí úmrtí českého klasického filologa a překladatele O. V. (1997); přisp. Martin Svatoš, Michal Svatoš, Z. Kuffnerová ad.). ■ ● ref. překl. J. W. Goethe: F. X. Šalda, Lit. listy 19, 1897/98, s. 323 → KP 4 (1951); an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 43 ●; ● ref. překl. P. Ovidius Naso: F. Groh, LF 1900, s. 304; V. Víravský, Obzor lit. a umělecký 1900, s. 171 ●; F. V. Vykoukal: ref. překl. Homér: Příhody Odysseovy, Osvěta 1905, s. 467; ● ref. překl. Homér: Odysseia: an., Zlatá Praha 1921, s. 486; F. Novotný, Naše doba 29, 1921/22, s. 366; F. Stiebitz, LF 1922, s. 238 + Lumír 1922, s. 215; V. Tille, Venkov 10. 1. 1922; J. O. Novotný, Tribuna 15. 1. 1922; F. X. Šalda, tamtéž → KP 12 (1959, s. 19); A. Novák, LidN 26. 2. 1922; Erich S. (Saudek), PL 11. 3. 1922; O. Fischer, NL 21. 4. 1922 ●; ● ref. překl. Homér: Achilleova pomsta: K. H. (Híkl), Naše doba 30, 1922/23, s. 431; an. (J. O. Novotný), Cesta 5, 1922/23, s. 465; V. Brtník, Venkov 3. 3. 1923; F. Stiebitz, LF 1924, s. 49 ●; ● ref. překl. Homér: Ilias: V. Brtník, Venkov 11. 11. 1926; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 9. 12. 1926; M. (E. Masák), Archa 1926, s. 490; Hch. (J. Dolanský), Střední škola 7, 1926/27, s. 159; F. Novotný, Naše věda 9, 1927/28, s. 1 a 205 ●; S. Lom: Překladatel, Čes. slovo 13. 11. 1927; B. Koutník: Umění minulosti a minulost v umění (o překládání klasických děl), Čin 1, 1929/30, s. 1150; ● k sedmdesátinám: F. N. (Novotný), LidN 12. 11. 1930; P. Eisner, Prager Presse 12. 11. 1930; V. O. (Osvald), NO 12. 11. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 13. 11. 1930; E. Svoboda, Čes. slovo 23. 11. 1930; V. Z. (Závada), RA 6, 1930/31, s. 105; K. Fink, Od Trstenické stezky 10, 1930/31, s. 66 ●; A. Novák in P. Ver-

gilius Maro: Aeneis (1933; k tomu F. X. Šalda, *ŠZáp* 6, 1933/34, s. 208); ● ref. překl. P. Vergilius Maro: Aeneis: F. S. (Stiebitz), *LidN* 6. 10. 1933; P. Eisner, *Prager Presse* 22. 11. 1933; B. Koutník, *Čin* 1933, s. 482; V. Hrbek (Z. Kalista), *Lumír* 60, 1933/34, s. 233; P. F. (Fraenkl), *Naše doba* 41, 1933/34, s. 564; F. Novotný, *Naše věda* 1934, s. 148; J. Ludvíkovský, *Nové Čechy* 17, 1934/35, s. 62 ●; V. Šrámek: Čínská zeď, výbornost a kacífství (též o V. překladu Homéra), *Magazín DP* 2, 1934/35, s. 291; ● k pětasedmdesátinám: P. (K. Polák), *PL* 12. 11. 1935; P. E. (Eisner), *Prager Presse* 12. 11. 1935 ●; ● ref. překl. P. Vergilius Maro: Zpěvy rolnické a pastýřské: A. N. (Novák), *LidN* 18. 7. 1937; P. Eisner, *Prager Presse* 29. 9. 1937; K. P. (Polák), *PL* 28. 11. 1937; J. B. Čapek, *Naše doba* 45, 1937/38, s. 500; Oldř. Sv. (Svozil), *Akord* 1938, s. 10 ●; ● srovnání překl. Homérovy *Odyssey* od O. V. a od V. Šrámka: úhl (B. Mühlstein), *Naše zprávy* 5. 10. 1940; *Ant. Veselý, Kolo* 1940, s. 441 ●; ● k osmdesátinám: F. Novotný, *LidN* 12. 11. 1940; F. Stiebitz, *NL* 12. 11. 1940; kp. (K. Polák), *Nár. práce* 12. 11. 1940; B. Ryba, *Venkov* 12. 11. 1940 ●; ● k pětáosmdesátinám: J. Ludvíkovský, *Svob. noviny* 11. 11. 1945; Z. Vaňorná, tamtéž; M., *Svob. slovo* 13. 11. 1945 ●; ● nekrology: f. l. (F. Laichter), *Naše doba* 53, 1946/47, s. 238; an., *LF* 1947, s. 56; F. Stiebitz, *Svob. noviny* 15. 1. 1947; K. P. (Polák), *PL* 15. 1. 1947; ý., *RP* 15. 1. 1947; mč (B. Mühlstein), *Obrana lidu* 16. 11. 1947; Z. Vysoký, *Svob. slovo* 17. 1. 1947; J. Nečas, *NO* 22. 1. 1947 ●; *ZV* (Z. Vaňorná): Poslední léta O. V., *Svob. noviny* 16. 1. 1948; F. Stiebitz in Homér: *Odysseia* (1956); K. Svoboda in *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové* (1957, s. 290); K. (J. Kolařík): k 100. výr. nar., *LitN* 1960, č. 46; J. Nováková: V. překladatel, *LF* 1962, s. 63; Z. Vycpálková-Vaňorná: Žena ve stínu života tří mužů, *Práce* 19. 6. 1971; J. Nečas: Učitel, překladatel, člověk, sb. *Sto let gymnázia ve Vysokém Mýtě* (1977) + *Ze vzpomínek na překladatele Homéra*, *LD* 15. 1. 1987; ltv (Lub. Vaculík), *Učitelské noviny* 1990, č. 37; V. Sekotová: Literární pozůstalost muže, jenž rozmloval s Homérem, *LF* 1997, s. 107; A. Frolíková: *Cesta O. V. na jih*, tamtéž, s. 111.

jž

Var

1921–1953

1. 1921–1930, 2. 1948–1953

Kulturněpolitický levicově orientovaný časopis, zaměřený k široce pojaté aktuální problematice různých oblastí veřejného života včetně literatury a umění, po válce podporující socialistické přeměny a lidovou kulturu opírající se o národní tradice.

1.

Podtitul: Pokrokový list pro veřejné otázky. – *Redaktor:* Z. Nejedlý. – *Vydavatel:* 1921/22 (roč. 1) Občan-

ská knihtiskárna v Praze; 1922–25 (roč. 2–3) V. Vortel a R. Rejman; 1925–30 (roč. 4–5) R. Rejman; vesměs Praha. – *Periodicita:* 1921–23 (roč. 1–2) 2× měsíčně s různou letní přestávkou; 1924/25 (roč. 3) nepravidelně od ledna 1924 do června 1925; 1925/27 (roč. 4) nepravidelně od října 1925 do ledna 1927; 1927/30 (roč. 5) nepravidelně od února 1927 do června 1930; vždy 20 čísel.

Časopis založil Z. Nejedlý po svém rozchodu s Realistickým klubem a s jeho orgánem Realistická stráž, již až do ledna 1921 s E. Rádlem redigoval. Základní zaměření listu (vyjádřené v 1. čísle v programové stati Lidově a pokrokově) bylo dáno právě Nejedlého poválečnou názorovou radikalizací směřující od realismu k marxistické levici a jeho snahou ovlivnit politickou orientaci zejména mladé inteligence. Z jejich řad se také rekrutovala většina Nejedlého spolupracovníků v nejrůznějších oborech veřejného života, politiky, školství, vědy a kultury, studentům bylo též věnováno samostatné číslo 10 v 1. roč., redigované J. L. Fischerem. Vedle hlavních statí měl V. jen dvě pravidelné rubriky: všeobecně informační *Zprávy* a drobnější komentáře k událostem a k dennímu tisku *Poznámky*. Jen v některých ročnících se objevoval nepravidelně *Fejeton* a ojedinelé se osamostatnily rubriky věnované umění, kultuře a školství. V tomto širokém záběru patřilo literatuře, divadlu a hudbě (zřídka i výtvarnému umění) jen omezené místo. Do literárního dění zasáhl V. významněji a soustavněji jen v začátcích, kdy byl jeho stálým literárním referentem J. Wolker. Základní zaměření časopisu, vyrůstající z národně buditelské tradice a z lidovému duchu realisticke žurnalistiky, vytvářelo v orientaci poválečné generace protipól avantgardním snahám; zároveň však V. na svých stránkách i na pravidelných přednáškových večerech (volné sdružení Varu, 1922, kde mj. J. Wolker přednesl manifest Proletářské umění) poskytl mladým tribunu pro vyjádření vlastního programu. Od 3. roč., kdy se Nejedlý věnoval dalším publicistickým i kulturněpolitickým aktivitám, se intervaly mezi čísly prodlužovaly (5 roč. se tak protáhlo na 9 let) a list postupně ztrácel na významu.

Určující pro profil V. byla osobnost Z. Nejedlého nejen jako redaktora, ale i jako hlavního přispěvatele, autora úvodních statí všech čísel pěti ročníků i většiny příspěvků v jednotlivých kulturních rubrikách i v rubrikách *Zprávy* a *Poznámky*. Jeho nejbližším spolupracov-

níkem v prvních třech ročnících byl právník, filozof a sociolog J. Hrdina (1877–1947), jenž převážně též vyplňoval občasnou rubriku Fejeton. Nejedlý dále shromáždil široký okruh spolupracovníků zejména z řad středoškolských profesorů a vysokoškolských studentů, mezi nimi pracovníky českého (mj. sekretář Ústředního svazu čes. studentstva M. Matoušek) a německého (R. Steinerherz, M. Winternitz) studentského hnutí i pozdější významné odborníky: byli to mj. právníci V. a J. Procházkové, P. Levít, F. O. Navrátil, lékaři a přírodovědci M. Matoušek, J. Görlich, K. L. Kácl, F. Kaněra, J. Klepetář, J. Janda, filozofové J. L. Fischer, Z. Smetáček, L. Svoboda, filozof a pedagog J. J. Fišer, ekonom P. Růžek, filolog J. M. Kořínek, literární vědec B. Václavek, spisovatel V. Kaplický, muzikologové J. Teuchman a M. Očadlík, divadelník A. Kurš, publicisté J. Stolz, R. Kocourek, J. Vozka ad., dále mimopražští učitelé, většinou pozdější spolupracovníci Učitelských novin. Vedle převažující politické, sociologické a ekonomické tematiky k nejvýznamnějším literárně orientovaným příspěvkům patřily zásadní stati J. Wolkra v 1. a 2. roč. (Umění všední, či nedělní?, Proletářské umění, Manifesty) a rovněž analytické práce B. Václavka (O nové umění, Nová naše poezie v přítomném okamžiku, Částečná stabilizace starého a krize nového umění ad.). 3. roč. přinesl i několik statí F. X. Šaldy; ten zde mj. pokračoval v diskusi na téma „trojí generace“ (stať Spory literární), jež se rozvinula z polemiky o proletářském umění iniciované především stejnojmennou přednáškou (podepsán J. Wolker, an. spoluautor K. Teige; ve V. přímo na diskusi k ní reagoval i J. J. Fišer). Sám Nejedlý ze svých tehdejších literárněhistorických studií otiskl ve V. jen málo (památce B. Němcové), těžiště jeho příspěvků bylo v recenzích soudobé literární (M. Majerová), divadelní (hry bratří Čapků, A. Dvořáka a L. Klímy, J. Kopty, F. X. Šaldy i R. Rollanda) a hudební tvorby a v často polemických glosách (A. Macek, T. Nováková, A. Procházka, F. X. Šalda a F. V. Krejčí). Vedle Nejedlého (i šifra Z. N.) literární kritiku v 1. roč. obstarával zejména J. Wolker soustavně sledující mladou tvorbu (L. Blatný, J. Hořejší, M. Jirko, Z. Kalista, J. Kopta, M. Majerová, A. M. Píša, J. Seifert, později ojedinele i J. Matouš a J. Petrbok), ke konci listu se kritická rubrika zabývala především pracemi filozofickými, politickými aj.

2.

Podtitul: List pro kulturní otázky. – *Redaktoři:* Z. Nejedlý, odp. red. V. Pekárek. – *Vydavatel:* 1948–50 (roč. 1–3) Klub realistické kultury. – *Nakladatel:* 1948–49 (roč. 1–2) Melantrich; 1949–53 (roč. 3–4) Českosl. spisovatel; vesměs Praha. – *Periodicita:* čtrnáctidenní s četnými výkyvy v rámci dvojčísle a s nepravidelnostmi, zvláště v letních měsících: 1948 (roč. 1) od dubna do prosince; 1949 (roč. 2) od ledna do prosince; 1950/51 (roč. 3) od března 1950 do února 1951; 1951/53 (roč. 4) od června 1951 do července 1953.

Obnovený V. začal vycházet krátce po únoru 1948 na podporu národně, lidově a socialisticky orientované „realistické kultury“. Jeho hlavním autorem se opět stal Z. Nejedlý uplatňující v něm širokou rozlohu tematickou (politické stati, aktuální glosy, polemiky, populárněji laděné literárněhistorické, muzikologické, sociologické i filozofické články, literární, hudební i výtvarná kritika). Jeho příspěvky (zpravidla šifra Z. N.) spolu s glosami V. Pekárka (i šifry V. P. a vp.) tvořily také takřka výlučně rubriku *Poznámky*. Nově se objevila rubrika *Dokumenty* obsahující zprvu starší stati marxistických teoretiků a politiků, zaměřené zvláště ke kulturní politice (výjimku tvořil článek K. Sabiny Demokratická literatura). Později byly přetiskovány i stati literárněteoretické (S. K. Neumann, B. Václavek, L. Aragon) i jiné (dopisy P. Jilemnického, Nejedlého kritika Nezvalových Milenců z kiosku z 1932), některé se zjevným aktualizacním záměrem (J. Š. Baar, J. Neruda, K. Čapek). Jakmile Z. Nejedlý pro jiná zaneprázdnění (ministerská funkce a hlavně příprava ČSAV) v péči o V. polevil (v posledním roč. se autorsky projevoval jen sporadicky), opakoval se případ předválečného listu: jednotlivá čísla se opožďovala (poslední roč. vycházel 1951–53), přibývalo projevů sovětských a ruských spisovatelů (K. Fedin, M. Gorkij, L. N. Tolstoj) i literárních teoretiků (V. V. Jermilov, A. V. Lunačarskij, B. Mejlach aj.) a žurnalistů. O povaze V. v jeho závěru svědčí i systematické otiskování oficiálních blahopřání Z. Nejedlého k životním jubileům umělců a jiných významných pracovníků. V měl i několik tematických dvojčísle: 1948 (roč. 1), č. 16–17 na podporu jiráskovské akce, 1949 (roč. 2), č. 11–12 o filmu, 1951/53 (roč. 4), č. 15–16 k jubileu Z. Nejedlého a č. 17–18 k úmrtí J. V. Stalina. K padesátinám V. Nezvala přinesl V. zcela ojedinele malou antologii z jeho veršů.

V. plně podporoval poúnorovou politiku KSČ. Současně ve věcech umění projevoval

i jistou osobitost danou osobností hlavního redaktora. Důraz kladený na lidový ráz národní kultury vedl k vyzdvížení tradic českého umění 19. století, někdy, např. při iniciování jiráskovské akce, i protichůdným postojům meziválečné levicové literární kritiky. Z. Nejedlý ve V. psal o V. Hálkovi, A. Jiráskovi, B. Němcové, K. Světlé a J. K. Tylovi, mottem listu byla Nerudova báseň *Jen dál!* Ve vztahu k soudobé tvorbě požadoval nejprve rozlišit mezi uměním a neuměním a teprve pak posuzovat rozdíly mezi realistickými a nerealistickými proudy; i přes zpravidla jednostranné ideové analýzy praktikované ve V. se tak Nejedlý snažil uchovat alespoň základní povědomí o uměleckých hodnotách (O realismu pravém a nepravém). Svěrázné názory projevoval ve vztahu k soudobé filozofii, kdy proti její tzv. katedrové („školské“) větvi vyzdvíhal jednak tradici husitského období, jednak lidové pohádky a klasické projevy umělecké. Nejbližším Nejedlého spolupracovníkem byl V. Pekárek soustředěný zejména na ortodoxně pojímanou marxistickou literární historii a kritiku (S. K. Neumann, V. Nezval, M. Pujmanová, J. Wolker), podle níž byl už „problematickým“ autorem i J. Hora. K dalším spolupracovníkům patřil F. Nečásek vystupující jako obhájce A. Jirásky a sovětského umění a odpůrce ruského formalismu. I v poválečném V. pokračoval Nejedlý v uvádění mladých literárních kritiků, tehdy ještě studentů, V. Dostála (též šifra V. D.), jenž se vedle V. Háška věnoval současné poezii (V. Nezval, J. Orten, V. Závada) a Z. K. Slabého orientujícího se vedle literární historie (J. Arbes, G. Pflieger Moravský) i na současné autory (K. Nový, I. Skála). Jen sporadicky se literární kritikou zabývali L. Doležel, J. Hájek, J. Lang, V. Stejskal a v čísle věnovaném Nejedlému i L. Čivrný. Různorodou teoretickou i kulturněpolitickou problematiku analyzovali J. Bouček, F. Buriánek, J. O. Fischer, S. Neumann, Z. Pachovský, literárněhistorické otázky F. Bařha, F. Götz, K. Nový, J. Průšek, slovenské pak J. Poničan. Vzpomínkový ráz mají exkurze do minulosti od K. Konráda a V. Nezvala (J. Wolker). K soudobému divadelnímu dění se vyjadřovali J. Pokorný a J. Škoda, o vztahu Z. Nejedlého k divadlu psal V. Feldstein, k výtvarnému umění M. Míčko, k hudbě B. Vomáčka, který vedle Z. Nejedlého a A. J. Patzakové obstará-

val též příspěvky z oblasti hudební vědy. O různých stránkách výtvarného umění psali J. Lauda, V. Nezval, V. Pavlásek, V. Rabas, V. Rada a o filmu z českých autorů A. M. Brousil, M. Fábera, O. Macháček, V. Vlček. Lidovou tvořivostí se zabývala K. Rektorisová, školstvím a pedagogikou P. Denk, F. Kahuda, J. Kojzar a J. Ryska.

LITERATURA: Rostos: V., *Apollon* 2, 1924/25, s. 100; J. L. Fischer: *Z doby V.*, sb. Václavkova Olomouc 1963 (1963, s. 259); M. Matoušek: *Mladí kolem Varu Z. Nejedlého, Dějiny a současnost* 1966, s. 31; J. Dvořák in *Z. Nejedlý a nová česká literatura* (1969, s. 45; rozšíř. a přeprac. vyd. 1978, s. 100); R. Rejman: *Vzpomínám na Var Z. Nejedlého, Učitelství* 1970, č. 23; J. Kojzar: *V. a pokrokové učitelství, Pedagogika* 1972, s. 197; P. Čornej: *Význam časopisu V. pro naši literaturu v letech 1948–1953, ČLit* 1975, s. 552; B. Svadbová: *Lidové a pokrokové (o kritikách Z. Nejedlého ve V.)*, *Lit. měsíčník* 1978, č. 7; M. Blahynka: *Časopis významu vysoké školy, ČLit* 1978, s. 104 + in *Novinář Z. Nejedlý* (1979, s. 123); D. Žváček: *Ohlasy ruské a sovětské literatury v Nejedlého časopise V.*, sb. *Materiály k českosl.-sovětským literárním vztahům* (1989, s. 164).

es, zp

Pavel Váša

* 23. 1. 1874 Čáslav

† 20. 3. 1954 Brno

Jazykovědec, literární historik, folklorista, prozaik, překladatel; publicista z okruhu realistického hnutí a Lidových novin.

Syn evangelického učitele a historika Č. Váši (1842–1907) strávil dětství v podřípské vsi Krabčice, významném středisku evangelíků. Gymnázium studoval v Roudnici n. Lab. (mat. 1892), filoz. fakultu v Praze 1892–96 (češtinu, klasickou filologii a němčinu, zkoušky dokončil 1899), kde na něj nejvíce zapůsobili J. Gebauer, J. Král a T. G. Masaryk, pevné přátelství uzavřel s E. Smetánkou. Z prací v Gebauerově semináři vyrostla disertace *Jak byl kleslý český jazyk knižný v století osmnáctém*, kterou V. podal ve studijním roce 1897/98; z pracovních a rodinných důvodů však k rigorózu nepřistoupil. Učil jako suplent na žižkovské reálce (1897–99), potom jako profesor v Lounech, 1901–25 na vyšší průmyslové škole v Brně. 1925–34 řídil

zahraničně politickou rubriku Lidových novin (předtím od 1917 byl jejich externím redaktorem, 1927–34 též jejich vydavatelem a odpovědným redaktorem). 1899 uzavřel sňatek s V. Váňovou, dcerou spisovatele a překladatele J. Váni, která se později rovněž věnovala literatuře (pod jm. Vášová); 1902–04 se jim narodily tři děti. – V 90. letech se V. družil k pokrokovému studentskému hnutí; působil též ve spolku evangelických akademiků Jeroným a účastnil se přípravy evangelické expozice na Národopisné výstavě československé 1895. Na Moravě se jako stálý spolupracovník Lidových novin (od 1906) i jako řečník na veřejných schůzích angažoval v protiklerikálním a protirakouském boji. Od 1908 spolupracoval s L. Janáčkem v moravském pracovním výboru pro lidovou píseň, po vzniku ČSR se stal jednatelem moravskoslezského pracovního výboru státního Ústavu pro lidovou píseň a členem hlavního výboru tohoto ústavu. Byl též činný ve Vědeckém klubu v Brně a v dalších institucích, 1913 se stal dopisujícím členem ČAVU. Za 1. světové války sloužil nejdříve ve vojenské nemocnici v Brně (odtud psal reportáže do Lid. novin), jako politicky podezřelý byl poslán do tábora internovaných učitelů v Petřalce aj. a posléze pobyl půl roku na italské frontě u Gorice; v březnu 1917 byl propuštěn z armády a doma se hned zapojil do žurnalistické a politické činnosti. 1919 byl členem komise pro zřízení filoz. fakulty v Brně. V meziválečné době se věnoval především žurnalistice a přípravě Slovníku jazyka českého, k němuž sbíral materiál od počátku století a který zpracoval zprvu sám, teprve před zahájením tisku si přibral ke spolupráci F. Trávníčka (konec V. života byl ztrpčen tím, že 1952 vydal Trávníček 4. vyd. Slovníku bez jeho vědomí a bez uvedení jeho spoluautorství).

Charakter rozsáhlé vědecké, publicistické i spisovatelské činnosti V. byl určen především rodinnou evangelickou tradicí. Z ní vyrůstají jeho první básnické pokusy, jí byl přiveden ke studiu lidových duchovních písní, k zájmu o dílo představitelů jednoty bratrské a o reformační a evangelickou literaturu vůbec i k péči o čistotu českého spisovného jazyka; strážcem evangelického odkazu byl i ve své publicistické činnosti v Lidových novinách a jinde. V raných studiích o původu lidových duchovních písní ve sbírkách F. Bartoše a J. V. Kamarýta

ukázal, že jsou to ze značné části staré umělé duchovní skladby, namnoze reformační. Nejcennějším výsledkem V. snah o přiblížení reformační literatury čtenáři naší doby byl obsáhlý výbor ze spisů J. Blahoslava, který představil jeho dílo v celé mnohotvárnosti. Zaujetí českou reformací vedlo V. k negativnímu stanovisku vůči vyzvedávání naší kultury barokní, k němuž došlo ve 30. letech (polemická brožura *Arne Novák, barok a reformace*). Ve své době vcelku úspěšnou studijní a popularizační příručkou byl *Katechismus dějin české literatury*, podávající popisnou metodou základní poučení; lépe se V. zdařilo vylíčení starších období, materiál druhé poloviny 19. a počátku 20. století již metodicky nezvládl. Tento nedostatek napravil ve druhém vydání A. Gregor, který zpracoval písemnictví od konce 19. století až do 20. let sám; V. sem přispěl novou kapitolou *Písemnictví evangelické doby nové*, která byla prvním zpracováním této literární oblasti. Nejvýznamnější díla však V. vytvořil v oblasti lingvistiky. Spis *Moravská jména místní*, sepsaný s F. Černým, má základní význam pro moravskou toponomastiku a v oblasti výkladu slovanských místních jmen představoval dovršení miklošicovské pozitivistické jazykovědy. Do povědomí nejširší kulturní veřejnosti se však zapsal především *Slovníkem jazyka českého*, který vydal 1934–37 ve spolupráci s F. Trávníčkem. Jako první (a až do druhé poloviny 50. let jediný) ve 20. století dokončený slovník českého jazyka měl velký význam pro rozvoj jazykové kultury svým moderním nebrusičským pojetím v širokých vrstvách. V. měl také zásluhu na tom, že se Lidové noviny vyznačovaly neobvykle čistým a nefrázovitým jazykem. – Svě dětství v uzavřené evangelické společnosti a studia v Praze i s ruchem 90. let živě vylíčil v dvoudílných pamětech *Pod Řípem a V Praze*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Shaw, Čeněk Jiřina, Če-veř (dub.), Jiřina; Č. J., pv., P. V., sh, sh., SH, -š- (Lid. noviny), -ša (Věstník čes. profesorů), V. (Hlasy ze Siona). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (1899); Časopis Matice moravské (Brno 1909–40; 1909 studie Kdy byla skládána Alexandreis?, i sep.; 1910 Kdo byl původcem Počátkův?, i sep.); Časopis Mor. muzea zemského (Brno 1911); Čes. bratr (1950); Čes. lid (1896, studie O původu některých písní nábožných v Bartošově sbírce Národních písní moravských, Kamarýtova sbírka Českých národních písní duchovních); Evangelické listy (1893–94, BB); Hlasy ze Siona (1892); kal.

Hus (1894); Kostnické jiskry (od 1939); Lid. noviny (1906–42; úvodníky, fejetony, sloupky, stati o literatuře, recenze, polemiky aj.; 1917 cyklus FF o F. Vymazalovi a 1927 o F. Slámovi; 1911 a 1912 i beletristická příl. Večery); sb. Na paměť Rudolfa Těsnohlídka (Jaroměř, Brno 1928); Nár. divadlo (1954, stať Janáček a Praha); Nár. osvobození (1928); Nár. práce (1939); Naše řeč (mj. 1935, č. 5 s tit. NŘ univ. prof. E. Smetánkovi k 60. narozeninám, i sep.; 1947 studie Slovník M. Z. Poláka); Niva (Brno 1921); kal. Orloj (1894, 1896); Památník k šedesátiletí Stát. českosl. reál. gymnázia v Roudnici n. Lab. (1937); Program D 41 (1940, stať Janáčkova nesnáž s libretisty); Sovětská jazykověda (1954, stať František Vymazal); sb. Studie a vzpomínky prof. dr. Arne Novákovi k 50. narozeninám (Vyškov 1930); Věstník ČAVU (1951, studie O barokní češtině); Věstník čes. profesorů (1899); Výr. zpráva První stát. čes. reálky v Brně (1928); Zpráva učenické útulny Ústředního spolku živnostníků moravských v Brně (1905, o V. Náprstkově). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a jazyce*: Böhmisches (učebnice, Berlín b. d., 1904, s Č. Szyrovým); Böhmisches (konverzace, Berlín b. d., 1905); Moravská jména místní (studie, 1907, s F. Černým); Katechismus dějin české literatury (b. d., 1910; upr. a rozšíř. vyd. 1927, připravil A. Gregor); Jan Amos Komenský (studie, 1920); Rok v bílém plášti (FF 1933 ← LidN 1915 s tit. Z vojenské nemocnice); Od Jungmanna po nový Slovník jazyka českého (propagační brožura, b. d., 1934); Slovník jazyka českého (1934–37 v seš., s F. Trávníčkem, souborně ve 2 sv., další vyd. v 1 sv.; 2., upr. vyd. 1941, 3., upr. vyd. 1946, 4., upr. vyd. 1952 bez uvedení V. jména); Arne Novák, barok a reformace (studie, 1941); Pod Řípem (paměti, 1939; další vyd. 1947 označeno jako 1. d. Paměti); Znovu za Husem (E 1946); V Praze (1947, 2. d. Paměti). – *Překlad*: R. W. Seton-Watson: Sarajevo. Studie o vzniku veliké války (1929). – *Ostatní práce*: T. G. Masaryk, prezident Československé republiky (1918); T. G. Masaryk, jeho život a práce (1919). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: A. Kunz: Böhmisches-deutsches und deutsch-böhmisches Taschenwörterbuch (Kapesní slovník česko-německý a německo-český) (Berlín, Praha, asi 1904, V. úprava od 12., bibliograficky nedoloženého vyd.; čtená další vyd. u nás i v Německu); Masaryk o socialismu, zvláště marxismu (b. d., 1920); Moravské písně milostné (1930–36, v seš., s L. Janáčkem); Velcí Moravané národu (1948); J. Blahoslav: Pochoďně zažžená (1949, výbor z díla s úvod. studií a poznámkami); – mimo to středoškolské čítanky (všechny s A. Gregorem): Čítanka pro první třídu škol středních (1922; upr. vyd. 1930); Čítanka pro druhou třídu... (1923; upr. vyd. 1932); Čítanka pro třetí třídu... (1924); Čítanka pro čtvrtou třídu... (1925); dále slovenské čítanky (všechny s A. Gregorem a O. Haluzickým): Čítanka pre prvú triedu stredných škôl (1928; upr. vyd. 1933); Čítanka pre druhú triedu...

(1930; upr. vyd. 1934); Čítanka pre tretiu triedu... (1931). ■

LITERATURA: ● ref. Katechismus dějin české literatury: -il. (M. Hýsek, dub.), LidN 9. 10. 1910 a 11. 10. 1910 (zde poznámka k V. odpovědi); Dr. A. Č., Máj 9, 1910/11, s. 64; V. M. (Mrštík), MSIR 7, 1910/11, s. 187; A. Pražák, Naše doba 18, 1910/11, s. 629; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 309; K. Rieger, ČMF 1911, s. 161; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 70 ●; A. Novák: ref. T. G. Masaryk, prezident Československé republiky, Národ 1919, s. 58; S. Souček: ref. Jan Amos Komenský, LidN 23. 12. 1920; F. V. Bartoš, B. Golombek, A. Novák, R. Těsnohlídek, E. Valenta aj.: k padesátinám, LidN 23. 1. 1924 (zvl. č., odpol. vyd.); ● ref. Katechismus dějin české literatury (upr. vyd.): an., NO 10. 12. 1926; -e-, Host 6, 1926/27, s. 80; -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 363; J. Staněk, LidN 9. 1. 1927; B. Jedlička, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 85 ●; ne (A. Novák): ref. Rok v bílém plášti, LidN 17. 6. 1933 + (pod vl. jm.) Filolog novinářem, LidN 23. 1. 1934; Š. Jež: ref. Slovník jazyka českého, Lumír 63, 1936/37, s. 60; J. Ort (P. Eisner): Krátké dumání nad slovníkem, LidN 8. 8. 1937; ● ref. Pod Řípem: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 621; A. N. (Novák), LidN 23. 4. 1939; kp. (K. Polák), Nár. práce 21. 5. 1939 ●; B. Václavek: Jak ukojit hlad po lidové písni (ref. ed. Moravské písně milostné), LidN 3. 1. 1940; ● ref. Arne Novák, barok a reformace: J. Dokulil, Akord 8, 1940/41, s. 362; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 178; kp. (K. Polák), Nár. práce 18. 5. 1941, příl. ●; V. Vančura: Vášův-Trávníčkův slovník (2., upr. vyd.), LidN 23. 3. 1941; A. G. (Gregor): P. V. sedmdesátímkem, LidN 22. 1. 1944; ● ref. V Praze a Pod Řípem (4. vyd.): V. Č. (Černý), ČL 1948, s. 139; J. Dostál, KM 1948, s. 98; V. Štěpánek, LF 1950, s. 144 ●; F. Dl. Bulánek (B.-Dlouhán): Tvůrčí manželská dvojice, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 234; J. V. Šebesta: k pětasedmdesátinám, Kostnické jiskry 1949, č. 3–4; A. Molnár: ref. ed. J. Blahoslav, ČMM 1951, s. 246; ● k osmdesátinám: A. Gregor, LD 23. 1. 1954; J. Balcar, Čes. bratr 1954, s. 29; fmd (F. M. Dobiáš), Kostnické jiskry 1954, č. 4; K. LitN 1954, č. 5 ●; ● nekrology: J. Rejzek, Svob. slovo 23. 3. 1954; F. Ninger, Kostnické jiskry 1954, č. 12 ●; V. Šmeral: Nejlepší přítelkyně (vzpomínka na V. jako učitele), RP 2. 11. 1962; P. Biró: P. V. (23. 1. 1874 – 20. 3. 1954), Kostnické listy 1970, č. 12; L. Ohnoutková-Vášová: Patnáct let od smrti Petra Bezruče (z Bezručových dopisů P. V.), Kostnické jiskry 1973, č. 18; ● k 100. výr. nar.: J. B. Čapek, Křesťanská revue 1974, s. 40; vpa (V. Pazourek), Svob. slovo 24. 1. 1974; P. Pešta, VVM 1974, s. 206 ●; P. Pešta: P. V. jako literární historik, sb. Z kralické tvrže 1974, s. 21; J. Firt in Knihy a osudy (1991); M. Frydrych: k 50. výr. úmrtí, Čes. bratr 2004, č. 6.

pp

Adolf Emil Vašek

* 14. 6. 1881 Hrabyně

† 6. 6. 1948 Česká u Brna

Prozaik, tvůrce historických povídek ze slezských dějin, literární a kulturní historik, autor historických a místopisných příruček.

Podpisoval se též Adolf Vašek-Vrchovecký. – Syn učitele v Hrabyni (tam byli jeho spolužáci pozdější národohospodář K. Engliš a slezský písničkář A. Chamrád); 1890 se rodina přestěhovala do Komárova, kam otec přišel na školu formálně sice utrakvistickou, ve skutečnosti však zgermanizovanou. Snažil se o její počestění (i obecního úřadu) a o zakládání českých spolků. Od 1892 V. studoval na českém gymnáziu v Opavě. Podnícen Slezskou vlastivědou jeho ředitele V. Praska se pilně zabýval kulturní historií rodného kraje a lidovědou, silně na něho zapůsobily také romány F. Slámy ze slezských dějin. Od mládí se vzdělával také v hudbě, vystupoval i veřejně jako klavírista a varhaník. Nervové onemocnění způsobilo, že musel přerušit studia a maturitu složil až 1901. Začal pak studovat v Praze práva, po třech semestrech však přestoupil na filoz. fakultu, kde se zaměřil na dějepis a zeměpis. Vojenskou službu nastoupil 1903 jako jednoroční dobrovolník ve Vídni, byl však superarbitrován a studoval pak ve Vídni opět dějepis a zeměpis, též češtinu a němčinu, filozofii a dějiny umění, zvláště hudby. Státní zkoušky z dějepisu a zeměpisu pro střední školy vykonal začátkem 1908. Předtím se ve Vídni oženil (1906 a měl 3 děti). Učil od 1906 češtinu na německé reálce v Olomouci, ve školním roce 1908/09 dějepis na české reálce. Od 1909 působil na zemské vyšší reálce v Příboře, 1915–19 na zemské vyšší reálce ve Velkém Meziříčí, od září 1919 na českém klasickém gymnáziu v Brně. Pro vážnou žaludeční nemoc odešel 1925 do důchodu, leč po zdařilé operaci se 1927 k učitelství vrátil na 1. českou státní reálku v Brně. 1939 odešel definitivně do penze, kterou trávil v blízké vsi Česká u Brna (bydlel tam již od 1935). Po 1. i po 2. světové válce působil také jako expert vládních orgánů pro záležitosti Horního Slezska.

V. publikační činnost byla široká. Od 1898 přispíval do Opavského týdeníku, od 1902 také do Slezského věstníku články, v nichž připomínal významné slezské osobnosti a události slezských dějin, referoval o nových publika-

cích a kulturních událostech. Historické znalosti byly i základem jeho povídek. Pod pseudonymem otiskl romanticky napínavou povídku z dějů 16. století *Otcův hřích* (ve 2. vyd. s tit. *Tatčkův zločin*), psanou archaickou řečí s prvky slezského dialektu. Druhá povídka *Hadrunká Sybilije*, knižně s tit. *Hraničné kameny*, se vztahovala k pruské anexi Horního Slezska 1742, která přinesla lidem utrpení a vyvolávala odpor k uchvatitelům. Z ostatních prací je nejvýznamnější první monografie o slezském buditeli A. Vaškovi (jeho vzdáleném příbuzném) a přes výhrady kritiky dokumentární sledování vývoje tvorby Leoše Janáčka (*Po stopách dr. Leoše Janáčka*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alfa, Éda, Ego, Emil Kaldunov, Jan Vysocký, Ladislav Bojar, O. Pavián, Pavel Klen, Petr Vok, Silesiacus, Sirius; ae-ae, A-lf-a, E. K. Kldnv, -š-, V., Všk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ařord (1945–47); sb. Brno, Morava a Slezsko (1922); ČČM (1914); Časopis lékařů českých (1928–31); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1908–10); Černá země (Mor. Ostrava 1926–33); Čes. lid (1928); Duch novin (Nový Bydžov); Kalendář Moravec na r. 1919 (Opava); Lid. noviny (1909–13, 1942); Mor. noviny (Brno 1925–37); Mor. orlice (Brno); Moravkoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno 1911–12, 1920–21); Moravkoslezský deník (Mor. Ostrava 1922–27); Moravkoslezský sborník (Mor. Ostrava 1918–20); Nár. listy (Brno 1922–25); Nár. noviny (Brno 1925); sb. Od Horácka k Podýjí (Znojmo 1930–31); Opavský týdeník (od 1898); Ostravský deník (1912–13); Pozor (Olomouc 1908); Rozkvět (1919, P Hadrunká Sybilije); Samostatnost (1928); Slezské slovo (Mor. Ostrava (1907); Slezský kalendář na rok 1909; Slezský věstník (Raduň u Opavy 1902–04); Světozor (1929); Svoboda (Brno 1922); Svob. zítřek (1947); Tribuna (1927–28); Venkov (1926–27; 1927 Pravda a báj v Mrštíkové Pohádce máje); Věstník Matice opavské, pokr. Slezský sborník (Opava 1905–20, 1947); Vlastivědný sborník slezský 2 (Opava 1926); Výr. zpráva reálné školy Brno (1938); Zlatá Praha (1903). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Otcův hřích (P 1904, pseud. Emil Kaldunov; 1906 s tit. Tatčkův zločin; 1922 defin. vyd. opět s tit. Otcův hřích); Hraničné kameny (P 1919); Profesor Antonín Vašek, buditel svého lidu na Lašsku slezském i moravském, bojovník za vědeckou poctivost, otec Petra Bezruče (1930); Po stopách dr. Leoše Janáčka (1930). – *Ostatní práce*: Otázky a přehledy z dějin mocnářství Rakousko-uherského se zvl. zřetelem k zemím českým (1912); Zeměpis Rakousko-Uherska v tabulkových srovnávacích přehledech... (1913); České dějiny v srovnávacích a tabulkových přehledech (1916); Velké Slezsko (1918); Odkřesťaněný svět (1919); O Ratibořsku

(b. d., 1919); Národní obrození našich Moravců v bývalém pruském Slezsku (b. d., 1919); Čeští spisovatelé Těšínska a býv. prus. Slezska (b. d., 1919); Písně našich Moravců za Opavici (b. d., 1919); Místopisný průvodce po moravském Ratibořsku, jeho přítomnosti a minulosti (1920, podp. A. V. Vrchovecký); Hlavní data o Ratibořsku v části naší republiky přičtené (1920); Občanská nauka v srovnávacích a tabulkových přehledech (1921); Opava a okolí (1922, s V. K. Vendlem); Orelská osvěta (1923); Přehledy o válce světové a o vývoji Československé republiky (1924); Československá republika, její vznik a vývoj do r. 1924 (1924); Otázky a přehledy z československých dějin... (1924); Přehledné a srovnávací tabulky k dějinám československým od doby nejstarší až do roku 1848 (1925); V paměť generála Fr. Al. Zacha, velkého slovanského revolucionáře, vojenského učitele, politika a diplomata (b. d., 1927); V Brně za převratu (1934); Pan farář Böhm (1947); K našim nárokům na Horní Slezsko (1947). ■ **REDIGOVAL časopis:** Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1909–10 do č. 2, s I. Wurmlem); *knížnice:* Časem a prostorem (1912–37), Hlasy Bezručovy země (1919–20), Vlast (1926). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Milostné listy Viléma Mrštíka Helence (1928); J. M. Hurban: Cesta Slováků ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách r. 1839 (1929). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Ficek: Soupis prací A. E. V., SISb 1948, s. 247. ■ **LITERATURA:** K. O. (O. Kádner): Slezsko. Dva mladí historikové, Naše doba 20, 1912/13, s. 776; V. Martínek: Slezsko v literatuře krásné, Věstník Matice opavské 1917, s. 151; Z. Hájek: ref. V paměť generála Fr. Al. Zacha..., Nové Čechy 12, 1928/29, s. 36; ● ref. Profesor Antonín Vašek...: A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 449; ah, LidN 1. 5. 1930; p. (A. M. Piša), Večerník PL 8. 5. 1930; A. Pražák, Naše věda 1930, s. 73; ak., Dělnická osvěta 1940, s. 197; -jen-, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 160 ●; V. H. (Helfert): ref. Po stopách dr. Leoše Janáčka, Index 1931, s. 12; J. Kunc: Pravda o Janáčkově, LidN 14. 8. 1938 (k tomu vl, LidN 23. 8. 1938); kp: Historik A. E. V. šedesátníkem, LidN 14. 6. 1941; ● nekrology: hjk (Z. Hájek), LidN 9. 6. 1948 + (pod vl. jm.) Rovnost 10. 6. 1948; v., LidN 11. 6. 1948; V. Ficek, SISb 1948, s. 238 → Z rodného kraje (1977, zkráceno); an., Naše věda 26, 1948/49, s. 204 ●; V. Ficek: A. E. V., Biografický slovník širšího Ostravska 1 (1972, s. 172).

pp

Antonín Vašek

* 11. 11. 1829 *Háj* u Opavy
† 13. 12. 1880 *Brno*

Pedagog, znalec staré češtiny, v kritice pravosti RKZ souputník A. V. Šembery a předchůdce J. Gebauera;

národní buditel, vydavatel a redaktor Opavského besedníku, prvního českého časopisu ve Slezsku.

Pocházel z početné rodiny (z třinácti dětí pět zemřelo v útlém věku) vesnického hostinského a domkáře, který si musel přivydělávat i jako nádeník. V. vychodil jednotřídní českou obecnou školu v Chabičově a německou hlavní školu v Opavě (od 1840), kde také 1842–48 absolvoval německé šestitřídní státní gymnázium (na studia si vydělával kondicemi). Na jeho národní uvědomění zapůsobil starší bratr František, studující posléze v Olomouci teologii. Také V. odešel na tzv. filozofii do Olomouce, kde se zúčastnil národního ruchu a kde se též připojil k žádosti o české přednášky. Silně na něj zapůsobil profesor I. J. Hanuš, kterého 1849 následoval do Prahy. Tam studoval klasickou a slovanskou filologii (1850–53) a pokračoval ve Vídni (1853–54), kde mj. poslouchal přednášky A. V. Šembery a F. Miklošiče. Po jednoroční suplentuře v Opavě studoval 1855–57 ve filologickém semináři vídeňské univerzity; 1857 dosáhl aprobační z klasické filologie a 1858 z češtiny. Učil krátce od 1857 v Opavě, 1858 půl roku v Jihlavě, 1858–60 v Košicích, 1860 se vrátil do Opavy a od 1. března 1861 až do konce 1865 tu vydával časopis Opavský besedník. 1866 se oženil. 1870 se iniciativně podílel na založení Opavského týdeníku, v němž pak redigoval Domácí zprávy. Spoluzakládal také čtenářské a pěvecké spolky; podporou českých kandidátů při volbách do zemského sněmu se účastnil i politického života. Svou mnohostrannou činností se stal pro německé nacionální kruhy nežádoucím; 1873 byl náhle přeložen do Brna na Slovanské gymnázium. Od mládí měl V. nepevné zdraví; v 60. letech se léčil v Gleichenbergu ve Štýrsku, v Karlových Varech a vícekrát v Rožnově p. R., kvůli otužení se ve volných chvílích věnoval honbě. V Brně měl po většinu let ve škole snížený úvazek pro nedobrou zdravotní stav, který se zhoršil, když V. vystoupení proti RKZ vyvolalo rozhořčení šovinistické české společnosti. Zemřel náhle při záchvatu chřelny krve; zanechal šest nezletilých dětí (nejstarší z nich Vladimír byl pozdější básník Petr Bezruč).

Význam V. je buditelský a vědecký. Jím vydávaný a redigovaný Opavský besedník (zprvu vycházel s podtitulem „Zábavný a poučný týdeník pro lid moravský“, od 2. roč. třikrát do měsíce) položil pevné základy národně obroz-

vacímu procesu ve Slezsku a na severovýchodní Moravě; aby se přiblížil prostým čtenářům, byl tištěn z větší části švabachem. Hlavními spolupracovníky byli čeští profesori J. Lepař, V. Pečenka, J. Zukal, kteří dočasně působili v Opavě, a mladý absolvent gymnázia V. Prasek (také zastupovali V. v redakci za jeho nemoci a prázdninových pobytů). List informoval především o veřejném dění doma i za hranicemi, vzdělával zemědělské obyvatelstvo v hospodářských záležitostech, přinášel dopisy ze slezských a moravských obcí i z Vídně a Prahy, šířil obecně přístupnou četbu, probouzel a prohluboval národní vědomí a lásku k mateřské řeči, zdůrazňoval příslušnost slezského obyvatelstva k českému národnímu celku. Těmto snahám napomáhala i beletrie. Jediným literátem ze Slezska v něm byl prozaik a veršovec J. Šrámek (pseud. Jaroslav Březanovský), dále přispívali mladí moravští spisovatelé A. Balcárek (pseud. Slavomír Pustinský), F. Brzobohatý (pseud. Kyselka Slanovodský), F. A. Hora (pseud. Horymír Vinařovský), E. Vrána; soustavně spolupracoval z Čech povídkář F. Pravda. Jednotlivými básněmi přispěli G. Pflieger Moravský, R. Kallus a J. Solař. Stati z dějin Slezska psal J. Lepař, o Velké Moravě A. Balcárek, o slovanských národech V. Svoboda. Rubrika literárních zpráv přinášela vesměs stručné informace o knižní produkci od významných děl až po kalendáře a učebnice, jen ojediněle s kritickým stanoviskem. Beletrie se z časopisu vytrácela od jeho proměny (1863) v list politický, který přinášel i aktuální komentáře a zvláště vedl zápas o české školství ve Slezsku. – Po zániku Opavského besedníku se V. systematicky věnoval jazykovědným studiím z oblasti staré češtiny. Nejdříve vystoupil s průkopnickými pracemi onomastickými, jako byl *Výklad slovanských místních jmen v Opavsku*, kterým prokázal českost Opavska, Hlubčicka a Hlučínka v minulosti (tím stať měla i politický dosah). Jeho nejvýznamnější vědeckou prací je *Filologický důkaz, že Rukopis kralodvorský a zelenohorský, též zlomek Evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky*. V. vyšel z námitek předchozích badatelů našich i cizích (zvl. A. Petruševič, V. I. Lamanskij), provedl však poprvé zevrubnou a důmyslnou filologickou analýzu podezřelých rukopisů, z níž vyplynulo, že organismus jazyka v nich je nestarocheský, že skladby byly psány původně jazykem novočeským, a pak teprve pracně překládány

do starého jazyka bez jeho všestranné znalosti, takže došlo k mnoha chybám ve skloňování přívlastkových adjektiv, v užívání slovesných časů (zvl. různých druhů minulého času) aj.; navíc stojí vedle sebe tvary z různých staletí. Také rozbořením metriky, veršových shod a opakovaných frází, obrazů a výrazů, způsobu oprav písařských chyb atd. dospěl V. k závěru, že všechny rukopisy básní RKZ, hlásící se do různých dob v rozpětí půl tisíce let, vznikly v téže básnické, překladatelské a písařské dílně a tím ukázal cestu dalšímu zkoumání. Své nové argumenty shrnul v obraně proti kritikům, zlehčujícím jeho práci, ta však v důsledku jeho náhlého úmrtí zůstala v rukopise.

ŠIFRA: A. V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis Matice moravské (1876–79; 1876 O povahopisných jménech osad staročeských; 1877–79 O složených slovech v češtině); Hlas (1879); Mor. orlice (Brno, od 1866 dopisy, an.); Občan (Brno 1879); Olomoucké noviny (od 1866, dopisy, an.); Opavský besedník (1861–65); Opavský týdeník (od 1870); Pokrok (od 1866, dopisy, an.); Program des k. k. Obergymnasiums in Troppau (1872, Výklad slovanských místních jmen v Opavsku); Učitelské listy (Brno 1870); – posmrtně: Koleda (1881). ■ KNIŽNĚ. *Odborná práce*: Filologický důkaz, že Rukopis kralodvorský a zelenohorský, též zlomek Evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky (1879). ■ KORESPONDENCE: V. Prasek: A. V. a A. V. Šembera (Praskovi z 1876 a 1879), Věstník Matice opavské 1907, s. 87; A. E. Vašek: Z korespondence slezských buditelů, hlavně o začátek Opavského týdeníka (V. Praskovi z 1870), Věstník Matice opavské 1913, s. 54; A. L. Krejčík: Příspěvek ke korespondenci A. V. (J. Kožanému z 1879), LF 1930, s. 296; A. E. Vašek in Profesor A. V. ... (V. Praskovi z 1870 a J. Kožanému z 1879; 1930); Milostné listy A. V. Marii Brožkové (z 1865–77; 1955, ed. V. Ficek); V. Ficek: Dva dopisy A. V. bratru Františkovi (z 1848 a 1852), SIsB 1955, s. 125. ■ REDIGOVAL *periodika*: Opavský besedník (1861–65), Opavský týdeník (1870–73, rubrika Domácí zprávy). ■

LITERATURA: A. E. Vašek: Profesor A. V., buditel svého lidu na Lašsku slezském i moravském, bojovník za vědeckou poctivost, otec Petra Bezruče (1930); V. Ficek: A. V. v boji za práva lidu a za vědeckou pravdu (1964) + A. V. a Petr Bezruč (1968). ■ ● ref. Filologický důkaz...: V. Brandl, ČMM 1879, s. 124; an. (J. Jireček), Světozor 1879, s. 307; an., Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1879, s. 538; F. Vymazal in ed. RKZ s úvodem a výkladem (1879) + Hlas 18. 6. 1879 (k tomu A. V., tamtéž 25. 6. 1879); J. T. (Truhlář), Čes. včela 1880, s. 154 ●; F. B. (Bartoš): Filologický důkaz, že Moravské národní písně jsou podvrženým dílem F. Sušila, Obzor 1879, s. 236 (parodie); ● nekrology: an., Mor. orlice 17. 12. 1880

→ Opavský týdeník 1880, č. 51; an., Světozor 1880, s. 623; an., Učitelské listy 1880, s. 798; an., Koleda 1881, s. 16 ●; V. Prasek in Rodáci z Opavska a Frýdecka (1885, s. 14); F. Sláma in Vlastenecké putování po Slezsku (1886, s. 432); J. Vyhřídál in Naše Slezsko (1900, s. 49); J. Hanuš in Padesátiletá diskuse o Rukopisy, LF 1906, s. 221; V. Prasek: A. V. a A. V. Šembera, Věstník Matice opavské 1907, s. 87; an.: Profesor A. V., Slezský věstník 1910, č. 2–6; J. Vyhřídál: Kdo založil Opavský besedník, Věstník Matice opavské 1910, s. 54; -aa- (A. Otahal): České časopisy ve Slezsku, Vlast 1910, s. 364, 551 a 651; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 119, 172); A. E. Vašek: Prof. A. V., buditel lašského kmene, průkopník českého kriticismu, MSIR 7, 1910/11, s. 296 + A. V. a hnutí cyrilometodějské, MSIR 8, 1911/12, s. 490 + Z korespondence o Opavský besedník s prof. A. V. 1861–1866, Věstník Matice opavské 1912, s. 48; F. Pražák: K bojům o Rukopisy, Hlídka Času 19. 4., 3. 5., 5. 7. 1913 → Tvůrčí Morava (1941); V. Martínek: Dva slezští buditelé (A. V. a F. Sláma), Národ 1917, s. 633 + (an.) A. V., Moravskoslezský sborník 2, 1919/20, s. 319; Dr. A. G. (Glos): O slezském buditeli A. V. a jeho době, Svob. republika 1922, č. 28 + Výchovný význam Opavského besedníku, tamtéž, č. 29 + Z počátků českého novinářství ve Slezsku 1, 2, tamtéž, 1925, č. 18 a 22 + (šifra A. G.) Periodický tisk ve Slezsku, Vlastivědný sb. slezský 2 (1926, s. 115); A. E. Vašek: Z dějin českého novinářství ve Slezsku (1812–1910), Vlastivědný sb. slezský 2 (1926, s. 121) + Prof. A. V., sb. Šedesát let českého gymnázia v Brně 1867–1927 (1927); ● k 100. výr. nar.: P. Váša, LidN 10. 11. 1929; V. Martínek, Moravskoslezský deník 10. 11. 1929 → Živné zdroje (1972) + RA 5, 1929/30, s. 91 ●; F. Trávníček: A. V., Bratislava 1929, s. 1095; M. Rusínský: Sedmdesát roků (o Opavském besedníku), Černá země 7, 1930/31, s. 129; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2 (1932, s. 232); L. Novák: Procitnutí národního vědomí a rostoucí úsilí o české střední školství (1848–1893), sb. Padesát let českého gymnázia v Opavě (1933, s. 16); M. Rusínský in Česká beseda v zemi pruského krále (1935); V. Šedivec (L. Vašek) in Z kroniky rodu Bezručova 1 (1937); F. Trávníček: A. V., LidN 13. 12. 1940; M. Rusínský: Z historie českých novin ve Slezsku, in Kapitoly ze Slezska (1946); A. Kučík in Po stopách předků P. Bezruče (1947); A. E. Vašek: Poznámky o Bezručově otci, Svob. zítřek 1947, č. 37; V. Ficek: A. V. a Petr Bezruč, SISb 1947, s. 90 + A. V. zakládá čtenářský spolek v Opavě, tamtéž 1949, s. 348 + Jak si Opavský besedník (1861–65) všímal Slovenska, tamtéž 1951, s. 361; O. Králík: A. V. a Olomouc, Katalog výstavy života a díla Petra Bezruče (1952) → Platnosti slova (2001); A. Kellner: O A. V., V. F. (Ficek): Badatelské úkoly o A. V., obojí Listy PPB 11. 10. 1954; A. Grobelný: Opavský besedník a Polsko 1861–1865, sb. Boh. Sobotíkovi k padesátinám (1955); V. Ficek: A. V., Nová svoboda 8. 12. 1957 + K počátkům Opavského besedníku, Památník Petra Bezruče (průvodce, 1957)

obojí → Z rodného kraje (1977); A. Závodský: A. V. a Petr Bezruč, sb. První české gymnázium v Brně (1967); M. Rusínský: Kytička k hrobu bojovníka, Ostravský kulturní zpravodaj 1970, č. 12; P. Pešta: O otci Petra Bezruče, Kam v Brně za kulturou 1975, č. 20; V. Ficek: A. V., Vlastivědné listy 1986, č. 2 + Co dlužíme památce A. V., sb. Kapitoly z dějin české literární historie (1989); I. Augustin: Nedoceněná osobnost, Moravskoslezský den 7. 9. 1993; (kk) (R. Kvaček): Úděl prvního, Svob. slovo 5. 4. 1996.

PP

Josef Vašica

* 30. 8. 1884 *Štítina* u Opavy

† 11. 4. 1968 *Praha*

Znalec staroslověnského jazyka a písemnictví, průkopník studia české barokní literatury, překladatel a editor.

Syn koláře. Měl šest sourozenců, z nichž po jednom rodiče přivedli z prvního manželství; sestra Hedvika V. (1890–1976) byla od 1917 vydavatelkou edice *Nova et vetera* v nakladatelství J. Floriana a později vedla bratrovi domácnost. V rodině se rozmanitě projevovali hudební, výtvarná a literární nadání: otec hrál na několik hudebních nástrojů, sestra Emma, pozdějším řeholním jménem Božena (1886–1981), se stala profesorkou kreslení a zpěvu na učitelském ústavu kongregace sester dominikánek v Olomouci-Řepčíně a překládala z němčiny náboženskou literaturu, sestřenice M. Glabazňová byla básnířka a prozaička. Obecnu školu V. vychodil v Mokřých Lazcích, do nichž se rodina přestěhovala po jeho narození (zde na něho zapůsobil politicky a kulturně činný kněz A. Gruda, spoluzakladatel Matice opavské). 1894 se rodina přestěhovala do Opavy; 1894–1902 tam V. vystudoval české gymnázium. 1902–06 studoval na teologické fakultě v Olomouci (k volbě bohosloví přispěl matčin bratr E. Glabazňa, farář v Klimkovicích, kam se rodiče přestěhovali po V. maturitě); z tamějších učitelů V. zaujal zvláště profesor semitských jazyků a Starého zákona A. Musil, spisovatel proslavený cestami po Orientu. Ve školním roce 1906/07 V. působil jako prefekt na arcibiskupském gymnázium v Kroměříži, 31. 12. 1906 byl vysvěcen na kněze. 1907–11 studoval s podporou arcibiskupské pokladny na univerzitě ve Vídni (třetí semestr v Praze) u V. Jagiče, K. Jirečka a V. Vondráka slovanskou filologii (na české univerzitě

v Praze navštěvoval přednášky T. G. Masaryka o vědě a náboženství); 1911 PhDr. disertací *Das Otmützer Evangelistar in seiner Sprache und Entstehung*. 1911–19 učil češtinu, latinu a řečtinu na gymnáziu v Kroměříži (ve školních letech 1919–21 měl dovolenou). 1913 navštívil Rusko. 1919 se na teologické fakultě v Olomouci habilitoval prací *Staročeské evangeliáře* pro obor staroslověnský jazyk a literatura (1921 mimořádný, 1928 řádný profesor, 1931–32 děkan, 1932–33 proděkan). 1937 přešel jako nástupce J. Vajse na bohosloveckou fakultu do Prahy. Po uzavření českých vysokých škol byl dán na dovolenou. Penzionován byl 1950. Pracoval v unionistickém hnutí, které usilovalo o obnovení církevní jednoty mezi slovanskými národy: účastnil se činnosti Akademie velehradské (zal. 1910 pro řešení naukových problémů tohoto úkolu), byl činný v Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje (od 1924 mezinárodním spolku pro propagaci unijní myšlenky) a mezi dvěma světovými válkami se podílel na organizaci unionistických kongresů. Hluboce ho ovlivnilo setkání s J. Florianem a záhy se stal jako překladatel a editor stálým spolupracovníkem jeho staroříšského nakladatelství (edice Nova et vetera a Archy). Člen ČAVU (1940 mimořádný), KČSN (1935 dopisující, 1937 řádný). Živý zájem o krásnou literaturu V. vedl k tomu, že vedle rozsáhlých vědeckých styků, domácích i zahraničních (respekt a přátelství mu projevoval např. D. Tschizewskij), udržoval přátelské vztahy také s řadou spisovatelů a básníků (kromě J. Floriana to byli J. Čep, J. Deml, F. Halas, V. Holan, L. Hořká, J. Strakoš, A. Vyskočil a J. Zahradníček). Z jeho žáků ve slovanské filologii vynikli mj. F. V. Mareš a V. Tkadlík. Zemřel na rakovinu ledviny, jejíž první příznaky se objevily při návštěvě Soluně 1966. Pohřben byl v Klimkovicích, 1993 byly ostatky převezeny na Velehrad.

První V. tištěná práce se týkala českého překladu bible; tomuto tématu věnoval habilitační spis *Staročeské evangeliáře* a popularizující příspěvky, jejichž shrnutím je stať *Bible v české kulturní tradici* (čas. Logos). Ve své habilitační práci vyslovil názor, že tzv. Vídeňské glosy jsou výňatky z původních církevněslovanských perikop, doplňované později kvůli srozumitelnosti českými prvky. K staročeskému písemnictví se vracel drobnými, ale objevnými edicemi; pronikavými textově kritickými a exegetickými příspěvky prohloubil poznání Legendy o sv. Kateřině. O staroslověnském písemnictví Velké

Moravy a přemyslovských Čech, které pokládal za součást české literatury (resp. za českou literaturu v jazyce staroslověnském) napsal řadu studií, jejichž prvním výsledkem bylo vydání *Knihy o rodu a utrpení sv. knížete Václava*, tj. 2. staroslověnské legendy václavské (ve Sborníku staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile). Spolu s tím usiloval uvést staroslověnské písemnictví do širšího povědomí popularizujícími příspěvky a komentovanými překlady (cyrilometodějská myšlenka, kterou jimi propagoval, nabyla za okupace rysu národně obranného); završením tohoto úsilí je jednak brožura *Slovanská bohoslužba v českých zemích*, jednak účast na antologii Na úsvitu křesťanství, redigované V. Chaloupeckým. Dvojí školení dopřálo V. rozšířit filologické zkoumání na vysoce speciální otázky z oboru liturgiky a církevního práva: řadou prací o Kyjevských listech nově osvětlil počátky slovanské liturgie, pracemi o Nomokánonu a Zakonu sudném převratně zasáhl do poznání cyrilometodějského odkazu právního. Plodem V. všestranné paleoslavistické erudice jsou rozsáhlá díla jeho stáří: soupisy staroslověnských rukopisů dochovaných v pražských knihovnách a kniha *Literární památky epochy velkomoravské 863–885*. V. zájem o církevní slovanštinu nebyl obrácen výhradně do minulosti; platil také liturgickému jazyku užívanému velkou částí slovanských národů v přítomnosti. Souběžně věnoval pozornost Rusku, ruskému myšlení a ruské literatuře, a také Podkarpatské Rusi. Přinesl nové poznatky o překladech málo známých nebo zapomenutých autorů, jako byl např. P. J. Čaadajev (úvod a vysvětlivky k V. soubornému překladu Čaadajevových Filozofických listů napsal D. Tschizewskij), ale také v komentářích současného dění (zejména sebevražd S. Jesenina a V. Majakovského, které V. pokládal za lidské i básnické tragédie příznačné pro duchovní prázdnotu ateistického sovětského Ruska); z V. zájmu o Podkarpatskou Rus vznikla více než desítka hodnotných informativních stať. Práce na novém vydání Kanisiova Katechismu v překladu jezuitu Š. Hlíny, poprvé vytištěném 1715, přivedla V. skoro náhodou k objevu básníka F. Bridela a poté k baroknímu písemnictví vůbec; monografie, jimiž od počátku 30. let postupně revidoval dosavadní názor na „dobu Temna“, shrnul v souboru *České literární baroko* (většina z nich předtím vyšla v časopisech Akord a Řád,

některé jako komentář k autorovým edicím). V. měl dar hutné syntézy, který uplatnil v souhrnných statích o slovanské bohoslužbě a českých překladech bible, ale netíhl k velkým knihám. Převážnou část jeho bibliografie tvoří komentované edice a překlady, typickou formou jeho publikační činnosti byly časopisecké příspěvky (jejich velkou část tvoří referáty o novinkách odborné literatury) a drobné knížky, navazující na tradici protireformačních „náboženských spisků v líbezně úpravě a řeči lidu přístupné“. Svoji první velkou knihu, České literární baroko, označil autor již více než padesátiletý v podtitulu příznačně jako „příspěvky ke studiu“; druhou, Literární památky epochy velkomoravské, charakterizoval o tři desetiletí později na sklonku života s narážkou na Balbína jako „jakýsi souhrn verosimilií“. Pro vědecké potřeby publikoval také latinsky a německy (přeložil rovněž do latiny některé staroslověnské památky). Ve výběru témat, jimiž se zabýval, je patrná katolická tendence: V. zájem o cyrilometodějskou tradici souvisel s unionistickým hnutím, k jehož vzniku dala 1880 podnět encyklika papeže Lva XIII. Grande munus, nařizující, aby se v celé katolické církvi slavil svátek sv. Cyrila a Metoděje; V. studium českých překladů bible je plně srozumitelné teprve v perspektivě dané katolickou Svatováclavskou biblí, kterou V. pokládal za návrat k textové tradici biblí předkralických; jeho příspěvky ke studiu českého literárního baroka vyrostly z původně neliterárního, katechetického úkolu. Při výkladu literárních děl vedl však V. v první řadě zřetel k jejich slovesné povaze (stylu, který definoval více jako projev duchovní struktury než jeho vnější znaky); sám psal příkladně jasným výkladovým slohem, zračícím láskyplné zaujetí předmětem, zdrženlivost úsudku a lidskou ušlechtilost autorovu. Přesvědčení, že věda o literatuře má směřovat především k pochopení slovesné krásy, sblížilo V. koncem 20. let s Jakobsonovým programem rehabilitace středověkých literárních děl jako živých estetických faktů a přivedlo ho v těsné časové blízkosti s ruským formalismem a rodícím se českým strukturalismem k postulu „nové vědy o literatuře“, překonávající nazírání literárněvědného pozitivismu. – Spoluúčast na překladu knihy F. Lefèvre: Nová psychologie (1928, přel. J. Florian) se V. v soupisech jeho prací a v literatuře předmětu připisuje neprávem.

ŠIFRY: jv., -jv.-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Acta Academiae Velehradensis (Olomouc 1947–48; 1948 ed. a lat. překl. Slovo na prenesennije moštem preslavnago Klimenta neboli Legenda chersonská, i sep.); sb. Acta Conventus Pragensis pro studiis orientalisibus a. MCMXXIX celebrati (Olomouc 1930, De s. Venceslao in documentis litterarum Palaeoslovenicis); Acta Conventus Velehradensis (Olomouc 1925–37); Akord (1928–47; 1930 Záblesky z Temna, Příklad Jeseniův, Sebevražda V. Majakovského, 1931 B. Bridel, 1939–40 Nejstarší česká poezie, 1941–42 Staročeská Legenda o sv. Kateřině, Ještě staročeská Legenda o sv. Kateřině, České biblické tisky, 1942–43 Básnická skladba sv. Konstantina-Cyrila); sb. Anfänge der slavischen Musik (Bratislava 1966); Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje (Acta cyrilomethodiana, Olomouc 1924–47); Archa (Olomouc 1920–21, 1927; 1921 Idea cyrilometodějská); sb. Baroko (Brno 1934, O české barokní poezii, i sep.); Byzantinoslavica (1939–63; 1939/46 Slovanská liturgie sv. Petra, sep. 1945); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939; rozšíř. vyd. 1940); Časopis katol. duchovenstva (1919, Nejstarší zlomek evangeliáře); Časopis pro moderní filologii (1950); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1922–32; 1923 Vývoj písemnictví na Podkarpatské Rusi, 1927 O Podkarpatské Rusi. Bibliografický příspěvek, 1929–30 Drobnosti z lašského nářečí, i sep.); Českosl. přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968); Čes. časopis filologický (1944–45); sb. Das heidnische und Christliche Slawentum (Wiesbaden 1970); sb. Duchem i mečem (1958); Hlídka (1922–30); roč. Chudým dětem (Brno 1935; Staročeský překlad bible, i sep.); Illustrazione Vaticana (1937); Křesťanská akademie (Řím 1967); Kvart (1930–31); sb. Kyrillo kai Methodio 2 (Thessaloniki 1968); Lid. demokracie (1945–46); Lid. listy (1936, 1939); Lid. noviny (1938, 1940); Listy filologické (1920, 1931); Logos, příl. Biblica (1949, Bible v české kulturní tradici); Lumír (1932–33); Na hlubinu (1928–36); sb. Na úsvitu křesťanství (1942, komentované překl. Životů sv. Cyrila a Metoděje, Pochvaly sv. Cyrila, první staroslověnské legendy o sv. Václavu, staroslověnských liturgických zpěvů a kánonu na svátek sv. Václava, Umučení sv. Víta a druhé staroslověnské legendy o sv. Václavu); sb. Náš hlas. Almanach slezského písemnictví krásného (Frýdek 1935); Našinec (Olomouc 1919–34); sb. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969); sb. O Josefu Pekařovi (1937); sb. Orbis scriptus. Festschrift für D. Tschizewskij zum 70. Geburtstag (Mnichov 1966); alm. Orloj (1945, ed. Hody selské posvícenské. Verše z 18. století); Prager Rundschau (1938); sb. Quintus unionisticus congressus Velehradii (Olomouc 1927); Rodinná katolická čítanka (Nový Jičín 1922, Katolická církev v Podkarpatských Rusnů, i sep.); Rozmach (1924–27); sb. Ruský národ a sjednocení církví (Olomouc 1928); Řád (1933–40; 1933–34 Tři kapitoly o českém literárním baroku, i sep., 1936 K dějinám staršího českého

písemnictví, i sep.); Sázava (průvodce Čedoku, 1953); Sborník odpovědí na voprosy po literaturovedení. IV. meždunarodnyj sjezd slavistov (Moskva 1958); Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu); sb. Se znamením kříže (Řím 1967); sb. Septimus unionisticus congressus Velehradii (Olomouc 1936); Slavica (1947–66); Slavistična revija (Lublaň 1957); Slavjanskaja filologija (Sofie 1963); sb. Slezsko, český stát a česká kultura (Opava 1946); sb. Slovanské studie (1948); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); Slovo a slovesnost (1940, Slovanská liturgie nově osvětlená Kyjevskými listy); sb. Strážce tradice. Arnů Novákovi na památku (Praha, Olomouc 1940); Studentský časopis (1938–39); Svatováclavský sborník Akordu (Brno 1929, Význam sv. Borise a Gléba v tradici svatováclavské); Svob. noviny (1945); Tak 2 (1938); Tribuna (1921); Věstník Maticе cyrilometodějské (1920); Věstník Společnosti sv. Cyrila a Metoda (1919); Voprosy slavjanskogo jazykoznanija (Moskva 1963); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); Vychovatel'ské listy (1930); Výr. zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za škol. rok 1911/12 (Několik poznámek k Evangeliári olomouckému z r. 1421, i sep.); Vyšehrad (1945–48); Život (1937–38); – posmrtně: sb. Ná/Prů/Pozor na Rus (1996, ukázka z rukopisu 5. přednáškového cyklu o ruských náboženských sektách, ed. M. Sládek). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Staročeské evangeliáře. Studie průpravná (1931); České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu (1938); Slovanská bohoslužba v českých zemích (1940); čtyři rozhlasové přednášky; Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze (1957, s J. Vajsem); Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, s překl. textů; dopln. vyd. 1996, ed. Z. Hauptová, se studií V. Vavříňka o Životech sv. Konstantina a Metoděje); – posmrtně: Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny (1995, ed. Z. Hauptová a H. Rudlovčáková); Eseje a studie ze starší české literatury (2001, ed. L. Pavera). – *Překlady*: N. F. Fedorov: O písmačích (1915, Nova et vetera, č. 15) + Astronomie a architektura (1916, Nova et vetera, č. 21); I. Račinskij: Hugo Wolf (1916, Nova et vetera, č. 18); V. S. Solovjev: Historie Isminiova (1916, Nova et vetera, č. 18); V. V. Rozanov: Egypt (1916, Nova et vetera, č. 20) + Doslov ke komentáři Legendy o velkém inkvizitoru F. M. Dostojevského (1919, Nova et vetera, č. 33) + Osamocení 2 (1940); E. Aničkov: Alexej Remizov (1917, Nova et vetera, č. 23–24); O. Dymov: Jamí bláznovství (1917, Nova et vetera, č. 23–24); O. Mandelštam: François Villon (1917, Nova et vetera, č. 23–24); A. Rostislavov: S. T. Koněnkov (1917, Nova et vetera, č. 23–24); M. A. Vološin: Poodhalení dětských her (1917, Nova et vetera, č. 23–24); N. Punin: Kresby M. A. Vrubela (1917, Nova et vetera, č. 26); A. M. Remizov: Požár (1917, Nova et vetera,

č. 26); Z. N. Hippus (Gippius): Ivan Ivanovič a čert (1917, Nova et vetera, č. 27); Idiotas, muž učený, proti nezřízené lásce k ženám (1918, Nova et vetera, č. 28); É. Baumann: Léon Bloy (1919, Nova et vetera, č. 33) + Tři svatá města (1920); M. A. Kuzmin: Rozhodnutí Anny Meierovy (1920, Nova et vetera, č. 35) + Hrdinské činy Alexandra Velikého (1930); Život a pochvala sv. Cyrila, učitele slovanského národa (1927); A. M. Skabičevskij: Petr Jakovlevič Čaadajev (1929, Archy, č. 10); P. J. Čaadajev: První list o filozofii dějin (1929, Archy, č. 12) + Úryvky ze ztracených listů (1929, Archy, č. 18) + Filozofické listy (1947, s úvodní studií a poznámkami D. Tschizewského); M. Jousse: O gestu a stylu (1930–34, Archy, č. 17–31, s jinými, na tit. listě neuveden); N. V. Gogol: Rozjímání o mši svaté (1936); M. Tanner: O vznešenosti mešní oběti (1937, Archy, č. 38); Sv. Řehoř Nazianský (z Nazianzu): Bohoslovná řeč proti eunomiám (1938, Archy, č. 45); Kniha o rodu a utrpení svatého knížete Václava (1939); Mních Chrabr: Obrana slovanského písma (1941); Pohádka o dobrodružstvích a chrabrosti Jeruslana Lazareviče (1945). ■ REDIGOVAL *časopis*: Akord (1931, č. 9 – Bridelovo číslo); *sborníky*: Acta Academiae Velehradensis (1937–40, s jinými), Slovanské studie (1948, s J. Kurzem a M. Murkem); *edici*: Barokní knihovna (1941, se Z. Kalistou), Podlahova Knihovna naučných spisů (1941–48); *slovník*: Slovník jazyka staroslověnského (od 1966, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. Absolon: Ombla v Hercegovině a Dalmácii... (1917); Historie pronásledování provincie africké od sv. Viktora, biskupa utického (1918, přel. L. Vrána; k tomu F. Rafaja, Akord 1994, s. 490); J. Vychodil: Popis velehradských památností (1925); Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům (1928; opr. vyd. 1946 bez jména údajného autora); Listy sv. Kateřiny Sienské (1930, překl. A. Stříže, pro nové vyd. zrevidoval J. V.; srov. F. Rafaja, Akord 1994, s. 490); B. Bridel: Rozjímání o nebi v noci na jitřní božího narození (1931) + Píseň o svatého Prokopa kněžstvu (1932) + Co Bůh? Člověk? (1934) + Život sv. Ivana... (1936) + Křesťanské učení veršemi vyložené (Frýdek 1939) + Trýlístek jamí... (1943); P. Kanisius: Katechismus katolickéj... (1931); Píseň veselé chudiny (1932); J. Tanner: Muž apoštolský aneb Život a ctnosti P. Albrechta Chanovského (1932); Olomoucká bible I. (1933, světlotisková reprodukce); B. H. J. Bilovský: Víno ze svatby v Káni a potřebnost roucha svadebního (1933) + Církevní cherubín... Jan Sarkander (1933); Písně o čtyřech posledních věcech člověka (1934); Smrtí tanec (1936; rozšíř. vyd. 1941); F. M. Krum: Pastorela betlémská (1937); Pastýřská vánoční hra z českého baroka (1937); G. Scherer: Kazatelská pravidla (1937, přel. I. Bečák); Vyzývání Panny Marie (1937); A. J. Dvořák z Boru: Divotorné vítězství... sv. Bernarda nad hrůzoplounou smrtí (1938); O. F. J. de Waldt: Boěmici praeconium idiomatis – Chvála českého jazyka (1938, ed. s čes. překladem) + Chválořeči (1940, s předml. J. Demla); B. Balbín: Život sv. Jana Nepo-

muckého (1940); Zrcadlo marnotratných (1940); Traktátec o štěstí, kterýž má jméno Pán rady (1944); Die Korsuner Legende von der Überführung der Reliquien des hl. Clemens (Mnichov 1965); – posmrtně: Magnae Moraviae fontes historici 4. Leges. Textus iuridici. Supplementa (1971, s jinými, i překl.). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Bitnar: Bibliografie knižních edic J. V., Akord 11, 1943/44, s. 396 (zde jako knihy i sep. příspěvků v časopisech a sbornících); in Lit. archiv. Průvodce po fondech LA PNP 26, sv. 2 (1993); F. Rafaja: O J. V., Akord 19, 1993/94, s. 479; M. Sládek: Zpráva o pozůstalosti J. V., sb. Lit. archiv 27, 1994, s. 272; F. Hradecký: Soupis prací prof. dr. J. V., sb. Profesor J. V. Jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji (1994, s. 106); F. Sokolová: Soupis prací prof. dr. J. V., in J. V.: Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny (1995, ed. Z. Hauptová a H. Rudlovčáková, s. 143); A. Stankovič in Okradli chudého. Příběh J. Floriana a jeho díla (1998, podle rejstříku). ■ LITERATURA: sb. Profesor J. V. Jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji (1994, ed. V. Neuwirth; přisp. J. Bujnoch, F. X. Halas, F. V. Mareš, V. Neuwirth, A. Satke, V. Tkadlčík aj.); L. Pavera: J. V. 30. 8. 1884 – 11. 4. 1968. Pokus o portrét (2001). ■ M. N. (Novotný): ref. překl. Život a pochvala sv. Cyrila, LidN 25. 2. 1928; ● ref. ed. Listy sv. Kateřiny Sienské: M. (E. Masák), Archa 1930, s. 245; A. Hliněný, Studentský časopis 10, 1930/31, s. 58; J. B. Č. (Čapek), Čin 2, 1930/31, s. 451 ●; ● ref. Staročekské evangeliaře: V. F. (Flajshans), ČČH 1931, s. 654; K. Janáček, ČMM 1931, s. 491; J. Kachník, Časopis katol. duchovenstva 1932, s. 202 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Píseň o sv. Prokopa kněžstvu: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 548 + ČČH 1932, s. 451; ne (A. Novák), LidN 22. 7. 1932; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, č. 2 ●; ● ref. ed. J. Tanner: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 548; K. J. (Juda), Střední škola 14, 1933/34, s. 47 ●; ● ref. ed. Olomoucká bible 1: zsl. (A. Novák), LidN 9. 6. 1932; J. P. (Peckař), ČČH 1933, s. 420 ●; ● ref. ed. B. H. J. Bilovský: Vino ze svatby v Káni...: Z. K. (Kalista), Lumír 58, 1932/33, s. 472 + ČČH 1933, s. 650 ●; ● ref. ed. B. H. J. Bilovský: Církevní cherubín...: Z. K. (Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 179; B. V. (Václavak), Index 1934, s. 32; A. N. (Novák), LidN 25. 9. 1934 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Co Bůh? Člověk?: F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 295; tk (F. Trávníček), LidN 18. 3. 1934; Nk. (B. Novák), LUK 1934, s. 62; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 95; V. Bitnar, Archa 1935, s. 99 ●; ● ref. ed. Písně o čtyřech posledních věcech člověka: P. Eisner, Prager Presse 28. 9. 1934; A. N. (Novák), LidN 5. 11. 1934; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 175; M. D. (Dvořák), LUK 1935, s. 92 ●; D. Tschizewskij: Aus den neuen Veröffentlichungen über českische Barockdichtung, Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko) 1934, s. 426 + tamtéž 1935, s. 183 + tamtéž 1938, s. 140 + tamtéž 1942, s. 210 + tamtéž 1945, s. 160 (pravidelné souhrnné referáty mj. o V. časopiseckých příspěvcích, knihách a edicích); A. Novák: Nové bá-

dání o českém baroku slovesném, Naše věda 1935, s. 189; ● ref. ed. B. Bridel: Život sv. Ivana...: M. (E. Masák), Archa 1936, s. 98; Z. Kalista, Lumír 63, 1936/37, s. 403; D. Tschizewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1937, sv. 2, s. 259 ●; J. Beran: ref. překl. N. V. Gogol, Časopis katol. duchovenstva 1937, s. 99; ● ref. ed. Smrtí tanec: mk., Akord 1936, příl. O knihách, s. 42; (o 2. vyd.) Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 269; T. V. (Vodička), Akord 9, 1941/42, s. 189; V. Černý, KM 1942, s. 61; h (J. Heyduk), LidN 17. 5. 1942 ●; ● ref. ed. Pastýřská vánoční hra...: ne. (A. Novák), LidN 30. 12. 1937; Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419; D. Tschizewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1938, s. 137 ●; ● ref. ed. F. M. Krum: Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419 (i o jiných edicích); P. E. (Eisner), Prager Presse 5. 1. 1938; K. P. (Polák), PL 12. 1. 1938 ●; ● ref. ed. Vyzvání Panny Marie: Z. Kalista, Lumír 64, 1937/38, s. 419; D. Tschizewskij, Kyrios (Královec, Berlín) 1938, s. 137 ●; Z. Kalista: ref. ed. A. J. Dvořák z Boru, Lumír 64, 1937/38, s. 419; ● ref. České literární baroko: M. Dvořák, Akord 1938, s. 111; A. N. (Novák), LidN 24. 7. 1938; K. P. (Polák), PL 25. 8. 1938; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1. 9. 1938; P. E. (Eisner), Prager Presse 30. 10. 1938; Z. Kalista, ČČH 1938, s. 632 (i o V. edicích); V. Černý, KM 1938, s. 302; D. Tschizewskij, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1938, s. 463; M. Považan, Elán 9, 1938/39, č. 3; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 124; T. V. (Vodička), Řád 1939, s. 122; J. B. Čapek, Naše doba 1939, s. 268 a pokr.; B. Václavak, Sociologická revue 1939, s. 239 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Brambora, Střední škola 1940, s. 253 ●; ● ref. ed. O. F. J. de Waldt: Boěmici praeconium idiomatis...: O. K. (Králík), Výhledy 1939, s. 432; V. T. V. (T. Vodička), Řád 1939, s. 195; F. Lazecký, Řád 1939, s. 390; F. Němec, Řád 1940, s. 320; V. Černý, KM 1940, s. 248; Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 277 ●; ● ref. překl. Kniha o rodu a utrpení svatého knížete Václava: A. Vyskočil, Akord 7, 1939/40, s. 93; Ch. (V. Chaloupecký), ČČH 1940, s. 140; R. Holinka, Řád 1940, s. 49 ●; ● ref. ed. B. Bridel: Křesťanské učení vršemi vyložené: Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 97; V. Černý, KM 1940, s. 81; A. Vyskočil, Akord 8, 1940/41, s. 24; Z. Kalista, Naše věda 1941, s. 267 ●; ● ref. Slovanská bohoslužba v českých zemích: Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 278; K. P. (Polák), Nár. práce 1. 10. 1940; J. B. Čapek, LidN 6. 1. 1941; K. Horálek, SaS 1941, s. 94; D. Tschizewskij, Südost-Forschungen (Lipsko) 1941, s. 673 ●; ● ref. ed. O. F. J. de Waldt: Chválořeči: V. Černý, KM 1940, s. 248; F. Němec, Řád 1940, s. 320 ●; Z. Kalista: ref. ed. B. Balbín: Život sv. Jana Nepomuckého, Naše věda 1941, s. 276; ● ref. ed. Zrcadlo marnotratných: tk (F. Trávníček), LidN 13. 3. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 11. 5. 1941; J. Hrabák, SaS 1941, s. 110; D. Tschizewskij, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1942, s. 210; Gr. (A. Grundl), ČČH 1946, s. 378 ●; ● ref. překl. Mnich Chrabr: B. Havránek, SaS 1941, s. 102; M. Dvořák, Akord 9, 1941/42, s. 23; J. Kurz, Čes. čas. filologický 1, 1942/43, s. 173 ●; Z. Kalista: ref. ed.

B. Bridel: Trýlístek jarní..., Akord 11, 1943/44, s. 273; ● k šedesátinám: Akord 11, 1943/44, s. 362 a pokr. (zvl. č., přisp. J. Čep, Z. Kalista, J. Vajs, A. Vyskočil); V. Kolář, LidN 30. 8. 1944; V. Bitnar, Rád 1944, s. 371 ●; ● ref. překl. Pohádka o dobrodružstvích a chrabrosti Jeruslana Lazareviče: -ša-, LitN 1946, č. 9–10; vbk. (V. Běhounek), Práce 14. 3. 1947 ●; ● ref. překl. P. J. Čaadajev: Filozofické listy: an., Svět sovětů 1947, č. 52; Pok., Komenský 72, 1947/48, s. 449 ●; ● k pětadesátinám: dv., LidN 30. 8. 1949; A. Škarka, SISb 1949, s. 274 ●; an.: k sedmdesátinám, ČSPS 1954, s. 187; ● ref. Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze: J. Skutil, VVM 1958, s. 199; K. Haderka, Slavia 1959, s. 626; F. V. Mareš, ČNM 1959, s. 205; J. Tichý, Čes. bibliografie 2, 1961, s. 238 ●; ● k osmdesátinám: an., LD 30. 8. 1964; J. Kurz, Studie o rukopisech 1964, s. 187; F. V. Mareš, Slovo (Záhřeb) 1964, s. 181 ●; F. V. Mareš: ref. ed. Die Korsuner Legende..., Slavia 1966, s. 647; ● ref. Literární památky epochy velkomoravské 863–885: A. Salajka, Katol. noviny 24. 7. 1966; V. Vavřínek, LitN 1966, č. 25; F. V. Mareš, Slavia 1966, s. 645; R. Večerka, LF 1967, s. 71; M. Kopecký, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1967, č. 14; V. Kyas, ČMM 1968, s. 295; M. Hayeková, Slavica Slovaca (Bratislava) 1969, s. 301 ●; ● nekrology: O. Králík, Nová svoboda 20. 4. 1968; jm. (J. Mára), Katol. noviny 28. 4. 1968; Z. Kalista, Lit. listy 1968, č. 10; R. Večerka, Die Welt der Slaven (Wiesbaden) 1968, s. 221; Ske (A. Satke), SISb 1968, s. 550; F. V. Mareš, Slavia 1968, s. 677 + Byzantinoslavica 1969, s. 137; V. Tkadlčík, Mediaevalia Bohemica 1969, s. 441; V. Štefanič, Slovo (Záhřeb) 1969, s. 383 ●; D. Tschizewskij in Kleinere Schriften 2: Bohemia (Mnichov 1972; k jednotlivým V. pracím a názorům); R. Večerka: Paleoslovenistické dílo J. V. K. 100. výročí jeho narození, Slavia 1985, s. 161; ● k 25. výr. úmrtí: F. Rafaja, LD 15. 4. 1993; M. Selucká, Katol. týdeník 1993, č. 17; V. Šaur, Slavia 1994, s. 113 ●; F. V. Mareš: Dílo J. V., Souvislosti 1995, č. 2; L. Vrla: Staroříšské studium a J. V., tamtéž; M. Sládek: J. V. a dějiny pravoslavlí, sb. Ná/Prů/Po/zor na Rus (1996, s. 123); L. Martinek: J. V. mezi literaturou a hudbou, sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 3 (1996, s. 183); ● ref. České literární baroko (vyd. 1995): B. Tesařík, Katol. týdeník 1996, č. 19; J. Malura, Tvar 1996, č. 20; A. Nováková, LidN 9. 5. 1996; J. Veselský, Host 1996, s. 145; J. Skutil, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná 1997, č. 44 ●; Z. Kalista in Po proudu života 2 (Brno 1996); V. Tkadlčík: J. V., sb. Zakladatelé a pokračovatelé. Památník osobností obnovené univerzity (1996); E. Bláhová: ref. Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny, Slavia 1997, s. 465; ● ref. Literární památky epochy velkomoravské (vyd. 1996): M. C. Putna, LidN 19. 3. 1997; nod (M. Nodl), Nové knihy 1997, č. 9; P. Aleš, Hlas pravoslavlí 1997, č. 6; E. Bláhová, Slavia 1997, s. 465; H. Bočková, Tvar 1997, č. 13; vd, Katol. týdeník 1997, č. 26; L. Pavera, Alternativa nova 4, 1997/98, s. 366 ●; M. Horáková: J. V. a studium barokní homiletiky,

SPFPFSU Opava, ř. A, roč. 2, 1997, s. 45; M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998); I. Fic in Kroměříž literární (2000); F. V. Mareš in Cyrilometodějská tradice a slavistika (2000; k jednotlivým V. pracím a názorům); J. Malura: ref. Starší česká literatura ve Slezsku, SPFPFSU Opava, ř. A, roč. 3, 2001, s. 122; ● ref. Eseje a studie ze starší české literatury: F. Všetická, Rovnost 16. 2. 2002; D. Šajtar, Rovnost 27. 4. 2002; J. Malura, Tvar 2002, č. 7; J. Med, Perspektivy 2002, č. 4; I. Pospíšil, Kam v Brně 2002, č. 5, příl.; I. Slavík, Alternativa plus 2002, s. 128; J. Kolář, ČLit 2002, s. 328; V. Viktora, Studia Comeniana et historica 2002, č. 67–68, s. 156; H. Borovská, Host 2002, s. 591 ●; F. Všetická in Olomouc literární (2002); M. Sládek: J. V. a edice osmi kázání Ondřeje Františka de Waldta z roku 1940, sb. Ondřej František Jakub de Waldt (1683–1752) a jeho doba (2005).

ls, jl

Věra Vašová

* 4. 10. 1879 *Praha*

† 12. 11. 1963 *Nové Město na Moravě*

Básnířka a prozaička, jejíž dílo vycházející z česko-bratrských idejí je naplněno náboženskou citovostí a etickým důrazem; též publicistka a překladatelka z angličtiny.

Roz. Vaňová, dcera spisovatele a překladatele Jana V. – Po absolvování měšťanské školy navštěvovala jeden rok dívčí průmyslovou školu a poté ženský učitelský ústav v Praze, který však nedokončila, jelikož se 1899 provdala za filologa P. Vašu; odešla s ním do Loun a 1901 do Brna (měli čtyři děti). 1912–13 byla externí redaktorkou Lid. novin, potom jejich stálou spolupracovnicí. V době dospívání na ni zapůsobilo jednak evangelické prostředí v Praze (mj. J. Karafiát), jednak pokrokové hnutí 90. let. Zajímala se o filozofii, teologii, biologii, hudbu, učila se zpěvu (zpívala pak ve Filharmonické besedě v Brně). Z domova si odnesla znalost angličtiny, francouzštiny, němčiny a ruštiny, manžel ji učil latině. V. pracovala v ženském hnutí, účastnila se i demonstrací za rovnoprávnost žen; později byla presbyterkou česko-bratrského sboru evangelického v Brně. Patnáctiletá pobyla několik měsíců u příbuzných v Sasku (kvůli zdokonalení v němčině); severní Německo navštívila 1922, poznala také Vídeň a Jugoslávii, 1929 byla na čtyřměsíčním studijním pobytu v Anglii a Skotsku (v záležitostech sociální péče). Léto často trávila v láz-

ních Poděbradech, Karlově Studánce nebo v Luhačovicích, od 1934 s rodinou ve Třech Studních u Nového Města na Moravě. – Její sestra H. Růžičková-Vášová byla překladatelkou z ruštiny.

Od debutu *Básně*, jehož tichá lyrika domova, přírody a rodiny prozrazovala různorodé literární vlivy, pracovala se V. ve sbírce *Cesta do ticha* k osobitému melodickému a hutnému verši, naplněnému citovou vroucností a vážnou duchovní přemítavostí; od vnitřních svárů a stesku přes rezignaci a uklidnění v přírodě dospěla k harmonii, opírající se o intenzivní prožitek Boha. Ten vyvrcholil v lyrickém monologu *Myslela jsem, že umru*, naplněném (v důsledku podezření na smrtelnou nemoc) pokorným loučením se zemí a přípravou k odchodu na věčnost. Náboženské zniternění proniklo i sbírkou *Balady a meditace* v jejích námětech vzpomínkových, přírodních, biblických i alegorických. V próze se V. zaměřovala především na osudy dívek a žen. Nejdříve v knihách *Holčičky a jejich svět* a *Soňa* zpracovala své dětské a dívčí vzpomínky na teplé životní prostředí pokojného měšťanského domova a na duševní růst mladičké ženské osobnosti, aniž je podřídila výraznější básnické stylizaci a uvědomělé kompozici. V tomto směru pokročila v povídkách o bolestném údělu chudých a udřených žen *Dcery Adamovy*. Tyto náměty pronikly zčásti i do knihy *Služebnice neužitečná a jiné povídky*, jak do lyrických a meditativních próz s náboženským obsahem, tak do baladicky reportážního obrazu ze severního přímořského Německa po 1. světové válce, v němž V. zachytila již zárodky příští nacionální výbojnosti. V pokusu o lidovýchvonný román *Po návratu* se soustředila na mravní tápání mladého legionáře, který málem rozbije svou rodinu (zatímco líčení duševního utrpení jeho mladičké ženy je zdařilé, obraz jeho jednání, podaný na pozadí politických bouří 1920, je schematický a vnitřní obroda vyvolaná setkáním s československým sborem nepřesvědčivá). V eseji *Karel Čapek z hlediska náboženského* nahlížela V. spisovatelovo dílo pohledem evangeličky. Časopisecky (zvláště v Lid. novinách) publikovala také sloupky, fejetony, entrefilety i menší překlady z anglická literatury (např. E. Whartonová, H. G. Wells, E. Browningová).

(1907–10); Časopis pro sociální péči; Čes. bratr; Čes. život; Evangelický kalendář (1958); Hus; Kostnické jiskry; Křesťanská revue (mj. 1929 studie Karel Čapek z hlediska náboženského, sep. 1930); Lada; Lid. noviny (Brno 1909–44; 1907 Večerní LidN); Lumír (1936–37); Moravskoslezský sborník (Mor. Ostrava 1919–20, divad. ref.); Niva (Brno 1921–22, 1930); Novina (1915); Přítomnost; Rozpravy Aventina (1930); Topičův sborník (1915–17); Tribuna; Ženská revue; Ženský svět (1920–23); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Básně* (1917); *Holčičky a jejich svět* (PP 1923); *Po návratu* (R 1926); *Soňa* (P 1928); *Cesta do ticha* (BB 1931); *Myslela jsem, že umru* (B 1936; 1941 in *Balady a meditace*); *Dcery Adamovy* (PP 1938); *Balady a meditace* (BB 1941); *Služebnice neužitečná a jiné povídky* (1947). ■

LITERATURA: ● ref. *Básně*: -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 18, 1917/18, s. 306; jv. (J. Vodák), *LidN* 22. 5. 1918; Š. Jež, *MR* 1918, sv. 33, s. 141; Z. Hásková, *Ženský svět* 1918, s. 185 ●; E. Jurčinová: *České soudobé básnířky*, *Ženský svět* 1918, s. 164; an.: ref. *Holčičky a jejich svět*, *Ženský svět* 1923, s. 264; ● ref. *Po návratu*: A. N. (Novák), *LidN* 8. 2. 1927; vchb. (V. Cháb), *NO* 27. 2. 1927; an. (J. Karasová), *Ženský svět* 1927, s. 19 ●; ● ref. *Karel Čapek z hlediska náboženského*: Z. S. (Smetáček), *Čin* 1, 1929/30, s. 402; A. N. (Novák), *LidN* 11. 2. 1930; P. Fraenkl, *NO* 8. 4. 1930; Kí (F. Krejčí), *Čes. mysl* 1930, s. 80 ●; ● ref. *Cesta do ticha*: A. N. (Novák), *LidN* 22. 11. 1931; an. (Z. Kalista), *Lumír* 58, 1931/32, s. 222; Nk. (B. Novák), *RA* 7, 1931/32, s. 143; J. Knap, *Venkov* 17. 1. 1932; AMP. (A. M. Piša), *PL* 10. 2. 1932; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 27. 2. 1932 ●; ● ref. *Myslela jsem, že umru*: A. N. (Novák), *LidN* 25. 10. 1936; J. Strmadel, *Čin* 1936, s. 372 ●; J. B. Č. (Čapek) in V. V.: *Dcery Adamovy* (1938); ● ref. *Dcery Adamovy*: rtk. (R. Konečný), *Naše doba* 46, 1938/39, s. 620; drb. (J. Borecký), *Zvon* 39, 1938/39, s. 377; J. Knap, *Venkov* 19. 2. 1939; p. (A. M. Piša), *Nár. práce* 7. 3. 1939; de. (J. Strmadel), *Večerník Nár. práce* 10. 3. 1939 ●; B. Slavík: *Šedesátka V. V.*, *LidN* 4. 10. 1939; A. Gregor: *Spisovatelky na Moravě*, roč. *Chudým dětem* (1940, s. tit. *Ženy na Moravě*, s. 78); J. B. Č. (Čapek): ref. *Balady a meditace*, *Naše doba* 49, 1941/42, s. 60; J. S.: ref. *Služebnice neužitečná a jiné povídky*, *List Sdružení mor. spisovatelů* 2, 1947/48, s. 145; ● k sedmdesátinám: F. D. Bulánek (B.-Dlouhán), *Slovesná věda* 2, 1948/49, s. 234; J. H. (Hrabák), *LidN* 4. 10. 1949; L. Šmíd, *Kostnické jiskry* 1949, č. 40 ●; ● k osmdesátinám: F. M. Dobiáš, *Kostnické jiskry* 1959, č. 35; B. G., *Svob. slovo* 4. 10. 1959 ●; F. M. Dobiáš: *Tvrď peň a srdce pod korou* (nekrolog), *Kostnické jiskry* 1963, č. 41.

pp

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Albína Boušková, Věra Prachatická; V. V. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času*

František Jan Vavák

* 26. 10. 1741 *Milčice* u Poděbrad† 15. 11. 1816 *Milčice*

Kronikář, autor veršovaných skladeb a publicistických projevů, sběratel a adaptátor písní.

Psal se a byl psán i Franěk V., František V.-Milčický. – Pocházel z chalupnické rodiny; širší rodina odvozovala svůj původ od vladckého rodu Vaváků z Adlaru, který byl donucen zřici se za třicetileté války přídomku i osobní svobody. Kvůli skromným poměrům V. nemohl studovat, vlastním přičiněním si však osvojil četbou české historické a nábožensky vzdělavatelné literatury 16.–18. století nevední vzdělání. Vpracoval se též na vynikajícího praktika selského hospodářství, zabýval se zeměměřičstvím a mapováním (např. při vytváření josefínského katastru), ranhojičstvím a zvěrolékařstvím, vypomáhal úřadům na poděbradském korunním panství při agrárních a berních reformách. Sňatkem (1772) zbohatl, 1778 zdědil tchánův statek, t. r. se stal milčickým rychtářem a zůstal jím až do 1810 (na výměnek odešel 1806). Mezi sousedy šířil vlastním příkladem i poučováním hospodářskou, kulturní a náboženskou (katolicky vyhraněnou) osvětu (mj. byl oblíbeným řečníkem na slavnostech a svatbách), pranýřoval negativní jevy v selském životě své doby (karban, opilství, svárliivost). Těšil se přízni poděbradské vrchnosti, svou společenskou i literární aktivitou poutal pozornost četných obrozeneckých představitelů, s nimiž byl v přátelském či korespondenčním styku (J. Dobrovský, V. Hanka, M. V. Kramerius, F. M. Pelcl, F. F. Procházka, A. J. Puchmajer, J. Rulík, J. J. Ryba, K. R. Ungar), do osobního kontaktu se dostal i s panovníky (s Josefem II. 1784, s Františkem I. 1792). Jeho vřelé patriotické zaujetí (projevované též vlasteneckými cestami po Čechách), láska k českému jazyku a vliv na okolí, ale i oddanost vůči vrchnosti přispěly k chápání V. jako ideálního typu českého venkovana po celé 19. a 20. století (literárně byl ztvárněn např. v lidovýchovné publikaci J. Pečírky Václav Novák aneb Sedlák, jak by měl být, a v Jiráskově kronice F. L. Věk). 1794 se stal svobodným sedlákem a čestným měšťanem Plzně, t. r. byl oceněn Vlastenecko-hospodářskou společností. – Pohřben byl na hřbitově ve Skramníkách.

Děni své doby sledoval V. poměrně obsáhle analistickým způsobem v pětidílných rukopis-

ných Knihách rozličných pamětí, zahrnujících období 1770–1816 (z 5. dílu vyšla jen 1. část, dvě zůstaly nevydány), a nazíral je na základě své sčtetlosti v historii i v náboženské literatuře (jako písmák názorově zakotvený ve světě katolické protireformace) v duchu negativního stanoviska k reformačním a protestantským tradicím české kultury a s odporem k josefínským rečným správním, církevním i nábožensko-politickým. Tyto posmrtně vydané *Paměti...* jsou vzhledem k širší zájmů, citací dobových dokumentů různé sociální, tematické (kulturní, politické, hospodářské, náboženské) i místní proveniencie důležitým pramenem pro studium lidového živlu raného obrození nejen na Poděbradsku, ale i v širším českém prostředí. V. smýšlení slučovalo progresivní názor ve věcech bezprostředních životních zájmů venkovského lidu (hledání příčin selské bídy, odpor k robotě, prosazování hospodářských novot) s katolicky založeným konzervativismem v pohledu na širší horizonty evropského společenského dění (publicistické a básnické projevy zaměřené proti Francouzské revoluci a Napoleonovi I., např. *Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském...*). Konkrétním událostem své doby (bitva u Kolína 1757, korunovace Leopolda II. a Františka I. za českého krále, vlastenecké aktivity pražských přátel, významná životní jubilea ostatních přátel, zvláště kněží) věnoval rozsáhlé didakticky orientované veršované skladby, navazující na tradici předbělohorského didaktického veršování Š. Lomnického z Budče (*Upřímný veřejný vděk věrnému a upřímnému Čechovi Františkovi Faustýnovi Procházkov...*), se silným historickým a stavovským vědomím a patriotickým zaměřením; veršovanými projevy prokládal i historické zápisky svých pamětí (*Píseň historická o zkáze, těžkostech a trestách roboty*). Zájem o kulturní tradice venkovského společenství vedl V. jak k vytváření veršovaných skladeb v jeho duchu a pro jeho potřeby (*Smlouvy neb Chvalitebné řeči svatební...*; registrováno šestnáct vydání, poslední 1900), tak k parafrázování cizí (písně ovcáků Volných) i shromažďování vlastní náboženské, historické a folklorně lyrické a lyric-koepické písněové produkce (rukopisná sbírka Zbor písní mnohejch, 1808). Řada jeho skladeb zlidověla, byla později napodobována, tvořila nezanedbatelnou součást tzv. guberniálního sběru písní na poděbradském panství a byla též rozšiřována jako kramářské tisky.

Doklad o V. poučenosti v praktických aktivitách podávají rukopisné kompilace a adaptace starší odborné, zvláště lékařské literatury (např. Prostředek k nabytí a zachování dobrého zdraví, kolem 1766; Regiment aneb Zpráva o mocech všelijakých bylin a koření, asi 1767).

PŘÍSPĚVKY in: C. k. poštovské (vlastenské) noviny (1790, 1792); alm. Nové básně (1802, ed. A. J. Puchmajer); Schönfeldské c. k. pražské noviny (1787); – posmrtně: sb. Bitva u Kolína a Křečhoře (1857, B); ČČM (1908, písně); Čes. lid (1908–09); 1908 Zpráva o mocech bylin a koření, 1909 píseň o popravě kutnohorských havířů); Jiřího Volného Veselé písně (1823, ed. V. Hanka); Lumír (1855, s. 209, úryvky z pamětí); Obrazy života (1859, s. 96, BB); sb. Práce muzea v Kolíně (1982, s. 193, BB o bitvě u Kolína); Středočeský sb. historický 13, 14 (1978, 1979, vlastní životopis); sb. Svatojanský týden (1854); Světozor (1871–72; 1871 Vánoční písně, 1872 válečná píseň z 1800); ant. Štorchův Český tlampač s přídavkem Smluv a řečí svatebních z r. 1756 (1905, upr. a ed. J. Rouček); ant. Truhlice písní (1940, vánoční a svatební písně, modlitby, ed. Z. Kalista). ■ **KNÍŽNĚ**. *Příležitostné básně, publicistické projevy, memoáry*: Smlouvy neb Řeči při svatebních slavnostech pro družbu, mládence a panny družičky (b. d., 2. pol. 18. stol.); Důvěrné v Bohu obcerstvení člověka, faleš ošemetného světa okoušejiho... (B b. d., konec 18. stol.); Upřímný veřejný vděk věrnému a upřímnému Čechovi Františkovi Faustýnovi Procházkovi... (B 1786); Vlastenecké vzbuzování k vděčnému očekávání Leopolda Druhého... (B b. d., 1791); Děvče z růžovým věncem ze vsi Ovečné na ožínky k Jejích Milostem Františkovi a Marii Terezií... (B 1792, i něm.); Sedlské vítání Jeho císařské královské apoštolské Milosti Františka toho jména druhého... (B 1792); Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná... (1796; 1797 něm. s tit. Finsternis bei Tag und Nacht über den menschlichen Verstand verbreitet); Marš každého Čecha ctného... (B b. d., 1800, výt. nezjišť.); Postup marš pro vnové zřízený pluk vlastenský... (B b. d., po 1801); Horníkův kutenských starodávný modlitba Pána Boha za požehnání Hor žádajících (B 1801); Gaude & Laetare. Raduj a vesel se slavný řeholníku! V městě Kolínu boží služebníku! (B 1801, pův. s chronogramem: RaDvG a VeseL se sLaWnI RžehoLnIkV! W Messtle KoLInu Boží sLVžebnIkV!); Vypodobnění s vejkladem obrazu sv. Panny Barbory na stříbrných Horách Kutenských (1801, výt. nezjišť.); Smlouvy neb Chvalitebné řeči svatební pro družbu neb držitele svatby. Jakož i mnohonásobná připíjení o věncem pannám družičkám a jejich odpovídání mládeňcům. S připojenými k tomu dobře spořádanými písněmi vyplněné (1802); Zpěv kverků kutnohorských vzbuzujících k panování. Císařo-královskému hornímu ouřadu obětovaný (B 1803, hudba A. Pařízek);

Památka a důstojná čest císaře Josefa polního vorání. 1769 (B b. d., po 1809, pův. s chronogramem: PaMátka, a DVstogná Čžest, CIsaře Iozeffa polLíhho Worání. 1769); Milo srdeční hlas na čest svatého Prokopa... (B 1812, pův. s chronogramem: MILo SrDeCžnI HLas na Čžest SWatého Prokopa...); – posmrtně: Selské povstání roku 1775 (1886, část Pamětí, ed. J. Miškovský); Paměti F. J. V., souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816 1–5 (1907–38, ed. J. Skopec; 1. d.: část 1 1770–80, 1907, část 2 1781–83, 1908; 2. d.: část 1 1784–86, 1910, část 2 1787–90, 1912; 3. d.: část 1 1791–94, 1915, část 2 1795–97, 1916, část 3 1798–1800, 1918, část 4 1801 a dodatky, 1924; 4. d.: 1802–06, 1936; 5. d.: část 1 1807 – srpen 1810, 1938). ■ **KORESPONDENCE**: Mdr. Dlabač (J. Dlabač): List pro nebožtíku F. V. (nymburskému purkmistrovi b. d., úryvek), Včela 1848, s. 31; F. Kutnar: F. J. V., velká postava obrozenického selství (V. Vomáčkovi z 1786, synovi V. Vavákoví z 1793), Venkov 26. 10. 1941. ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 448 – 16 463a. ■ **LITERATURA**: F. X. Němeček: Lebensbegebenheiten des vortrefflichen Menschen und Landwirts F. W. (1796, čes. Zrcadlo výborného sedlského obcování, představující život a příhody... F. V. 1–3, Brno 1807–09, přel. T. Fryčaj; vyd. 1895 upr. a ed. V. Řezníček); F. Kutnar: F. J. V. (1941); F. Bařha: F. J. V. (1741–1816). Literární pozůstalost (LA PNP 1966); L. Šmíd: Lidoví kronikáři středního Polabí 1. F. J. V. – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře (1967). ■ F. X. Němeček: Einige Nachrichten von einem merkwürdigen Bauer in Böhmen, Für Böhmen von Böhmen 1794, d. 3, s. 88 (s ed. B. PozoroWánI zLostné a nepráWé WálkI národV franCaVského na RithMÍ sLožené...); an.: ref. Tma ve dne jako v noci... Kraméřusovy c. k. vlastenské noviny 1796, s. 147; an.: nekrolog, Kraméřusovy c. k. vlastenské noviny 30. 11. 1816; J. E. Sojka in Naši mužové (1863; další vyd. 1953, s. 146); an. (K. Sabina, dub.): F. V. a jeho spisy, Rodinná kronika 1865, s. 37; an.: F. V., rolník a básník český, Pražský deník 21. a 28. 8., a 4. 11. 9. 1870; an.: F. V., jeho doba a spisy, Slovan 1872, s. 7 a pokr.; K. V. Prokop: Z doby tolerance, Vesna 1887, s. 261 a pokr.; A. Jirásek: F. V., Světozor 26, 1891/92, s. 541 → Rozmanitá próza 1 (1930, s. 69); J. Kalousek: Zpráva o pamětech F. V. Milčického, ČCH 1902, s. 194; J. Skopec in Paměti F. J. V. 1–5 (1907–1938); ● ref. Paměti 1, sv. 1: J. Pekař, ČCH 1907, s. 434 → Postavy a problémy českých dějin (1990, s. 265); Č. Zíbrt, ČL 1908, s. 168; J. Volf, Osvěta 1908, s. 648 ●; F. Pátek: V. Hanka a F. V., ČČM 1910, s. 157; L. Prokeš: Paměti F. J. V., 38. výt. zpráva c. k. české vyšší reálky v Karlíně za... (1913, s. 3); J. Horák: Paměti F. J. V., Národopisný věstník československý 1913, s. 1 → Z. dějin literatur slovenských (1948, s. 459); E. Horský (Č. Zíbrt): Líc a rub selského vítání při korunovaci r. 1792, ČL 23, 1913/14, s. 152; F. Svoboda: Ku poznání povahy V., Naše doba 1914, s. 870; ● k 100. výt. úmrtí: Dr. K. S. (Spalová), Ženský obzor 14, 1915/16, s. 311; J. Kazimour, Venkov 15. 11. 1916; L. Prokeš, Agrární

archiv 1916, s. 65 ●; J. Pekař: ref. Paměti 1, sv. 2, 2, 3, sv. 1, ČCH 1916, s. 192 → Postavy a problémy českých dějin (1990, s. 272); J. Volf: V. „Safhauský kalendář“ z r. 1798, Čes. revue 1925, s. 55; S. Hájková: V. a jeho pojetí českých dějin, ČCH 1929, s. 325; Z. Hlochová-Brožíková: Svatební písně o Káni galilejské, ČL 1929, s. 380 (s ed.); E. Felix in Literární Plzeň v obryse (1930, s. 81); Č. Zibrť: F. J. V., ČL 1931, s. 48 a pokr. (s ed. rkp. V. zápisků, projevů, básní a dopisů jemu adresovaných) + Outrata o svatbě dcery V. Kateřiny s Václavem Vomáčkou v Nučicích r. 1786 dne 28. ledna, tamtéž, s. 227; F. Kutnar: K otázce názoru na robotu v době pojosefínské, ČCH 1932, s. 561 + Velká revoluce francouzská v naší soudobé kritice, ČCH 1934, s. 54; M. Volf: Statek a chalupa F. V. v Milčicích ve světle knih pozemkových, Časopis pro dějiny venkova 1935, s. 35; Ž. Freslová-Procházková: Před sto dvaceti lety zemřel F. J. V. (vzpomínky pravnučky), Venkov 15. 11. 1935; V. Černý: F. V., in Zemědělství buditelé (1937); kgsk (J. Königsmark): Škola a učitel za starých časů (s verš. dopisem J. J. Ryby), LidN 9. 6. 1937; Ž. Kalista in Truhlice písní (1940); ● k 200. výr. nar.: F. Kutnar, Venkov 26. 10. 1941; V. Č. (Černý), Venkov 15. 11. 1941; T. Vodička, Akord 9, 1941/42, s. 97 ●; S. Jonášová: F. J. V., ČL 1946, s. 113; L. Pospíchal: V. Řeči svatební, Vysočina 1946, s. 68; J. Polišenský: Jana Jeníka z Bratřic cesta k české minulosti (srovnání s V.), Slovesná věda 3, 1949/50, s. 147; L. Šmíd: Několik dílčích poznámek k dílu a osobnosti F. J. V., Slovesná věda 1950, s. 37 + (šifra k-d) V. a Čermák, Kostnické jiskry 1954, č. 30; J. Markl: Zlidovělé písně písmáka F. J. V., ČL 1959, s. 7 (s ed.) + Ještě o zlidovělých písních F. J. V., tamtéž, s. 227; S. Šebek: K autorství a datování písně Fiala, vonné kvítí, ČL 1961, s. 143; S. Jonášová, D. Svoboda: V. spisek z roku 1772 o české minci, ČNM 1971, s. 101 (s ed.); F. Zahradka: Vyřešení záhad písně o nevolnickém povstání roku 1775, ČL 1972, s. 183; J. Skutil: Paralela dvou postav kronikářského literárního díla Aloise Jiráka (F. V. a Jan Jeník z Bratřic), Vlastivědná ročenka Okresního archivu v Blansku 1973, s. 58; J. Markl: Písně o nevolnickém povstání roku 1775, ČL 1975, s. 80; A. Robek in Lidové kronikářství na Poděbradsku (1978); D. Hobl, Z. Jelínek: F. J. V. a bitva u Kolína, sb. Práce muzea v Kolíně (1982); J. Markl in Nejstarší sbírky českých lidových písní (1987, s. 135); K. Pletzer: Přátelství F. J. V. s českobudějovickým kanovníkem Josefem Pingasem, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích (1988, s. 4); J. Novotná: Folkloristické dílo F. J. V., ČL 1996, s. 121; J. Svobodová: Státní bankrot roku 1811 v kronikářských zápisech milčického rychtáře F. J. V., Východočeský sb. historický 1996, s. 197; J. Fiala in České písně ze slezských válek (2001, s. 115, 131); F. Kutnar in Obrozenské vlastenectví a nacionalismus (2003).

jk, vpb

Emanuel Vávra

* 2. 1. 1839 *Praha*

† 29. 4. 1891 *Jerevan* (Arménie)

Překladatel hlavně ruské, polské a francouzské literatury, propagátor slovanských literatur a publicista.

Pocházel z vlastenecky smýšlející rodiny. Jeho otec, mlynář, se aktivně podílel na revolučních událostech 1848 a ještě v 60. letech se společensky a politicky angažoval. Bratr, novinář a překladatel Vincenc V. Haštalský, patřil k předním radikálně demokratickým politikům. V. vystudoval pražskou polytechniku (1857–61), posléze se však věnoval žurnalistice a překladatelství. Spolupracoval s novinami, které vedl nebo spoluredigoval bratr Vincenc (Čas, Hlas, Nár. listy), 1864–65 spoluredigoval beletristicko-naučný list Čech, který poskytl publikační příležitost J. Nerudovi aj. 1867 navštívil jako zvláštní zpravodaj Nár. listů spolu s českou delegací moskevskou národopisnou výstavu. Pracoval v literárním odboru Umělecké besedy, byl členem Svatoboru. Koncem roku 1870 odešel do tehdejšího Ruska, nejprve do Rigy, kde se ujal redakce politického časopisu Rižskij věstník, 1876 do Orenburgu a poté (nejdříve 1880) do arménského Jerevanu, kde působil jako gymnaziální profesor až do smrti (1880 navštívil Prahu spolu s manželkou, dcerou K. Sabiny).

V 60. letech 19. století patřil k nejvýznamnějším překladatelům a propagátorům ruské romantické a k realismu již směřující literatury. Do češtiny převedl např. Gončarovova Oblomova, Gogolovy Mrtvé duše nebo Krestovského Petrohradské peleše (napsané po vzoru Sueových Tajností pařížských), časopi-secky (Obrazy života, Lumír, Rodinná kronika aj.) publikoval překlady povídek A. A. Marlinského-Bestuževa, A. S. Puškina (Výstřel), M. E. Saltykova-Šcedrina, L. N. Tolstého, I. S. Turgeněva, poezii A. V. Kolcova, M. J. Lermontova (poema Démon), N. A. Někrasova, divadelní hry A. N. Ostrovského (Bouře, Výnosné místo, Chudoba cti netratí) ad. a též kompilační články o ruské literatuře (*Ruská literatura, Náčrtky z literatury ruské*). Překládal také z polštiny (A. Chodžko, Z. Krasinski, L. Siemieński, J. Słowacki), ukrajinštiny (básně T. Ševčenka) a z francouzštiny (A. Dumas st., Molière, V. Sardou); pro potřeby Prozatímního divadla přeložil krom toho řadu umělecky nenáročných zábavných her francouzského repertoáru. Byl zastáncem myš-